

TEKSİF

TÜRKİYE TEKSTİL, ÖRME VE GİYİM SANAYİİ İŞÇİLERİ SENDİKASI

TÜRKİYE'DE TEKSTİL, HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ VE ÜCRETLER

YRD.DOÇ.DR. FETULLAH AKIN

TEKSİF EĞİTİM YAYINLARI 2011

SUNUŞ

Gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye de sanayileşmeye tekstil ve hazır giyim sektörüyle başlamıştır. Türkiye'nin sanayileşmesinde çok ciddi katkılar sağlamanın yanında, yüksek bir istihdam kapasitesi ve ihracat potansiyeli olan bu sektörün önemi çok büyüktür. Yapılan hesaplamalara göre Türkiye'de kayıt dışının % 50'lerde olduğu ve kayıt dışının en fazla tekstil sektöründe bulunduğu tahmin edilmektedir. Kayıt dışı tahmini rakamlarda ilave edildiği takdirde toplam istihdamın %25'ni, üretimin %10'unu ve ihracatın %20'sinden fazlasını tekstil ve hazır giyim sektörü gerçekleştirmektedir. İleri ve geriye doğru bağlantıları dikkate alındığında bu sektörün önemi daha çok artmaktadır. Mesela Türkiye, Çin'in arkasından dünyanın tekstil makinelerine yönelik en büyük tekstil yatırımcısı olma özelliğine sahiptir.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe toplam 11 sendika bulunmaktadır. Sektörde sendikalı iş yerlerindeki işçilerimizin %60'ına yakını TEKSİF Sendikası olarak bizim sendikamızın üyesidir; dolayısıyla sektörde en büyük sendika bizim sendikamızdır. Bize gösterilen bu teveccühün, veli nimetimiz olarak sektöre olan borcumuzun ve üyelerimize olan saygımızın bir gereği olarak bu çalışmayı Türk Kamuoyuna kazandırdık.

Özellikle büyük ölçüde son yılların rakamlarını ihtiva eden bu çalışma, sektörün detaylı bir analizini yapmakta, sektörle ilgili değişik fikir ve düşünceler üretmektedir. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fetullah AKIN'a ait olan bu fikir ve düşüncelerin hepsi sektörle ilgili gelişmelere katkı yapacağını umuyoruz, dolayısıyla ileri sürülen bu görüşler Sendikamızı bağlamamaktadır.

Saygılarımızla
TEKSİF
GENEL YÖNETİM KURULU

TEKSİF

**TÜRKİYE TEKSTİL, ÖRME VE GİYİM SANAYİİ
İŞÇİLERİ SENDİKASI GENEL MERKEZİ**

Ziya Gökalp Cad. Aydoğmuş Sokak No: 1
Tel: 431 21 70 (5 hat) 431 10 52 • Fax: 435 78 26 ANKARA
www.teksif.org.tr

Hazırlık, Baskı ve Cilt

Punto Grup Grafik Tasarım Matbaacılık Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti
İlgaz Sokak 14 / 5 G.O.P. / Ankara
Tel: (0.312) 436 52 75 • Faks: (0.312) 436 52 75
web: www.puntografik.com.tr
e-mail: bilgi@puntografik.com.tr

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE’DE TEKSTİL, HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ VE ÜCRETLER

1.BÖLÜM

DÜNYADA TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ

1. Kavramsal Çerçeve ve Coğrafi Durum.....	1
2. Dünya Tekstil ve Hazır Giyim Ticareti.....	7
2.1. Dünya Ticareti.....	7
2.2. Dünya Tekstil Ticareti.....	8
2.2.1. Bölgelere Göre Tekstil İhracatı.....	11
2.2.2. Ülke Bazında Tekstil Ticareti.....	14
2.3. Dünya Hazır Giyim Ticareti.....	18
2.3.1. Bölgelere Göre Hazır Giyim Ticareti.....	20
2.3.2. Ülke Bazında Hazır Giyim Ticareti.....	23

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ

3. Tekstil ve Hazır Giyim Sektörlerinde Tarihsel Gelişim.....	26
3.1. Giriş.....	28
3.2. Sanayi Sektörü.....	29
3.2.1. Sanayi Sektörünün Genel Özellikleri.....	29
3.2.2. Sanayi Sınıflandırılması ve Türkiye’de Sanayi Sektörü.....	31
3.3. Türkiye’nin Tekstil ve Hazır Giyim Ticareti.....	38
3.3.1. Türkiye’nin Dış Ticareti.....	38

3.3.2. Ülkelere Göre Türkiye'nin Dış Ticareti.....	40
3.3.3. Türkiye İhracatının Sektörel Yapısı.....	42
3.3.4. Tekstil ve Hazır Giyim Ticaretinin Coğrafi Ülke Gruplarına ve Ürün Bazında Değerlendirilmesi.....	49
4. Tekstil ve Hazır Giyimde Yoğunlaşma	70
5. Ekonomik Kalkınma ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	77
5.1. Organik Tekstil.....	81

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÜCRETLER VE TEKSTİL SEKTÖRÜ

6. Ücret Teorileri.....	83
6.1. Giriş.....	83
6.2. Ücret Fonu Teorisi	85
6.3. Asgari Geçim Haddi Teorisi.....	85
6.4. Emegın Sömürüsü Teorisi	86
6.5. Marjinal Verimlilik Teorisi.....	86
6.6. Pazarlık Teorisi.....	88
6.7. Sendikaların Ücretleri Belirlemedeki Etkisi	88
6.8. Toplu Pazarlığın Teorik Yönü.....	90
6.9. Geçinme Endeksi.....	90
7. Sektörel Analiz.....	91
7.1. Verimlilik	91
7.2. Ücret Farklılıkları	91
7.3. Makroekonomi- Mikroekonomi Boyutu.....	91
7.4. Milli Perspektif.....	92
7.5. İslah Faktörü	92
8. Ücretler ve Tekstil Sektörü.....	92
8.1. İş Gücü Maliyeti.....	92
9. Türkiye'de İmalat Sanayinde Ücret Seyri.....	100

9.1. Giriş	100
9.2. 1963-1980 Döneminde Ücretler.....	100
9.3. 1980-1991 Döneminde Ücretler.....	106
9.4. 1991-1996 Döneminde Ücretler.....	109
10. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	112
11. İstihdam	117
11.1. Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe İstihdam	121
SONUÇ	123
KAYNAKÇA.....	128

1. BÖLÜM

DÜNYADA TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ

1. Kavramsal Çerçeve ve Coğrafi Durum

Tekstilin ansiklopedik anlamı, dokunmuş, örülmüş, dokuma maddesi, kumaş olarak ifade edilir. Her türlü ipliğin üretilmesinde kullanılan üründen, yün, pamuk ve çeşitli elyaf yapımında kullanılan maddelerden başlayarak, her türlü ipliklerin üretim süreci ve bu ipliklerden dokuma, örme v.b. gibi yapılan kumaş, kadife, keçe v.s. gibi ürünlerin üretilmesine tekstil denir. Çok geniş bir ürün gurubu ve üretim sürecini kapsadığı için, tanımı yapılırken “tekstil sanayilerinin tümü” olarak ifade edilmektedir. Ayrıca kumaş, dokumaya yarayan ipliklerin elde edildiği maddeler için de kullanılır.

Tekstil ürünleri yirminci yüzyılın sonunda dünya üretim kapasitesinde görülen patlamanın yanı sıra kullanım çeşitliliğiyle de belirginleşti. Tekstil ürünlerindeki büyük üretim artışı, kimyasal elyaf üretiminde kullanılan makinelerin gelişmesinden ve veriminden kaynaklandı; bu artış, üretimi sınırlandırmak ve yarı bitmiş ürünler ile konfeksiyon ürünleri alışverişini sınırlandırmak, kota koymak için düzenli uluslar arası anlaşmaların yapılmasına yol açtı.

Tekstil sanayilerinde en çok ismi geçen maddelerden birisi elyaftır. Elyaf, genellikle iplik durumuna getirilebilir lifli maddelere denir.

Tekstil sanayileri, hammaddelerden elyaf, iplik çekimi öncelikle bu elyafı ipliklere ve eğimli ipliklere (iplikçilik), sonra dokuma, örme ve değişik yöntemlerle (dokusuz yüzeyler) kumaşlara dönüştürmeye dayanan çeşitli teknolojik evrelere ve son terbiye işlemlerine kadar karmaşık bir örgütlenme şemasından oluşmaktadır. Bu son terbiye işlemleri sırasında tekstil maddelerinin ‘eksiklikleri’ giderilir, yani istenilen özellikleri renk, baskı, apre, vb. tamamlanır (Büyük Laurus, ilgili madde).

Tekstil hammaddeleri, doğal lifler ve kimyasal lifler olarak sınıflandırılır.

Doğal lifler hayvansal ya da bitkisel kökenli olabilir. Hayvansal lifler temel olarak keratinleşmiş (tırnak, boynuz, kıl gibi üst deri ürünü olan yapıları oluşturan proteinli madde) proteinli lifler, bunlar daha çok yün ve kıllardan oluşmaktadır, ile keratinleşmemiş proteinli liflerden (ipek böcekleri) oluşur. Bitkisel lifler arasında, tohumlu, bitkilerden elde edilen lifler (pamuk, kapok), soymuk elyafı (keten, kenavar, jüt, ramî) ve sert elyaf denilen, yaprak ya da gövde lifleri (sisal, hindistancevizi) yer alır. Mineral kökenli olan amiyant da bir doğal tekstil hammaddesidir.

Kimyasal lifler, yapay lifler ve sentetik lifler olarak gruplandırılır. Bu tekstil lifleri makromolekül zincirlerinden oluşmuştur. Yapay tekstil maddeleri elde etmek için, gerektiğinde kimi kimyasal ara dönüşümler uygulayarak ya selüloz gibi yüksek doğal polimerlerden (bileşiklerden) ya da sentetik polimer malzemelerden (sentetik elyaf) yola çıkılabilir. Bütün bu liflerin üretim ilkesi ortaktır; polimerlerden ya düseler altında çekilen ve pıhtılaştırılan bir çözelti ya da bir düsünün deliklerinden fışkırtılarak katılaştırılan eriyik bir kütle hazırlanır. Bu çekim işlemiyle, istenilen uzunlukta kesilen ya da koparılan ve eğirilmiş iplik (iplikçilik) ya da dokusuz kumaş yapımı için gerekli elyaf üretiminde kullanılan devamlı filamentler –iplik- (çok filamentli iplikler) elde edilir.

Elyafın özellikleri, öncelikle onu oluşturan polimerlerin özelliklerine, ayrıca da çekim işleminden (çekme işlemi, ısıtma işlemleri) sonra uygulanan ve elyaf yapısının eşyönlülüğü (ortamı), kristalliliği, mekanik ve boya tutma özellikleri üzerinde etkili olan işlemlere bağlıdır. Elyaf üretiminde kullanılan yeni yöntemler, günümüzde, özellikle çok rahat giysiler üretmede yararlanılan son derece önce tekstil lifleri (örneğin, dokusuz Alcantara) elde etmeyi sağlar.

Çeşitli kimyasal elyaf türleri: Tekstil sanayisinde işlenen başlıca yapay lifler selüloz kökenlidir. Selüloz, erimeyen ve kullanılagelen çözücüler içinde çok az çözünen bir malzeme olduğundan, onu çekmenin

ve elverişli türevlere dönüştürmenin tek yolu çözelti haline getirmektir. Bu yolla elde edilen selülozlar çekme işleminden geçirilir ve seçilen yönteme göre, elyafın pıhtılaşması, selülozu yenileştirme işlemiyle birlikte ya da yalnız gerçekteşir.

Sentetik lifler, büyük toklukları, belge termoplastik özellikleri, tekstüre iplik üretimi ile sürekli plili (kıvrımlı) kumaş yapımında kullanılmalarıyla diğerk liflerden ayrılır. Ayrıca, Aramid denilen yeni bir sentetik lif ailesinin, ısıkararlı (belli bir dereceye değin ısıtıldığında bütün özelliklerini koruyabilen maddenin durumu) polimerlere (aromatik poliamitler, poliamit imit, vb.) uygulanan lif çekimiyle üretildiğini de belirtmek gerekir.

Öte yandan, kimyasal tekstil maddelerine, silion (devamlı filarmentler) ve verran (devamsız lifler) terimleriyle belirtilen cam iplikleri ve lifleri de katılabilir. Camı eriterek ve bir düsenin deliklerinden fışkırtarak elde edilen bu lifler yüksek tokluklarına rağmen aşınmaya karşı dayanıksızdır. Pekiştirilmiş malzemelerde ve yanmaz olduklarından taşımacılıkta ve gemi sanayisinde yaygın olarak kullanılır.

Tekstil sanayisi, geleneksel olarak iplik sanayisini, dokuma sanayisinin örme sanayisini dokusuz kumaş üretimini ve kumaş boyama sanayisini kapsar. Buna kimyasal elyaf üretimini de eklemek gerekir. Çünkü günümüzde pamuk kadar kimyasal elyaf tüketilmektedir. Dünya kimyasal elyaf üretiminin % 22'sini ABD, %16'sını Avrupa Birliğı ve %10'nu Japonya sağılamaktadır. Güney Kore, Tayvan ve Türkiye gibi yeni sanayileşmiş ölkelerde de kimyasal elyaf üretimi göz ardı edilemeyecek düzeydedir. Kimyasal liflere, yünlü ya da pamuklu sanayisinin geleneksel makinelerinde işlenebilmeleri için ayırt edici uzunluk özellikleri verilir.

Tekstil sanayisi, dünya çapında en yaygın sanayilerden biridir. Tekstil maddelerini taşımak kolaydır, işçilik maliyet ve becerisi bir ölkeden diğerkine çok değışkendir. Dolayısıyla uluslar arası tekstil ticareti önemli bir yer tutar ve son 30 yılda bir önceki otuz yıla göre çok gerilemiştir.

Pamuk sanayi, tekstil sanayileri içinde ilk sırayı alır. Pamuk sanayinin yarısı Asya'da yer alır; sanayi üretimindeki büyüklüğe göre sırasıyla, Çin, Hindistan, Pakistan, Güney Kore, Endonezya, Japonya, ve Tayvan dünya üretim kapasitesinin % 50'sini karşılamaktalar. Pamuk işleme, çok eskiden beri bu ülkelerde yapılmaktadır. Yüzyılın başında Şanghay, Bombay ve Osaka büyük pamuk üretim merkezleriydi ve dünya iplik sanayisinin % 6'sını elinde tutuyordu. Günümüzde Çin, pamuk dokuma ve iplik makineleri sayısı bakımından dünya sıralamasında altıncıdır. Bu ülkelerin tekstil makinelerinin önemli bir bölümü eskiydi; önemli bir kısmı yenilendi. Hindistan'da, günümüzde halen kullanılan el dokuma tezgahlarının sayısı yaklaşık 4 milyondur. Asya'nın altıncı, dünyanın yedinci üretici ülkesi Japonya, pamuklu sanayisini yenileştirmeye büyük önem vermiştir.

ABD dünya pamuklu sanayisinin yaklaşık % 9'unu elinde bulundurur. Önceleri Yeni-İngiltere'de bulunan pamuklu sanayisi, daha sonra güney eyaletlerine, özellikle de iki Carolina'ya yerleşmiştir, çünkü bu eyaletlerde pamuk yetiştiriciliği yaygındır ve işçi ücretleri düşüktür.

Yüzyılın başında dünya pamuklu ticaretine egemen olan Büyük Britanya, günümüzde en önemli ithalatçı ülkelerden biridir.

Latin Amerika, dünya pamuklu sanayisinin yaklaşık % 10'unu elinde tutar. Kullanılan makine sayısı birçok ülkede hızla artmaktadır. En önemli dört üretici ülke, sırasıyla, Brezilya (tek başına Latin Amerika üretiminin yarısını karşılar; Meksika, Arjantin ve Kolombiya'dır. Bu ülkelerdeki üretim, öncelikle iç Pazar ihtiyacına cevap vermek için kurulmuş olmalarına rağmen, gitgide artan ihracatın kaynağı olmaya başlamıştır. Başlıca üretim merkezleri temel yerleşim merkezlerinde ya da bu yerlerin yakınında bulunur.

Dünyada her yıl önemli sayılabilecek miktarda yün üretilir. Yünlü dokuma sanayisi de ayrıca yeniden üretim lifleri ile kimyasal liflerden de yararlanır. Bu lifler Amerikan yünlü sanayisinde kullanılan hammaddelerin dörtte üçünü oluşturur. Yünlü sanayisinde yüksek nitelikli lifler işlenir ve

bu sanayinin ürettiği malların ortalama fiyatı pamuklu sanayisindekilere oranla daha yüksektir. Bu da, bu sanayinin temel olarak eskiden sanayileşmiş ülkelerde yer almasını açıklar. Az nüfuslu ve işçilik ücretleri yüksek olan Avustralya, Güney Afrika ve Yeni-Zelanda gibi büyük yün üreticisi ülkeler güçlü bir dönüştürme sanayisi oluşturmamıştır. Avustralya ürettiği liflerin % 90'ını ham olarak ihraç eder ve iç tüketime cevap verebilmek için yünlü dokuma ithal eder.

Avrupa Birliği ülkeleri, % 30'luk bir üretimle dünya yünlü dokuma sanayisinin başını çeker. İtalya, AB'nin yaptığı üretimin yarısını sağlar ve dünyadaki ihracatçı ülkeler arasında ilk sırayı alır. Prato bölgesi, İtalya'nın başlıca üretim merkezidir ve özellikle yeniden üretim yünlerini işlemede çok başarılıdır. Yün dokumacılığında İtalya'dan sonra Fransa gelmekte ve özellikle penye yün alanında uzmanlaşmıştır. Almanya'nın yünlü sanayisi günümüzde, 70'li yıllardan bu yana çok kötüleşen Büyük Britanya yünlü sanayisine yetişmiştir. Hollanda, AB ülkeleri içinde beşinci ve Belçika altıncı sırayı alır. Hollanda'nın en önemli etkinlik alanı makine halılarıdır. Bu etkinlik Flandre'da, özellikle de Courtrai bölgesinde yoğunlaşır. Diğer Avrupa ülkeleri arasında en güçlü yünlü sanayisi İspanya (Katalonya, özellikle de Sadabelli kenti) ve Polonya'dadır (Lodz). Lodz kenti, aynı zamanda, Polonya'nın en önemli pamuklu merkezi olduğundan, Avrupa'nın belli başlı tekstil merkezlerinden birini oluşturur. Bir bütün olarak ele alındığında Avrupa'nın, dünya yünlü sanayisinin yarısını elinde tuttuğu söylenebilir.

ABD dünya yünlü sanayisinin yaklaşık % 6'sını karşılamakta ve ham yün ithalatçıları arasında dokuzuncu, ham yün üreticileri arasında onikinci, yünlü dokuma üreticileri arasında ise dördüncüdür. Japonya dünya yünlü dokuma üreticileri sıralamasında birincidir. Özellikle Nagoya bölgesinde yapılan üretimler, temel olarak iç pazara yöneliktir. 70'li yılların başından bu yana, yünlü sanayisi Asya ülkelerinde çok hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu durumun en parlak örneği Çin'dir. Bu ülkenin, ham yün ithalatında birinci sıraya yerleştiği bilinmektedir. Önemli miktarda yün üretmesine rağmen, üretim kapasitesine göre yetersizdir, bu nedenle de Çin,

Avustralya'nın en iyi müşterilerinden biridir. Hindistan'ın yün üretimi son on yılda iki kat artmış ve İspanya'nın üretimiyle eşit düzeye gelmiştir. Genellikle kimyasal elyaf kullanan Güney Kore, Hong Kong ve Tayvan da gelişme gösteren ülkeler arasında yer alırlar. Dünyanın diğer bölgelerinde bu tür bir gelişme görülmez.

Bunların dışında kalan tekstil sanayileri coğrafi olarak çok daha az yaygındır ve genellikle çok özel pazarlarda uzmanlaştırılmıştır. Temel olarak Çin, Hindistan, Japonya'da üretilen ipek, bu ülkeler dışında çok az işlenir. Türkiye ipek kozası sayısı bakımından bu alanda dünyada 9. sırayı almıştır.

Her yıl dünyada yaklaşık 800.000 ton keten işlenir. Bu sanayi, özellikle Kuzey Denizi'nin güney kıyısı boyunca uzanan ülkelerde gelişmiştir. Keten sanayisi yerel olarak üretilen elyaftan yararlanır. Letonya, Litvanya, Beyaz Rusya ve Rusya'nın Baltık kıyısında kalan bölümü, dünya keten sanayisinin yarısını elinde tutar. Romanya, Polonya, Belçika, Macaristan, Fransa, Avusturya, Japonya ve Yunanistan diğer keten üretici ülkeler olarak sıralanır.

Dokuma ve Giyim Sanayisi, Pamuk ipliği, pamuklu dokuma, yün ipliği, yünlü dokuma, yapay ve sentetik iplik ve dokuma doğal ve ipek ipliği ve dokuma, örme mamulleri, hazır giyim eşyası gibi alt üretim konularından oluşan sanayi dalıdır. Üretim teknolojisinde gelişmeler ürünlerin de bu gelişmeye paralel olarak çeşitlenmesine yol açmıştır. Özellikle sentetik iplik üretimindeki gelişmeler, dokuma, örme hazır giyim vb. kesimlerin nihai ürünlerinin de çeşitlenmesine neden olmuştur. Dokuma ve giyim sanayisini oluşturan malların üretimi birbirinden farklı dönemlerde gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta hammaddesi doğal ipliğe, pamuğa ve yüne dayalı olarak gelişen kesim, daha sonra teknolojiye oluşan gelişmeler ve öteki sanayilerde dokuma sanayisine girdi olabilecek nitelikteki üretimin gerçekleştirilmesiyle mal kapsamını genişletmiş ve çeşitlendirmiştir.

2.Dünya Tekstil ve Hazır Giyim Ticareti

2.1. Dünya Ticareti

Tablo 1: Dünya Mal İhracatı, Artış Hızı ve GSYİH'ya Oranı

Yıllar	İhracat Milyar ABD Doları (F.O.B.)	İhracat Artış Hızı (Cari Dolar Fiyat)	İhracat/GSYİH
1980	2.034	...	17,26
1990	3.449	11,33	15,09
2000	6.456	18,68	20,11
2001	6.191	-4,10	19,41
2002	6.493	4,88	19,57
2003	7.586	16,83	20,34
2004	9.222	21,57	21,97
2005	10.493	13,78	23,12
2006	12.124	15,54	24,68
2007	13.998	15,46	25,33
2008	16.127	15,21	26,47
2009	12.177	-23	

Kaynak : Dünya Ticaret Örgütü (WTO) International Trade Statistic, 2009 IMF-IFS Yearbook 2000 and 2009 and October 2009, World Economic Outlook Database, October 2009.

Dünya ticareti 1980'den 2008 yılına yaklaşık sekiz kat artmış bulunmaktadır. Dünya ihracatı 1980 yılında 2 trilyon dolar iken, 2008 yılında 16 trilyon dolara yükselmiştir. Dünya ihracatı 1980-90 döneminde yıllık ortalama yüzde 5,5 oranında büyürken, 1990-2000 döneminde yıllık ortalama yüzde 6,2 oranında, 2000-2008 döneminde ise yıllık ortalama % 13.1 oranında büyümüştür. Dünya ihracat artış hızı dünya GSYİH artış hızının çok üzerinde gerçekleşmiştir. Değer olarak dünya ihracatının dünya GSYİH'ya oranı 1980'de % 17 iken 2008 yılında %26'ya yükselmiştir. Bu dönem için dünya ihracatının Dünya GSYİH'ya oranındaki artış %53 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise bir önceki yıla göre ihracat artış hızı %23 oranında düşmüştür. 2008 yılında başlayan ve 2009 yılında etkisi

ortaya çıkan dünya ekonomik krizinin ihracatı ne derece etkilediği ihracattaki bu derece düşüşle kendini göstermektedir.

Tablo 2: Reel Dünya Mal İhracatı Artış Oranı (%)

Yıllar	2007	2008	2009	2010*
Dünya	6,5	2,2	-12,2	13,5
Gelişmiş ülkeler	4,8	0,8	-15,3	11,5
Gelişmekte olan ülkeler	9,0	3,8	-7,8	16,5
Reel GSYİH 2005 fiyatlarıyla (%)				
Dünya	3,8	1,6	-2,2	3,0
Gelişmiş ekonomiler	2,6	0,4	-3,5	2,1
Gelişmekte olan ekonomiler	8,0	5,7	2,0	5,9

Kaynak: DTÖ, International Trade Statistics 2009

***2010 Ağustos sonrası için projeksiyondur.**

Dünyadaki ihracat ve dünya GSYİH reel artışlarına bakıldığında 2009 yılında dünya ekonomik krizi nedeniyle ihracat artışındaki düşüş GSYİH düşüşünün çok üzerinde yer almıştır. Hem ihracatta hem de GSYİH düşüşleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak değerlendirdiğimizde, 2009 krizinin daha çok gelişmiş ülkeleri etkilediği ortaya çıkmaktadır. 2009 yılı için, gelişmiş ülkelerde ihracattaki düşüş %15,3 ile gelişmekte olan ülkelerin yaklaşık iki katı olmuş, aynı şekilde reel GSYİH büyüme oranında da %3,5 düşüşü gelişmiş ülkeler yaşarken gelişmekte olan ülkeler %2'lik büyüme sağlamışlardır. Ancak 2010 yılında çok hızlı bir ekonomik toparlanma olduğu göze çarpmaktadır. Gerek GSYİH'da gerekse ihracatta meydana gelen hızlı artışlara rağmen, dünya 2009 yılında bu değerlerdeki düşüşü tam telafi edemedi denilebilir.

2.2. Dünya Tekstil Ticareti

İplik ve kumaş ürünleri tekstil sektörünü ifade etmektedir. İplik, her türlü pamuk, elyaf, yün, naylon v.b. gibi ham madde veya ara mallardan oluşmakta; kumaş ise gerek dokuma gerekse örme şeklinde bu ipliklerden

ortaya çıkan her türlü ürünü temsil etmektedir. Bu anlamda tekstil ürünleri daha çok sermaye yoğun, üretimde emek başına daha fazla sermayenin gerektirdiği, daha fazla makine ve teçhizatın kullanıldığı bir sektörü oluşturmaktadır.

Hazır giyim ve konfeksiyon sektörü, genel anlamda dokuma ve örme kumaşlardan kadın, erkek ve çocuklar için gerek iş hayatında gerekse normal günlük hayatta, günün her saatinde giyilmek üzere üretilmiş tüm dış giysiler ile iç giysileri, bunların aynı malzemelerden olmasa da aksesuarlarını ihtiva eder. Bu tarifte, erkek giysileri ile erkek çocuk giysileri arasında, kadın giysileri ile kız çocuk giysileri arasında veya modern giysiler ile yöresel giysiler arasında herhangi bir fark gözetilmemektedir (DPT, 2007, 16).

Diğer yandan yatak örtüsü, nevresim takımı, tuvalet ve mutfak bezleri gibi dikiş ile birleştirilerek veya kenarları dikilerek hazır eşya haline getirilmiş ev tekstili ürünleri ile kamp eşyası gibi hazır eşyalar da elyaf, iplik ve kumaşlar gibi tekstil makinelerinden imalattan çıktığı haliyle değil de dikiş ve benzeri işlemler sonrasında piyasaya sunulduklarından, hazır giyim ve konfeksiyon sektörü içerisinde değerlendirilmektedir. Bundan sonraki yazmalarımızda hazır giyim ve konfeksiyon kavramı yerine yalnızca “hazır giyim” kavramını kullanacağız.

Dünya ticaretinde hızlı bir büyümeye paralel olarak, dünya tekstil ihracatında da bu büyüme kendini göstermektedir.

1980-2000 döneminde tekstil ürünlerinin ihracatı, zaman zaman istikrarsızlık gösterse de, 1998 yılına kadar artmaya devam etmiştir. Ancak 1998 yılında Güneydoğu Asya krizinin de etkisiyle, özellikle Asya pazarındaki daralma nedeniyle, tekstil ürünleri ihracatında gerileme gözlenmeye başlanmıştır. Bu gerilemede sektör ürünlerinin fiyatlarında yaşanan gerilemenin de etkili olduğu düşünülmektedir. 1999 yılında ise düşük fiyat düzeyinin devam etmesine ek olarak, Euro’nun dolar karşısında önemli oranda değer kaybetmesi fiyatlar üzerinde ek bir baskının

oluşmasına neden olmuştur. Bu durum, AB ticaretinin dolar değerinin küçülmesinde ve dolayısıyla tekstil ürünleri ticaretinin azalmasında etkili olmuştur. (Kanoğlu, N., Öngüt, E. 2003, 7). 1999 yılında bir önceki yıla oranla dünya tekstil ticareti yüzde 2,4 oranında azalmıştır. 2000 yılında ise tekstil ticareti yüzde 6,6 oranında artmıştır. 2007 yılında %9,1 büyüme sağlayan tekstil sektörü, 2008'in ikinci döneminde baş gösteren dünya ekonomi krizinin etkisiyle büyüme oranı % 4.1'e inmiştir. 2009 yılında dünya ticaretinde %12,2'lik bir küçülme yaşandığı için, dünya tekstil ihracatında da bu derece bir küçülmenin yaşanacağı tahmin edilmektedir, ancak 2009 yılı için sektörel bazda dünya ticaret rakamları henüz yayımlanmış değildir. Bu yüzden 2009 tekstil ihracat rakamı yalnız tahmin ya da projeksiyon ile belirlenebilmektedir.

Dünya ticaretinin gelişimi tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Dünya Tekstil İhracatı 1980-2008

Yıllar	Değer Milyar Dolar	Yüzde Artış	Dünya Ticaretindeki Payı
1980-85	-	-1	
1985-90	-	15	
1990-95	-	8	
1995-00	-	0	
2000-08	-	6	
1990	104	-	3,1
2000	157	6,6	2,5
2003	169	12	2,3
2004	195	13	2,2
2005	203	4	2,0
2006	220	8	1,9
2007	240	9,1	1,6
2008	250	4,1	1,6

Tablo 3'ten de izleneceği gibi, tekstilin dünya ticaretindeki payı çok yüksek değildir. Bununla birlikte bu payda yıllar itibarıyla düşüş gözlenmektedir. Dünya ticaretindeki payında azalmaya rağmen, dünya ticaretindeki artışa bağlı olarak, tekstilin toplam ihracat değeri sürekli yükselmektedir.

Uzun dönem için tekstil ticaretinde yıllık ve dönemsellik değişimlere bakıldığında, zaman zaman ve dönem dönem yüksek artışlarla birlikte düzgün bir artış seyri gözlemlenmemektedir. Dünya ekonomisinde yüksek büyümelerin olduğu dönemlerde tekstilde de yüksek büyümeler olmakta, ancak dünya ekonomisinin daraldığı ya da kriz denilecek derecede düştüğü, ya da bölgesel ve ülkesel krizlere bağlı olarak tekstil ihracatında da düşüş kaydedilmektedir.

2.2.1. Bölgelere Göre Tekstil İhracatı

2008 yılında dünya tekstil ihracatı 250,2 milyar dolar olmuştur. Aşağıdaki tablo 4'te dünyanın 5 bölgesinden bütün dünyaya 2000 ve 2008 yılları için tekstil ihracat rakamları yer almaktadır. Örneğin tabloya göre, Asya (Güney Doğu Asya Ülkeleri) 2008 yılında dünyaya toplam 123,9 milyar dolar tekstil ihracatı yapmıştır ve bu ihracatın 2000 ve 2008 yılı için kendi içindeki payı %100'dür; bu değer in dünya tekstil ihracatındaki payları söz konusu iki yıl için sırasıyla %43,9 ve %49,5'tir. Başka bir ifadeyle, Asya 2000 yılında dünya tekstil ihracatındaki payı %43,9 iken, bu oran 2008 yılında %49,5'e yükselmiştir. Yine tabloya göre Asya 123,9 milyar dolarlık tekstil ihracatının 54,7 milyar doları olan % 57'sini kendi içine yapmaktadır. Geri kalan % 43'lük kısmını ise dünyadaki diğer bölgelere yapmaktadır. Tekstil ihracatında Çin'i de dahil ettiğimizde Asya kıtası yaklaşık dünya tekstil ihracatının üçte ikisini gerçekleştirmektedir. Tablo 4'te dikkati çeken bir nokta, Çin'in dünya tekstil ihracatındaki payını 2000 yılına göre 2008 yılında önemli ölçüde artırmış olmasıdır. 2000 yılında Çin'in dünya tekstil ihracatındaki payı % 10,3 iken, 2008 yılında 16 puanlık artışla, bu pay % 26,1 olmuştur.

Tablo 4: Seçilmiş Bölgelerden Bölgelere Göre Tekstil İhracatı

Bölgeler	Değer Milyar \$	Tekstilin Bölgesel İhracat İçindeki Payı		Dünya Tekstil İhracatındaki Payı	
	2008	2000	2008	2000	2008
Dünya	250,2	100	100	100	100
Asya*					
Dünya	123,9	100	100	43,9	49,5
Asya	54,7	57	44,1	25,0	21,9
Avrupa	22,3	14,2	18,0	6,2	8,9
Kuzey Amerika	17,7	13,2	14,3	5,8	7,1
Afrika	8,8	4,0	7,1	1,8	3,5
Ortadoğu	8,7	6,3	7,0	2,8	3,5
Güney Amerika	6,6	4,5	5,3	2,0	2,6
B.D.T*	5,0	0,8	4,0	0,3	2,0
ÇİN					
Dünya	65,3	100	100	10,3	26,1
Asya	24,0	54,8	36,8	5,6	9,6
Avrupa	12,1	15,6	18,5	1,6	4,8
Kuzey Amerika	10,5	15,0	16,1	1,5	4,2
Afrika	6,1	5,3	9,3	0,5	2,4
B.D.T.	4,4	1,3	6,8	0,1	1,8
OrtaDoğu	4,2	4,1	6,4	0,4	1,7
Güney Amerika	4,0	3,9	6,1	0,4	1,6
Asya'daki Diğer Ülkeler					
Dünya	58,7	100	100	33,6	23,4
Asya	30,7	57,6	52,3	19,4	12,3
Avrupa	10,2	13,7	17,4	4,6	4,1
Kuzey Amerika	7,2	12,6	12,3	4,2	2,9
Orta Doğu	4,5	7,0	7,6	2,4	1,8
Afrika	5,4	8,3	9,2	2,8	2,2
B.D.T.**	0,6	0,6	0,9	0,2	0,2
Avrupa					
Dünya	92,1	100	100	39,6	36,8

Avrupa	68,9	77,3	74,8	30,6	27,5
Afrika	5,7	5,4	6,2	2,1	2,3
Asya	5,6	5,8	6,1	2,3	2,2
B.D.T.	4,3	1,8	4,7	0,7	1,7
Kuzey Amerika	4,2	6,3	4,5	2,5	1,7
Orta Doğu	2,1	1,9	2,2	0,8	0,8
Kuzey Amerika	0,8	1,0	0,9	0,4	0,3
Kuzey Amerika					
Dünya	16,5	100	100	10,0	6,6
Kuzey Amerika	9,2	69,0	55,7	6,9	3,7
Güney Amerika	3,5	10,2	21,4	1,0	1,4
Asya	1,9	9,3	11,7	0,9	0,8
Avrupa	1,5	9,9	9,1	1,0	0,6
Ortadoğu	0,2	1,0	1,1	0,1	0,1
Afrika	0,1	0,5	0,7	0,0	0,0
B.D.T.**	0,1	0,2	0,4	0,0	0,0

Kaynak: DTÖ, İnternational Trade Statistics 2009

***Güney Doğu Asya Ülkeleri**

****Birleşik Devletler Topluluğu**

Tablo 4, tekstil ihracatının daha çok bölgesel düzeyde kaldığını bize göstermektedir. Örneğin Asya, ihraç ettiği tekstilin en büyük payı olan % 44'ünü yine Asya bölgesine yapmaktadır. Diğer bölgelerde de durum değişmemektedir. Her bölge ihraç ettiği tekstil ürününün en büyük payını kendi bölgesine yapmaktadır. Yine Avrupa ihraç ettiği tekstil ürününün % 74,8'ini Avrupa'nın kendi içine; Kuzey Amerika ihraç ettiği tekstil ürünün % 55,7'sini kendi bölgesine yapmaktadır.

Her bölgenin tekstil ihracatı giderek daha fazla oranda bölge içinde yapılmaktadır. Bir başka ifadeyle, bölge üreticileri, bölge dışı üreticilerle kendi pazarlarında rekabet etmekte, bölge dışındaki herhangi bir pazarda başka üreticileri önemli ölçüde tehdit eder durumda bulunmamaktadırlar.

2.2.2. Ülke Bazında Tekstil Ticareti

Aşağıdaki Tablo 5’te tekstil ihracatında ve ithalatında önde gelen ülkeler sıralanmaktadır. Bu tablodan da Asya ülkeleri büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

Tablo 5: Tekstil İhracatında Önde Gelen Ülkeler					
Ülkeler	Değer Milyar\$	Ülke İhracatın Dünya İhracatına Oranı			
Yıllar	2008	1980	1990	2000	2008
Dünya ihracatı	250,2	100	100	100	100
Avrupa 27	80,21	-	-	36,1	32,1
Çin	65,26	4,6	6,9	10,3	26,1
ABD	12,5	6,8	4,8	7,0	5,0
Hong Kong	12,5	-	-	-	5,0
Güney Kore	10,37	4,0	5,8	8,1	4,1
Hindistan	10,27	2,4	2,1	3,5	4,1
Türkiye	9,4	0,6	1,4	2,3	3,8
Tayvan	9,22	3,2	5,9	7,6	3,7
Japonya	7,34	9,3	5,6	4,5	2,9
Pakistan	7,14	1,6	2,6	2,9	2,9
Birleşik Arap Emirlikleri	5,75	0,1	0,0	2,0	2,3
Endonezya	3,67	0,1	1,2	2,2	1,5
Tayland	3,21	0,6	0,9	1,2	1,3
Meksika	1,99	0,2	0,7	1,6	0,8
Kanada	1,99	0,6	0,7	1,4	0,8
15 ülke toplam İhracatı	228,76	-	-	91,4	91,4

Önde gelen tekstil ihracatçısı ülkelerden 15 tanesi, (27 Avrupa ülkesi bir sayılmaktadır) toplam ihracatın %91,4’ünü gerçekleştirmektedir. Bu grup içerisinde 1980’den 2008’e ihracatını en çok artıran ülke Çin olmuştur. Çin’in 1980’de toplam dünya tekstil ihracatı içindeki payı %4,6

iken, bu pay sürekli artarak 2008 yılında %26.1'e yükselmiş ve bu artış 1980'e yılındaki değerin 5.7 katıdır.

Söz konusu dönem içinde tekstil ihracatında önemli düşüş sağlayan ülkelerden bir tanesi Japonya'dır. Japonya 1980'de dünya tekstil ihracatının % 9.3'ünü gerçekleştirirken, 2008 yılında bu oran % 2,9'a düşmüştür.

Önde gelen tekstil ihracatçısı ülkelerden dikkati çeken diğer bir ülke ise Türkiye'dir. Türkiye 1980 yılında dünya tekstil ihracatının binde 6'sı kadar tekstil ihraç ederken, bu oran sürekli yükselerek 2008 yılında, 9,4 milyar dolarlık bir değere ulaşarak, yüzde 3.8 olmuştur. Başka bir ifadeyle Türkiye 1980 yılında ihraç ettiği tekstilin 6,3 katı kadar 2008 yılında ihracat yapmaktadır. Türkiye'de 24 Ocak 1980 kararlarıyla dışa açık bir politikayı tercih etmesinin bu artışta rolü çok büyüktür. Ancak, Türkiye'nin toplam ihracatı içinde tekstil payı gittikçe düşmektedir. Türkiye'nin toplam ihracatı içerisinde tekstilin payı 2000 yılında % 13,2 iken 2008 yılında bu oran % 7,1'e düşmüştür. Bazı ülkelerde tekstil ihracatının önemi çok büyüktür. Mesela, Pakistan'ın 2000 yılında toplam ihracatının %50.2'si tekstilden oluşmaktaydı, 2008 yılında Pakistan'da bu oran %35,4 ile önemini korumaktadır.

Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, İngiltere gibi ileri sanayileşmiş ülkelerin de içinde bulunduğu Avrupa (27) ülkeleri toplam Dünya tekstil ihracatının %32'sini gerçekleştirmektedirler. Yine ABD ve Japonya'nın tekstil ihracatları küçümsenmeyecek büyüklüktedir. Sanayileşmede gelişme derecesi nispeten yüksek olan Hong Kong, Türkiye, Tayvan, ve Güney Kore gibi ülkelerin Dünya ihracatındaki payları küçümsenmeyecek boyutlardadır. Sanayileşmiş ülkelerin tekstil sanayini terk ettikleri çeşitli toplantılarda gündeme getirilmektedir. Ancak, gelişmiş ülkeler bu sektörü terk etmemişlerdir. Sadece bu ülkelerin tekstil sanayii ihracatlarının toplam ihracatları içerisindeki payları gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere oranla çok daha düşüktür. Tekstil ihracatının toplam ihracatları içerisindeki payı yüzde 6'yı aşmayan sanayileşmiş birçok ülke sanayileşmekte olan ülkelere oranla daha yüksek miktarda tekstil ürünleri ihraç etmektedirler.

Bir başka ifadeyle, sanayileşmiş olan ülkeler tekstil sanayinden vazgeçmiş değildir, fakat bu ülkelerin toplam ihracatları içerisinde tekstil sanayinin nispi önemi sanayileşmekte olan ülkelere oranla daha düşüktür.

Tablo 6: Tekstil İthalatında Önde Gelen Ülkeler					
	Değer Milyar\$	Ülke İthalatının Dünya İthalatı İçindeki Payı			
Dünya ithalatı	263,1	100	100	100	100
Avrupa (27)	83,96	-	-	34,3	31,9
ABD	23,13	4,5	6,2	9,5	8,8
Çin	16,23	1,9	4,9	7,7	6,2
Hong Kong	12,31	-	-	-	-
Japonya	6,95	3,0	3,8	2,9	2,6
Vietnam	6,1	-	-	0,8	2,3
Türkiye	5,65	0,1	0,5	1,3	2,1
Rusya	5,5	-	-	0,8	2,1
Meksika	5,37	0,2	0,9	3,5	2,0
B.Arap Emirlikleri	4,77	0,8	0,9	1,2	1,8
Kanada	4,43	2,3	2,2	2,5	1,7
Güney Kore	4,11	0,7	1,8	2,0	1,6
Endonezya	3,26	0,4	0,7	0,7	1,2
Brezilya	2,95	0,1	0,2	0,6	1,1
Tayland	2,44	0,3	0,8	1,0	0,9
15 ülke ithalat toplamı	175,26	-	-	69,7	66,7
Kaynak: DTÖ, İnternational Trade Statistics 2009.					

Yukarıda belirtilen başlıca tekstil ihracatçısı ülkeler genellikle aynı zamanda önemli tekstil ithalatçısı ülkeler arasında yer almaktadırlar. Avrupa (27) yerine ülke bazında konu ele alındığında, Belçika, Çin Halk Cumhuriyeti, İtalya, Almanya, Fransa, Japonya, Güney Kore, İspanya, İngiltere, Hollanda, ABD ve bir ölçüde Türkiye hem tekstil ürünleri ihracatçısı, hem de ithalatçısı ülkelerdir. Tekstil ürünleri ihracatçısı olarak payı % 0,8 ile çok düşük olan Kanada, tekstil ithalatçısı ülkeler arasında % 1,7 ile yer almaktadır. Diğer taraftan Hindistan, Pakistan gibi önemli tekstil

ihracatçısı ülkelerin tekstil ürünleri ithalatı çok düşük olduğu için yukarıdaki 15 ülke arasında yer almamaktadırlar. Yukarıda adı geçen ülkelere Güney Kore, Çin Halk Cumhuriyeti, Almanya, Türkiye, İtalya, Belçika, Japonya ve Tayvan tekstilde net ihracatçı durumundaki ülkeler olup; ABD, İngiltere, Kanada, Hong Kong ve İspanya net ithalatçı durumundadırlar. Fransa ise son yıllarda net ithalatçı durumundan net ihracatçı ülke durumuna geçmiştir.

Tekstil ithalatında önde gelen ülkelere baktığımızda, tablodaki 15 ülkeye göre bütün ülkeler zaman içinde ithalatlarını ufakta olsa artırdıkları görülmektedir. Bu ülkeler içinde ithalat artışını en çok sağlayan ülkenin başında Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. 1980'e göre 1990'da ithalatını yaklaşık iki katına çıkarmıştır. İkinci sırada tekstil ithalat artışı Çin'de olduğu görülmektedir. Çin bir taraftan tekstil ihracatında artış sağlarken diğer taraftan ithalatta artış sağlamaktadır. Benzer bir tekstil ithalat artışı Türkiye içinde söylenebilir. Amerika Birleşik Devletlerinde, Çin ve Türkiye'de tekstil ithalatlarının artışlarının sebeplerine baktığımızda; en önemli faktör dünya ticaretindeki serbestleşmedir denilebilir. Özellikle 1994 GATT Uruguay görüşmeleri sonucu varılan kararlar, dünya ticaretindeki serbestleşmede önemli bir etki yapmıştır.

Dünya tekstil ithalatının yaklaşık % 50'sini üç ülke, Avrupa(27), Amerika Birleşik Devletleri ve Çin gerçekleştirmektedir. 84 milyar dolar ile en çok tekstil ithal eden Avrupa (27)'nin ithalat bileşimine bakılınca, bu ithalatının %74.5'ini kendi içinde yani 27 Avrupa içi ülkelerin iç ticaretinden oluşmaktadır. Avrupa (27) bu tekstil ithalatının % 20,8'ini ise Çin'in de içinde olduğu Asya ülkelerinden ithalatla sağlamaktadır. Geri kalanı diğer dünya ülkelerinden ithalat yapmaktadır. Yani kendi içindeki ticareti saymazsak, Avrupa (27) ülkeleri ithalatının %90'ından fazlasını Asya bölgesinden sağlamaktadır.

Aynı şekilde 23 milyar dolar ile tekstil ithalatında ikinci sırada yer alan Amerika Birleşik Devletlerinin ithalat bileşimine bakılınca; ithalatının

%65 Asya, %16'sı Avrupa, %13'ü ise Kuzey Amerika'dan geldiği görülmektedir (İnternational Trade Statistics 2009, 104).

En çok tekstil ithal eden üçüncü sırada 16 milyar dolar ile Çin gelmektedir. Çin'in ithalat kompozisyonuna bakılınca, ithalatının %87'si Asya, % 8'i Avrupa ve %4 Kuzey Amerika ülkelerinden oluştuğu görülmektedir (İnternational Trade Statistics 2009, 104).

2.3. Dünya Hazır Giyim Ticareti

1980-2000 döneminde hazır giyim ürünlerinin ihracatı, zaman zaman istikrarsızlık gösterse de, 1998 yılına kadar artmaya devam etmiştir. Ancak 1998 yılında Güneydoğu Asya krizinin de etkisiyle, özellikle Asya pazarındaki daralma nedeniyle, hazır giyim ürünleri ihracatında gerileme gözlenmeye başlanmıştır. Bu gerilemede sektör ürünlerinin fiyatlarında yaşanan gerilemenin de etkili olduğu düşünülmektedir. 1999 yılında ise düşük fiyat düzeyinin devam etmesine ek olarak, Euro'nun dolar karşısında önemli oranda değer kaybetmesi fiyatlar üzerinde ek bir baskının oluşmasına neden olmuştur. Bu durum, AB ticaretinin dolar değerinin küçülmesinde ve dolayısıyla tekstil ürünleri ticaretinin azalmasında etkili olmuştur. 1999 yılında bir önceki yıla oranla dünya hazır giyim ticareti yaklaşık aynı seviyede kalmıştır. 2000 yılında ise hazır giyim ticareti ise yüzde 6,9 oranında artmıştır. 2007 yılında % 11,8 büyüme sağlayan hazır giyim sektörü, 2008'in ikinci döneminde baş gösteren dünya ekonomi krizinin etkisiyle büyüme oranı % 4,6'ya inmiştir. 2009 yılında dünya ticaretinde %12,2'lik bir küçülme yaşandığı için, dünya hazır giyim ihracatında da bu derece bir küçülmenin yaşanacağı tahmin edilmektedir, ancak 2009 yılı için sektörel bazda dünya ticaret rakamları henüz yayımlanmadığı için hazır giyimde ihracatın ne olacağı tahmin ile belirlenmektedir.

Dünya ticaretinin gelişimi tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Dünya Hazır Giyim İhracatı 1980-2008

Yıllar	Değer Milyar Dolar	Yüzde Artış	Dünya Ticaretindeki Payı
1980-85	-	4	
1985-90	-	18	
1990-95	-	8	
1995-00	-	5	
2000-08	-	8	
1990	108,1	-	
2000	197,7	6,9	
2003	226	15	3,1
2004	258	11	2,9
2005	276	6	2,3
2006	311	12	2,6
2007	345,8	12	2,5
2008	362,0	5	2,3

Tablo 7’den de izleneceği gibi, hazır giyimin dünya ticaretindeki payı çok yüksek değildir. Bununla birlikte bu payda yıllar itibarıyla düşüş gözlenmektedir. Dünya ticaretindeki payında azalmaya rağmen, dünya ticaretindeki artışa bağlı olarak, hazır giyimin toplam ihracat değeri sürekli yükselmektedir. 1990’da 108 milyar dolarlık dünya hazır giyim ihracatı, 2008 yılında 362 milyar dolara yükselmiştir.

Uzun dönem için hazır giyim ticaretinde yıllık ve dönemsellik değişimlere bakıldığında, zaman zaman ve dönem dönem yüksek artışlarla birlikte düzgün bir artış seyri gözlemlenmemektedir. Dünya ekonomisinde yüksek büyümelerin olduğu dönemlerde hazır giyimde de yüksek büyümeler olmakta, ancak dünya ekonomisinin daraldığı ya da kriz denilecek derecede düştüğü, ya da bölgesel ve ülkesel krizlere bağlı olarak hazır giyim ihracatında da düşüş kaydedilmektedir.

2.3.1. Bölgelere Göre Hazır Giyim Ticareti

2008 yılında dünyadaki hazır giyim ihracat rakamları bölgelere göre tablo 8’de yer verilmiştir. Bu tabloya göre, 2008 yılında dünya hazır giyim ihracatı 361,9 milyar dolar olmuştur. Aşağıdaki tablo 8’de dünyanın 5 bölgesinden bütün dünyaya 2000 ve 2008 yılları için tekstil ihracat rakamları yer almaktadır. Örneğin tabloya göre, Asya (Güney Doğu Asya Ülkeleri) 2008 yılında dünyaya toplam 188,3 milyar dolar hazır giyim ihracatı yapmıştır ve bu ihracatın 2000 ve 2008 yılı için kendi içindeki payı %100’dür; bu değerın dünya hazır giyim ihracatındaki payları söz konusu iki yıl için sırasıyla %46,1 ve %52,0’dır. Başka bir ifadeyle, Asya 2000 yılında dünya hazır giyim ihracatındaki payı %46,1 iken, bu oran 2008 yılında %52’ye yükselmiştir. Yine tabloya göre Asya 188,3 milyar dolarlık hazır giyim ihracatının 39,7 milyar doları olan % 29,4’ini kendi içine yapmaktadır, geri kalan % 70,6’lık kısmını ise dünyadaki diğer bölgelere yapmaktadır. Tablo 8’de dikkati çeken bir nokta, Çin’in dünya hazır giyim ihracatındaki payını 2000 yılına göre 2008 yılında önemli ölçüde artırmış olmasıdır. 2000 yılında Çin’in dünya hazır giyim ihracatındaki payı % 18,2 iken, 2008 yılında 16 puanlık artışla, bu pay % 33,2 olmuştur.

Tablo 8 :Seçilmiş Bölgelerden Bölgelere Göre Hazır Giyim İhracatı

Bölgeler	Değer Milyar \$	Hazır Giyim Bölgesel İhracat İçindeki Payı		Dünya Hazır Giyim İhracatındaki Payı	
		2000	2008	2000	2008
Dünya	361,9	100	100	100	100
Asya*					
Dünya	188,3	100	100	46,1	52,0
Avrupa	59,7	23,7	31,7	10,9	16,5
Kuzey Amerika	56,9	39,3	30,2	18,1	15,7
Asya	39,7	29,4	21,1	13,6	11,0
B.D.T.	16,1	1,9	8,6	0,9	4,5
Ortadoğu	7,3	2,8	3,9	1,3	2,0

Güney Amerika	4,8	1,7	2,6	0,8	1,3
Afrika	3,7	1,2	1,9	0,5	1,0
ÇİN					
Dünya	120,0	100	100	18,2	33,2
Avrupa	35,3	16,8	29,4	3,1	9,7
Asya	32,3	51,8	26,9	9,5	8,9
Kuzey Amerika	24,5	20,7	20,4	3,8	6,8
B.D.T.*	15,7	3,4	13,1	0,6	4,3
Orta Doğu	5,2	2,6	4,3	0,5	1,4
Güney Amerika	4,1	3,1	3,4	0,6	1,1
Afrika	2,9	1,6	2,4	0,3	0,8
Asya'daki Diğer Ülkeler					
Dünya	68,3	100	100	27,8	18,9
Kuzey Amerika	32,4	51,5	47,5	14,3	9,0
Avrupa	24,4	28,3	35,7	7,9	6,7
Orta Doğu	2,1	2,8	3,1	0,8	0,6
Afrika	0,7	0,9	1,1	0,2	0,2
Güney Amerika	0,7	0,8	1,1	0,2	0,2
B.D.T.**	0,4	0,9	0,7	0,2	0,1
Avrupa					
Dünya	130,5	100	100	32,6	36,1
Avrupa	108,0	82,7	82,7	27,0	29,8
B.D.T,	7,2	1,8	5,5	0,6	2,0
Asya	5,4	4,4	4,1	1,4	1,5
Kuzey Amerika	4,6	7,1	3,5	2,3	1,3
Orta Doğu	2,9	1,7	2,2	0,5	0,8
Afrika	1,5	1,7	1,2	0,6	0,4
Kuzey Amerika	0,4	0,5	0,3	0,2	0,1
Kuzey Amerika					
Dünya	12,4	100	100	5,9	3,4
Kuzey Amerika	10,1	92,9	81,4	5,5	2,8
Güney Amerika	1,9	5,2	15,2	0,3	0,5
Avrupa	0,3	1,6	2,5	0,1	0,1
Asya	0,0	0,1	0,4	0,0	0,0
Afrika	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0

Ortadoğu	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
B.D.T.**	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Kaynak: DTÖ, International Trade Statistics 2009

***Güney Doğu Asya Ülkeleri**

****Birleşik Devletler Topluluğu**

Tablo 8’de görüldüğü gibi, altı bölgeden ikisi yani Diğer Asya Ülkeleri ve Kuzey Amerika 2000 yılına göre 2008 yılında hazır giyim ihracat payları azalırken, diğer 5 bölgenin 2000 yılına göre bu payları 2008 yılında artmıştır. Güney Doğu Asya Ülkeleri olarak ifade edilen **ASYA**’nın dünya hazır giyim ihracatındaki payı 2000 yılında %46,1’den 2008 yılında yüzde 52’ye çıkarken, bu grupta yer alan Çin’in payı ise %18,2’den %33,2’ye yükselmiştir ve bu yükseliş %183’lük bir artışı ifade etmektedir.

Tablo 8, hazır giyim ihracatının tekstile nispetle daha az bölgesel düzeyde kaldığını bize göstermektedir. Yani tekstil ile mukayese ettiğimizde, hazır giyimde Asya ülkeleri bazında bölge dışı ihracat bölge içi ihracatı aşmaktadır. Örneğin Asya’nın ihraç ettiği tekstilin en büyük payı olan %44’ünü yine Asya bölgesine yapmakta iken, ihraç ettiği hazır giyimde ürünlerinin % 31,7’sini Avrupa’ya, %30,2’sini Kuzey Amerika’ya üçüncü sırada %21,1 ile Asya bölgesine yapmaktadır. Diğer bölgelerde de durum bir miktar buna benzemektedir. Çin ihraç ettiği hazır giyim ürününün en büyük payını %29,4’ünü Avrupa’ya, Asya’daki diğer ülkeler ihraç ettiği hazır giyim ürünlerinin % 47,5’ini Kuzey Amerika’ya %35,7’sini Avrupa bölgesine yapmaktadır. Ancak Avrupa ihraç ettiği hazır giyim ürünlerinin % 82,7’sini Avrupa’nın kendi içine ihraç etmektedir. Benzer şekilde Kuzey Amerika ihraç ettiği hazır giyim ürünlerinin % 81,4’ünü Kuzey Amerika’ya ve % 15,2’sini Güney Amerika bölgesine yapmaktadır.

Hazır giyim ihracatında Asya ve Çin, Amerika ve Avrupa kıtasında önemli ihracatçı bölgelerdir. Bir başka ifadeyle, Amerika ve Avrupa kıtalarındaki bölge üreticileri, bölge dışı üreticilerle kendi pazarlarında rekabete üstünlük sağlayamamakta, yani bölge dışındaki

pazarlarda başka üreticileri önemli ölçüde tehdit unsuru olarak görebilmektedir.

2.3.2. Ülke Bazında Hazır Giyim Ticareti

Hazır giyimde ülke bazında konu değerlendirildiğinde, önde gelen ihracatçı ülkeler tablo 9’da gösterilmiştir. Tablo 9’ da görüleceği gibi, 2008 yılında, dünyaya en çok ihracatta bulunan 15 ülke hazır giyimde toplam dünya ihracatının % 86,9’unu oluştururken, 2000 yılında bu oran % 78,4 idi. En çok hazır giyim ihracatında bulunan 15 ülke dönem içerisinde ihracatlarındaki paylarını sürekli artırmışlardır. Bu önde gelen 15 ülke içinde ihracatını en çok artıran ülke Çin olmuştur. Çin, 1980 yılına göre 2008 yılında dünya hazır giyim ihracatındaki payını 8,3 kat artırmıştır. Yukarıda da izah edildiği gibi, Çin, söz konusu dönem içinde tekstil ihracatında da en çok payını artıran ülke idi, ancak aynı dönem için tekstilde söz konusu artış oranı 5,7 kat olmuştur.

Tablo 9: Hazır Giyimde Önde Gelen ihracatçı Ülkeler					
Ülkeler	Değer Milyar\$	Ülke İhracatının Dünya İhracatına Oranı			
Yıllar	2008	1980	1990	2000	2008
Dünya	362	100	100	100	100
Çin	120	4,0	8,9	18,2	33,2
Avrupa (27)	112,4	-	-	28,4	31,1
Avrupa (27) içi ticaret	27,7	-	-	6,6	7,7
Hong Kong	27,9	-	-	-	7,7
Türkiye	13,6	0,3	3,1	3,3	3,8
Bangladeş	10,9	0,0	0,6	2,6	3,0
Hindistan	10,6	1,7	2,3	3,0	3,0
Vietnam	9,0	-	-	0,9	2,5
Endonezya	6,3	0,2	1,5	2,4	1,7
Meksika	4,9	0,0	0,5	4,4	1,4
ABD	4,4	3,1	2,4	4,4	1,2

Tayland	4,2	0,7	2,6	1,9	1,2
Tunus	3,8	0,8	1,0	1,1	1,0
Kamboçya	3,6	-	-	0,5	1,1
Malezya	3,6	0,4	1,2	1,1	1,0
15 ülke toplam	314,4	-	-	78,4	86,9

Dünya ihracatındaki payı düşük olmakla birlikte, bu dönem içinde hazır giyim ihracatını Çin'den de daha yüksek oranda artıran ülke Türkiye olmuştur. Türkiye'nin 1980'de dünya ihracatındaki payı %0,3 iken bu oran 2008 yılında %3,8'e yükselmiş, artış miktarı 12,7 kat olmuştur. Bu dönem için hazır giyim ihracatında, dünya ihracatındaki payını önemli artışlar sağlayan ülkeler sırasıyla Bangladeş, Hindistan, Endonezya ve Meksika olmuştur. Hazır giyimde dünya ihracatındaki payı düşen ülkelerin başında ise Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir.

Başlıca hazır giyim ihracatçısı ülkeler arasında Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong, Hindistan, Pakistan ve Türkiye'nin hazır giyim ihracatlarının toplam ihracatları içerisindeki payı yüzde 10'u aşmaktadır. Bu durum bu ülkelerin ihracatlarında hazır giyim ihracatının önemli rol oynadığını göstermektedir.

Hazır giyim ihracatında Çin'den sonra ikinci sırada Avrupa (27) gelmektedir. Avrupa (27)'nin dünya hazır giyim ihracatındaki payı %31 olmuştur.

Tablo 10: Hazır Giyimde Önde Gelen İthalatçı Ülkeler					
İthalat	Değer Milyar\$	Ülke İthalatının Dünya İthalatına Oranı			
Yıllar	2008	1980	1990	2000	2008
Dünya İthalatı	375,7	100	100	100	100
Avrupa (27)	177,7	-	-	39,8	47,2
Avrupa (27) içi ticaret	93,1	-	-	19,2	24,8

ABD	82,5	16,6	24,0	32,1	22,0
Japonya	25,9	3,6	7,8	9,4	6,9
Rusya Federasyonu	21,4	-	-	1,3	5,7
Hong Kong	18,5	-	-	-	-
Kanada	8,5	1,7	2,1	1,8	2,3
İsviçre	5,8	3,4	3,1	1,5	1,5
Birleşik Arap Emirliği	5,5	0,6	0,5	0,4	1,5
Avustralya	4,3	0,8	0,6	0,9	1,1
Güney Kore	4,2	0,0	0,1	0,6	1,1
Norveç	2,7	1,7	1,1	0,6	0,7
Meksika	2,5	0,3	0,5	1,7	0,7
Çin	2,3	0,1	0,0	0,6	0,6
Singapur	2,2	0,3	0,8	0,9	0,6
Türkiye	2,2	0,0	0,0	0,1	0,6
Toplam ithalatçı 15 ülke	347,8	-	-	91,8	92,6

Avrupa (27)'nin tekstildeki ithalat payına göre hazır giyim ithalat payı yükselmiştir, tekstilde Avrupa (27)'nin dünya ithalatındaki payı % 32 iken hazır giyimde bu oran % 47,2 olarak gerçekleşmiştir.

Sanayileşmiş ülkelerin tekstil ve hazır giyim sanayini terk ettikleri çeşitli toplantılarda gündeme getirilmektedir. Ancak, gelişmiş ülkeler bu sektörü terk etmemişlerdir. Sadece bu ülkelerin tekstil hazır giyim sanayii ihracatlarının toplam ihracatları içerisindeki payları gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere oranla çok daha düşüktür. Tekstil ve hazır giyim ihracatının toplam ihracatları içerisindeki payı yüzde 6'yı aşmayan sanayileşmiş birçok ülke sanayileşmekte olan ülkelere oranla daha yüksek miktarda tekstil ürünleri ihraç etmektedirler. Bir başka ifadeyle, sanayileşmiş olan ülkeler tekstil sanayinden vazgeçmiş değildir, fakat bu ülkelerin toplam ihracatları içerisinde tekstil sanayinin nispi önemi sanayileşmekte olan ülkelere oranla daha düşüktür.

2.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜ

3. Tekstil ve Hazır Giyim Sektörlerinde Tarihsel Gelişim

Gelişimi XVI. yy. ortalarına değin süren Türk dokumacılığı iç gereksinimi karşıladığı gibi büyük miktarda dışarıya da satılıyordu. 1532'de kabul edilen kapitülasyonlarla dış ülkelerden getirilen kumaşlar yerli dokumalarla rekabete girdi; ithalat mallarına sağlanan ayrıcalıklar yerli dokumacılığın rekabet gücünü azalttı. Avrupa'da makineleşmenin başlaması ve Osmanlıların buna ayak uyduramaması, Türk dokumacılığının iyice duraklamasına yol açtı. III. Selim döneminde yerli dokumacılığın canlandırılması için girişimlerde bulunulduysa da, alınan önlemler yabancı mallara sağlanan ayrıcalıklar karşısında etkili olamadı. Abdülaziz döneminde yabancı mallara konan gümrük vergisi arttırılarak dokumacılığın geliştirilmesi amacıyla sergiler, okullar açılıp, yeni şirketler kurulduysa da bütün bunlar Avrupa'da hızla gelişen sanayileşme karşısında yetersiz kaldı. Sonunda yabancı sermaye ile Bursa ve Lübnan'da birer ipekli fabrikası, Adana, Tarsus ve İzmir'de birer pamuk ipliği fabrikası, Afyon ve İzmir'de halı ipliği fabrikaları kuruldu. Bu dönemde devletçi kurulan fabrikalarsa İstanbul'da 1836'da kurulan Feshane ve Hereke'de 1845'te açılan yünlü fabrikaları, Bakırköy'de 1850'de açılan pamuklu dokuma fabrikasıydı (Hiç. 1980, 117).

Cumhuriyet döneminde her alanda olduğu gibi dokumacılık alanında da önemli girişimlerde bulunuldu. 1925'te kurulan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kendine devredilen devlet fabrikalarını çağdaşlaştırma ve daha verimli çalışmalarını sağlama yolunda çaba gösterdi. Halkın katılımıyla Bünyan ve Isparta'da yün ipliği üreten ilk anonim şirketler kuruldu. 1927'de 15 yıl süreyle Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.

Türkiye'de, Cumhuriyet dönemine girerken, dokuma ve giyim sanayisinde beş tanesi yabancıların ve azınlıkların elinde olan sekiz pamuk

ipliği fabrikası vardı. Bu fabrikaların tezgah sayısı 762 iken, planlı dönemin başlangıç yıllarında, bu sayı 15.820'ye yükselmiştir.

Cumhuriyet döneminde Bünyan halı ipliği fabrikası (1927) kurulmuş, 1934'te Sümerbank'a devredilmiştir. Sümerbank 1935'te Bursa merinos fabrikasını kurma yoluna gitmiş ve fabrika 1938'de işletmeye açılmıştır. Doğu bölgesi yapağısını işlemek amacıyla 1954 yılında Diyarbakır şayak fabrikası üretime başlamıştır (İlkin, 1970).

Bugün için yünlü sanayisi, istenilen gelişmişlik düzeyine ulaşamamış bir üretim koludur. Yapağı arzındaki yetersizlik ve dışalım zorunluluğu bu sanayi kolunun gelişmesini büyük ölçüde etkilemiştir. Yine de son yıllarda, özellikle özel kesimde büyük atılımlar olmaktadır.

Gelişmekte olan pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de dışa açılmada, ihracata yönelmede, dokuma sanayisi öncü rol oynamaktadır. 1980-1985 yılları arası, canlı iç talep ve hızlı ihracat artışı nedeniyle, ilgili firmalar büyük dokuma yatırımlarına girişmişlerdir. 1986 yılında yaşanan 3. Petrol şoku sonrasında, petrol gelirleri hızla eriyen Ortadoğu ülkelerinin dokuma ithalatlarını durdurmaları, Avrupa ülkeleri ve ABD'nin koyduğu kotalar sonucunda, ortaya önemli üretim fazlaları çıkmıştır. Buna karşılık, küçük ve orta ölçekli firmalardan kurulu olan örme giyim sanayi, değişen dış talebe hızla cevap verebilme özelliğine sahip olması ve katma değer oranı yüksek, moda ağırlıklı mallara yönelmesi sonucu miktar ve değer olarak ihracatını sürekli artırmıştır. Dokuma sanayindeyse, büyük ve entegre tesislerin ağırlıklı olması, değişen dış talebe uyum sağlanmasını zorlaştırmaktadır.

İthalat rejiminin liberalleştirilmesi ve koruma oranlarının düşürülmesi yalnız dış pazarlarda değil, iç pazarda da sektörün rekabet gücünün artırılmasını zorunlu kılar. Bu nedenle modernizasyon yatırımlarının devam etmesi, kalite ve standart sorunlarının çözülmesi ve üretim girdilerinin dünya fiyatlarından sağlanabilmesi gereği önemini korumaktadır. Avrupa Birliği standartlarına uygunluğunun sağlanması

amacıyla uluslar arası düzeyde bilgi ve beceri kazandırılmasına yönelik eğitim çalışmalarına devam edilmesi gereklidir.

3.1. Giriş

Beslenme, giyinme ve barınma insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için karşılamaları gereken temel ihtiyaçlarıdır. Bu nedenle, gıda, içecek ve konut ile birlikte tekstil ve hazır giyim sanayi bir ülke ekonomisinin en stratejik üç sektöründen birisidir.

Tekstil ve hazır giyim sanayi geri ve ileri bağlantı etkisi yüksek olan sektörlerden birisidir. Bilindiği gibi, geri bağlantı etkisi, bir sektörün bir birim mal üretebilmek için diğer sektörlerden ne kadar girdi talep ettiğini ifade etmektedir. Bu yönüyle, üretim sürecinde hem tarım hem de sanayi sektörlerine yönelik yarattığı hammadde ve ara malı ve makine ve teçhizat talebiyle, Tekstil ve hazır giyim sanayi yüksek bir geri bağlantı etkisi ortaya çıkarmaktadır. Üretim süreci sonrası pazarlama ve dağıtım gibi ihtiyaçların doğması ise, hizmetler sektörüne ve ulaştırma sektörüne yönelik talep yaratılmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında, Tekstil ve hazır giyim sanayi ürünlerinin tamamına yakınının hizmetler sektöründe ara girdi olarak kullanılmaktadır. Bu durum ise, bu sektörün yüksek bir ileri bağlantı etkisi olduğunu göstermektedir. Ekonomik kalkınma ve büyüme kuramları, bir sektörün ekonomideki lokomotif olabilme özelliğini tartışırken, sektörün diğer özellikleri ile birlikte geri ve ileri bağlantı etkilerinin büyüklüğünü de dikkate almaktadırlar. Dünyanın artan Tekstil ve hazır giyim ihtiyacı ile birlikte düşünüldüğünde, uluslararası standartlara uygun ürünler üretme kapasitesine sahip bir Tekstil ve hazır giyim sanayinin ekonominin lokomotif sektörlerinden biri olabileceğini ifade edebiliriz.

Çalışmanın bu bölümü, Tekstil ve hazır giyim, gayri safi yurtiçi hasılaya, istihdama ve ihracata katkıları gibi temel özelliklerinden yola çıkarak, bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Böyle bir değerlendirme, çevre ve nüfusa ilişkin gelişmeler boyutları ile sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma ve büyüme stratejisinin ve bu stratejinin gerçekleştirilmesine yönelik ekonomi politikalarının belirlenebilmesi için önem arz etmektedir.

Tekstil ve hazır giyim, aralarında bulunan girdi-çıkı ilişkisi nedeniyle, tarım sektörü ile birlikte anılmasına karşın, sanayi sektörünün bir alt sektörüdür. Bu nedenle çalışmanın bu bölümü, sanayi sektörünün ekonomik gelişme süreci içerisindeki önemi ve Türkiye’de 2001 ekonomik krizi sonrası imalat sanayinin temel özellikleri ve bu sektördeki gelişmelerin bir değerlendirmesi ile başlamaktadır.

3.2. Sanayi Sektörü

3.2.1. Sanayi Sektörünün Genel Özellikleri

Ekonomik kalkınma, Horowitz (1964)’in de ortaya koyduğu gibi, hem tarihsel süreç içerisinde farklı biçimlerde algılanmıştır hem de sosyal bilimlerin farklı alanlarında çalışan farklı sosyal bilimciler tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. İktisatçılar ekonomik kalkınmayı çeşitli iktisadi değişkenler veya bu değişkenlerden yola çıkılarak kurgulanmış çeşitli endeksler yoluyla ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Ancak, ekonomik kalkınmanın tanımlanmasında en çok kabul gören bir ölçü sanayileşme olmuştur. 18. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan sanayi devrimi ile birlikte ekonomik kalkınma çabalarının odağında sanayileşme yer almıştır.

Sanayileşme çabaları, Hansen ve Monsinger (1972)’in de vurguladığı gibi, ülkenin uzun dönem ekonomik ve sosyal kalkınma çabalarına uygun olmalıdır. Bunun nedeni, ekonomik ve sosyal kalkınmanın kaynakların sektörler arasında optimal dağılımını gerektirmesidir. Öte yandan, Enke (1961) tarafından da belirtildiği gibi, artan gıda arzı sanayi gelişmenin ve ekonomik kalkınmanın bir ön şartıdır. Buna karşın, ekonomik kalkınma süreci çoğu kez sanayi sektörünün gelişimi ile özdeş olarak alınmakta ve ekonomik kalkınma ve sanayileşme aynı anlamda kullanılmaktadır. Oysa ekonomik kalkınma tüm sektörleri kapsayan ve sosyal gelişmeyi de içeren daha geniş bir kavramdır. Biz bu alt bölümde, bu çerçevede sanayi sektörünün bir bütün olarak 2001 ekonomik krizi sonrası gelişimini genel hatları ile ortaya koymaya çalışmaktayız. Bu analiz bize Tekstil ve hazır giyim sanayinin sektör içerisinde görece önemi hakkında da bilgi verecektir.

Geçen yüzyılın ilk yarısının sonunda Ginwala (1944) sanayi, doğal kaynaklar ve bir ülkenin ekonomik refahı arasındaki ilişkiye açık biçimde işaret etmiştir. Ginwala (1994)'ya göre, bir ülkenin gerçek ve potansiyel, doğal ve endüstriyel kaynaklarını ölçmekte kullanabileceğimiz mutlak bir ölçü birimi yoktur. Ancak ülkenin sahip olduğu hammaddeler ve bu hammaddelerden yapılan ürünlerle ülkenin mevcut ve potansiyel sanayi gelişimini değerlendirebiliriz. Tarımsal kalkınma, sanayileşme ve ticaretin etkilerini araştırdığı çalışmasında Echevarria (1995), toprak (tarımsal kaynaklar) ile sermaye faktörleri arasındaki temel iki farka işaret etmektedir. Bunlardan ilki, doğal kaynakların bir limiti varken, sermayenin olmamasıdır. İkinci fark ise, toprağın sektör spesifik bir faktör olmasıdır. Bu nedenle de ülke kalkınma sürecinin belirli bir noktasında sanayileşmeye geçmek durumundadır. Bu durum, Hong Kong ve Singapur gibi şehir devletler dışında yalnızca sanayi ve hizmetlerde uzmanlaşma gözlememizi de açıklamaktadır.

Bir ülkenin sanayi gelişimi ile tarımsal gelişimi ve dolayısıyla gıda sanayi gelişimi, bu süreçlerin finansmanı ve sektörler arası kaynak aktarımları yönleri ile de ilişkilidir. Dieslin (1958) tarafından da ortaya konduğu gibi, sanayi sektörünün gelişimi tarım ve tarımsal sanayinin gelişimini iki yönden etkilemektedir. Öncelikle, sanayi sektöründeki gelişme tarımsal teknolojinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu ise tarımda verimliliğin artırmaya, aynı miktar tarımsal ürün üretmek için gerekli tarımsal kaynakların-toprak, doğal kaynaklar ve tarımsal işgücü-azalmasına neden olmaktadır. Böylece ortaya çıkan tarımsal artık ve işgücü sanayi sektörüne aktarılmaktadır. İkinci olarak, sanayi sektörünün gelişmesi ve sanayi sermayenin artması, tarımsal gelişme ve gıda sanayi yatırımları için gerekli finansal kaynakların yaratılmasına yardımcı olmaktadır. Lewis (1967) de gelişmekte olan ülkelerde sektörler arası karşılıklı bağımlılığın ve özel, resmi ve fiyat sistemi kanalları ile kaynakların sektörler arası akımlarının bu ülkelerde hem tarımsal hem de sanayi gelişmesi için önemli olduğuna işaret etmektedir.

3.2.2.Sanayi Sınıflandırılması ve Türkiye’de Sanayi Sektörü

Birleşmiş Milletler’in Bütün Ekonomik Aktivitelerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflandırmasının 3. Revizyonu (ISIC Rev. 3)’e göre imal sanayi aşağıdaki alt sektörlere ayrılmaktadır¹:

- Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı
- Tütün Ürünleri İmalatı
- Tekstil Ürünleri İmalatı
- Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması
- Deri İşleme, Saraciye ve Ayakkabı İmalatı
- Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç)
- Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı
- Basım ve Yayım
- Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıt İmalatı
- Kimyasal Madde ve Ürünlerinin İmalatı
- Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı
- Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı
- Ana Metal Sanayi
- Makine ve Teçhizatı Hariç Metal Eşya Sanayi
- Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat İmalatı
- Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Makineleri İmalatı
- Başka Yerde Sınıflandırılmamış Elektrikli Makine ve Cihazlarının İmalatı

¹ Birleşmiş Milletler, Ayrıntılı Yapı ve Açıklayıcı Notlar,
<http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=2>

- Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları İmalatı
- Tıbbi Aletler; Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı
- Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı
- Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı
- Mobilya İmalatı; Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer İmalat
- Geri Dönüşüm

Bilindiği gibi sanayi sektörü, imalat dışında madencilik ve enerji alt sektörlerini de içermektedir. Bir ülkedeki ekonomik aktivitenin en iyi ölçütlerinden birisi, bir yılda üretilen bütün nihai mal ve hizmetlerin parasal değerini ifade eden Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'dır. GSYİH cari fiyatlarla ölçülebileceği gibi, belirli bir yılın fiyatları baz alınarak sabit fiyatlarla da ölçülebilir. Sabit fiyatlarla ölçüm, fiyat artışlarının etkisini arındırarak üretimdeki değişimleri izlememize imkân sağlar. Bu çerçevede 2001-2008 döneminde Türkiye'de sanayi sektörünün bütün olarak gelişimini değerlendirebilmek için tablo 1'de sabit fiyatlarla GSYİH, sanayi sektörü GSYİH'sı, imalat sanayi GSYİH'sı ve Sanayi sektörü ve imalat sanayi GSYİH'lalarının GSYİH içerisindeki payları verilmektedir.

Tablo 1'den de izlenebileceği gibi sanayi sektörü GSYİH'sı 2001-2008 döneminde sabit fiyatlarla yaklaşık yüzde elli artmıştır. Yedi yıllık bir sürede ortaya çıkan üretimdeki yüzde elliye varan artışın yanında sanayi sektörü ile ilgili diğer önemli bir gelişme sektörün GSYİH içerisindeki payının önemli ölçüde artarak yüzde yirmi yediyi aşmasıdır. Bir ekonomik kalkınmışlık ölçütünün, ekonomik kalkınmanın belirli bir aşamasından sonra GSYİH içerisinde hem tarım hem de sanayi sektörünün payının azalması, buna karşın, özellikle finansal piyasaların gelişmişliği ile birlikte finansal hizmetler sektörünün büyümesinin de bir sonucu olarak bir türev sektör olan hizmetler sektörünün payının artması olduğu göz önüne alındığında, bu gelişmenin önemi daha belirgin hale gelmektedir. Öte yandan, yukarıda da belirtildiği gibi sanayi sektörü imalat sanayi ile birlikte

madencilik ve enerji alt sektörlerinden oluşmaktadır. Bu alt sektörlerden özellikle enerji alt sektörünü bir alt yapı sektörü olarak sınıflandırabiliriz. Enerji artık hem üretim hem de tüketim süreçlerinin temel girdisidir. Bu nedenle de her ülke ekonomik gelişmişlik düzeyine, ekonomik yapısındaki değişme biçimine, nüfus artışına, nüfusun demografik dağılımına ve kentleşme sürecine bağlı olarak sürekli bir biçimde enerji sektörüne yatırım yapmak, güvenli ve sürekli bir enerji arzını sağlamak zorundadır. Madencilik sektöründeki gelişmeler ise bir yandan ülkenin sahip olduğu maden kaynaklarına öte yandan bu madenlerin ulusal ve uluslararası piyasalarındaki gelişmelere bağlıdır.

Tablo 1: GSYİH, Sanayi Sektörü GSYİH'sı, İmalat Sanayi GSYİH'sı ve Sanayi Sektörü ve İmalat Sanayi GSYİH'larının GSYİH İçerisindeki Payları.

Yıl	GSYİH (1998 Fiyatlarıyla , Bin TL)	Sanayi Sektörü GSYİH'sı (1998 Fiyatlarıyla , Bin TL)	Sanayi Sektörünün GSYİH İçerisindeki Payı (%)*	İmalat Sanayi GSYİH'sı (1998 Fiyatlarıyla , Bin TL)	İmalat Sanayinin GSYİH İçerisindeki Payı (%)*
2001	68.309.352	17.689.505	0,258961688	15.736.113	0,230365433
2002	72.519.831	18.175.341	0,250625798	16.192.617	0,223285371
2003	76.338.193	19.588.439	0,256600765	17.552.856	0,229935438
2004	83.485.591	21.803.052	0,261159468	19.645.369	0,235314486
2005	90.499.731	23.679.505	0,261652768	21.249.692	0,234803921
2006	96.738.320	25.649.966	0,26514794	23.033.310	0,238099133
2007	101.254.625	27.130.511	0,267943419	24.326.791	0,240253628
2008	102.163.974	27.430.822	0,268497992	24.509.477	0,239903327

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Temel Ekonomik Göstergeler, www.dpt.gov.tr.

*** Yazar tarafından hesaplanmıştır.**

Bir ülkenin kalkınmışlık düzeyinin, üretim kapasitesindeki artışın temel göstergesi olarak ise, imalat sanayindeki gelişmeleri alabiliriz. Sanayi sektörü GSYİH'sı incelenen dönemde yaklaşık yüzde elli artarken, imalat sanayi GSYİH'sı yaklaşık olarak yüzde elli altı artmıştır. Bu olumlu gelişmeye karşın, GSYİH içerisinde imalat sanayinin payı önemli ölçüde değişmemiş, yaklaşık olarak yüzde yirmi üç olarak gerçekleşmiştir. Buradan, GSYİH içerisinde sanayi sektörünün payındaki önemli düzeydeki artışının enerji ve madencilik sektörlerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Bilindiği gibi, iktisatçılar bir ekonominin üretim düzeyini ölçtüklerinde fiili üretim düzeyi ile potansiyel üretim düzeyi arasında bir ayırım yaparlar. Fiili üretim düzeyi o ülkedeki ve dünyada geçerli olan ekonomik şartlara ve talep düzeyine bağlıdır. Ekonomik gelişmişlik düzeyini değerlendirmek için ise potansiyel üretim düzeyinin göz önüne alınması gerekmektedir. Bir ekonominin potansiyel üretim düzeyinin ne olduğu ve hangi ölçüde kullanıldığına ilişkin bilgiye kapasite kullanım oranlarından yola çıkılarak ulaşılabilir.

Tablo 2: İmalat Sanayinde Kapasite Kullanım Oranı (%)*

Yıl	İmalat Sanayi Toplam	İmalat Sanayi Kamu	İmalat Sanayi Özel
2001	70.9	81.8	66.7
2002	75.4	81.7	72.8
2003	78.4	80.9	75.9
2004	81.3	85.6	79.4
2005	80.3	86.0	78.6
2006	81.0	89.4	79.6
2007	81.8	88.4	80.7
2008	78.1	86.7	77.0

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler: 1923-2007, www.tuik.gov.tr.

* 2008 yılı verileri için kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, www.dpt.gov.tr.

Tablo 2'den de izlenebileceği gibi, incelenen dönemde imalat sanayinde ortalama kapasite kullanım oranı %78.4'tür. İmalat sanayi kapasite kullanım oranı ile ilgili en belirgin özellik kamu sektöründe

kapasite kullanım oranını özel sektörden önemli ölçüde yüksek olmasıdır: Kamu sektöründe kapasite kullanım oranı ortalama olarak %85.1 iken, özel sektörde bu oran %76.3'tür. Bu durum incelenen dönemde imalat sanayinde kamu sektörünün mevcut kapasiteyi daha iyi değerlendirdiğini göstermektedir. Bu sonucun iki sektörün ekonomik davranış biçimlerindeki farklılıktan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Kamu sektörü üretimi en çoklayan bir davranış sergilerken, özel sektör kârı en çoklayan bir davranış sergiler.

Ekonomik refah düzeyinin yükseltilebilmesi için, üretim düzeyi ve üretim kapasitesinin etkin bir biçimde kullanılmasının yanında, özellikle artan nüfusa paralel olarak üretim kapasitesinin de genişletilmesi gerekmektedir. Üretim kapasitesi ise yapılan sabit sermaye yatırımları yoluyla genişletilir. Tablo 3, 2007-2009 döneminde sabit fiyatlarla sanayi sektöründe sabit sermaye yatırımlarına ilişkin verileri içermektedir.

Tablo 3: Sanayi Sektöründe Sabit Sermaye Yatırımları

Yıl	Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımları (1998 Fiyatlarıyla, Milyon TL)	Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Toplam Sabit Sermaye Yatırımları İçerisindeki Payı (%)	İmalat Sanayi Sabit Sermaye Yatırımlarının Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımları İçerisindeki Payı (%)
2007	11.911	44.66	86.49
2008	12.478	44.57	86.46
2009	13.109	44.62	86.44

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik

Göstergeler, www.dpt.gov.tr.

* Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 3'den de izlenebileceği gibi, son üç yıl içerisinde sanayi sektöründe yapılan sabit sermaye yatırımları yaklaşık olarak yüzde on

artmıştır. Buna karşın, sanayi sektörüne yapılan yatırımların toplam yatırımlar içerisindeki pay değişmemiş, ortalama olarak yüzde kırk beş olarak gerçekleşmiştir. Sanayi sektörüne yapılan sabit sermaye yatırımlarının hem GSYİH içerisindeki payı² hem de toplam sabit sermaye yatırımları içerisindeki payı dikkate alındığında, Türkiye'nin üretim kapasitesini yükseltmesi için bu payları yükseltmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Artan ve çoğunluğu genç olan nüfusuna iş sağlamak ve bu nüfusun beslenme, giyinme ve konut, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Türkiye'nin sabit sermaye yatırımlarını GSYİH'nin yüzde yirmisi düzeyine yükselmesi ve bu yatırımları etkin teşvik ve caydırma önlemleri ile sanayi sektörüne ve bu sektöre girdi sağlayan sektörlerle yönlendirmesi gerekmektedir.

Yatırım teşvik belgeleri yatırım talebindeki gelişmeleri yansıtan iyi bir göstergedir. Tablo 4, 2003-2009 dönemi için yatırım teşvik belgelerinin sektörel paylarını yansıtmaktadır.

Tablo 4: Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (%)

Sektörler	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Tarım	1,2	1,7	2,2	2,3	1,3	1,4	2,2
Sanayi	53,6	69,7	65,1	61,6	65,0	69,8	67,2
İmalat	50,4	62,1	53,5	52,6	48,1	37,9	36,4

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, www.dpt.gov.tr.

Tablo 4'den de gözlemlenebileceği gibi yatırım teşvik belgesi almış yatırımlar içerisinde sanayi sektörü yatırımlarının payı 2003 yılı dışarıda bırakıldığında yüzde altmışın üzerinde gerçekleşmiştir. Oysa imalat sanayine yönelik yatırım teşviklerinin payı 2004 yılı sonrasında hızla azalarak 2009 yılında 2004 yılındaki payının yarısına yaklaşmıştır. Bu durum özellikle enerji sektöründeki özelleştirme çabalarının da bir sonucu olarak bu sektöre yönelik yatırım ve dolayısıyla yatırım teşviklerindeki

² Tablo 3 ve Tablo 2'deki verilerden hareketle 2007 ve 2008 yıllarında ortalama olarak yüzde on iki olarak gerçekleştiği görülmektedir.

artıştan kaynaklanmıştır. Tablo 4’den sanayi sektörünün Türkiye’de incelenen dönemde öncelikli sektör olmayı sürdürdüğünü, ancak sanayinin alt sektörleri içerisinde imalat sanayinin önceliğinin azalarak enerji sektörünün önceliğinin arttığını görmekteyiz. Enerji kaynakları yetersiz olan ve enerji ihtiyacının ortalama olarak dörtte üçü için dış kaynaklara bağımlı olan Türkiye’nin enerji yatırımlarına öncelik vermesi elbette doğaldır. Ancak, istihdam ve üretim katkısı dikkate alındığında, imalat sanayinin de ihmal edilmemesi gerekmektedir. Tablo 4’ün içindeki bilgilerin en çarpıcı yanı yatırım teşviklerinden tarım sektörünün aldığı paydır. Tarımsal alanın büyüklüğü ile övünen ve artan nüfusunun beslenme ihtiyacının giderek arttığı Türkiye’de tarımsal yatırım talebinin düşüklüğü düşündürücüdür. Ayrıca tarım sektörü, imalat sanayinin bir alt sektörü olan gıda ve tekstil sanayinin girdilerini üreten temel sektör olması nedeniyle de yatırım önceliğine sahip olmalıdır.

Bir sektöre yapılan yatırımlar ve kapasite kullanım oranı birlikte o sektörün üretim düzeyini belirler. Tablo 5, sanayi sektörünün alt sektörleri itibariyle üretimdeki gelişmeyi yansıtmak amacıyla düzenlenmiştir.

Tablo 5: Sanayi Üretim Endeksi (2005:100)

Sektör	2005	2006	2007	2008	2009*
İmalat	100	107.7	114.8	112.7	101.2
Madencilik	100	108.3	117.2	126.0	132.4
Enerji	100	108.6	118.1	122.6	114.5
Sanayi Sektörü	100	107.8	115.3	114.2	103.7

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, www.dpt.gov.tr.

* Üçüncü çeyrek değerleridir.

İncelenen dönemin üretim endeksi yönünden temel özelliği, madencilik sektörü üretim endeksinin dünya ekonomik krizine karşın artışını sürdürmesidir. Enerji alt sektörü üretim endeksi de krizin ortaya

çıkıldığı 2008 yılında artmış, ancak 2009 yılında azalmıştır. İmalat sanayi üretim endeksinde ise son iki yılda önemli ölçüde azalmış ve bu azalma sanayi sektörü toplam üretim endeksine de yansımıştır.

Bilindiği gibi Türkiye 1980 yılı itibariyle ekonomik kalkınma ve sanayileşme stratejisini değiştirmiş, içe dönük, ithalatı ikame eden ve planlı ve kapalı bir ekonomik yapıdan dışa açık ve piyasa kurallarının geçerli olduğu bir ekonomik yapıya geçmeye başlamıştır. Bu sürecin ilk on yılını piyasa ekonomisinin ve dışa açık bir ekonominin kurumlarının oluşturulmaya başlandığı bir dönem olarak adlandırılması mümkündür. Özellikle 1989 yılı itibariyle uluslararası sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ile Türkiye ekonomisinin dışa açılma sürecini önemli ölçüde tamamladığı ve dünya piyasaları ile entegre olduğu kabul edilebilir. Bu süreç Türkiye'nin 2008 yılı dış ticaret hacminin 300 milyar doları aşmasını sağlamıştır. Bu Türkiye'de üretilen her iki liralık malın bir liralık kısmının dış ticarete konu olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle Türkiye'de üretimin dünya ekonomisinde ortaya çıkan dalgalanmalara karşı duyarlı olması doğaldır. Ancak bu sürecin sonunda, 1994, 2001 ve 2008 krizlerinin de gösterdiği gibi, Türkiye'de ithalatın gelir esnekliğinin yüksekliği ve bu esnekliğin giderek artması, ekonominin yalnızca dışa açılmadığını aynı zamanda, dışa bağımlılığının da yükseldiğine işaret etmektedir.

3.3. Türkiye'nin Tekstil Hazır Giyim Ticareti

3.3.1. Türkiye'nin Dış Ticareti

1932 yılından 1980'e kadar ithal ikameci sanayileşme modelini uygulayan Türkiye'nin, söz konusu bu dönemde ihracatı çok sınırlı kalmıştır. 24 Ocak 1980 kararlarıyla Türkiye ithal ikameci sanayileşmeden vazgeçip dışa açık ya da ihracata yönelik sanayileşme modeline girmiştir. Bu yeni dış ticaret politikasıyla birlikte, Türkiye'nin hem ihracatı hem de ithalatı hızla artmış, dış ticaret hacmi önemli rakamlara yükselmiştir.

1980 yılında 2,9 milyar dolar olan Türkiye'nin toplam ihracatı, 1980-90 döneminde yılda ortalama yüzde 16,1 oranında artarak 1990 yılında 13 milyar dolara ulaşmıştır. 1990-2000 döneminde bu artış devam

etmiş ancak yıllık ortalama artış hızı yüzde 7,1'e gerilemiştir. Bu dönemde Türkiye'de ihracatın daha hızlı yükselmeyişinin arkasında önce Uzakdoğu sonrada Rusya krizinin etkili olduğu düşünülmektedir. Yine de 1990-2000 döneminde Türkiye'de ihracat artış hızı, bu dönemde yüzde 6,2 olan dünya ticaretinin ortalama artış hızının üzerindedir. 2000-2008 döneminde ise Türkiye'nin ihracatı ortalama %20'lik bir artış sağlayarak tüm dönemlerin en yüksek artış oranını yakalamış ve 2008 yılında 132 milyar dolarlık bir değere ulaşmıştır. Bu dönem için dünyada da ihracat artış hızı %13'lük bir oranla diğer dönemlere göre çok yüksek gerçekleşmiştir. Ancak Dünya ekonomik krizin etkisiyle 2009 yılında dünya ihracatında %23'lük bir düşüş yaşanmış, Türkiye'nin ihracatında ise %22'lik bir düşüş yaşanmış ve Türkiye'nin ihracat değeri 102 milyar dolarda kalmıştır.

Tablo 6: Türkiye'nin Yıllar İtibarıyla Dış Ticareti (Milyon Dolar)

Yıllar	İhracat Milyon\$	Yüzde Artış	İthalat Milyon\$	Yüzde Artış	Dış Ticaret Dengesi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı
1999	26 587 225	-1.4	40 671 272	-11.4	-14 084 047	65.4
2000	27 774 906	4.5	54 502 821	34.0	-26 727 914	51.0
2001	31 334 216	12.8	41 399 083	-24.0	-10 064 867	75.7
2002	36 059 089	15.1	51 553 797	24.5	-15 494 708	69.9
2003	47 252 836	31.0	69 339 692	34.5	-22 086 856	68.1
2004	63 167 153	33.7	97 539 766	40.7	-34 372 613	64.8
2005	73 476 408	16.3	116 774 151	19.7	-43 297 743	62.9
2006	85 534 676	16.4	139 576 174	19.5	-54 041 498	61.3
2007	107 271 750	25.4	170 062 715	21.8	-62 790 965	63.1
2008	132 027 196	23.1	201 963 574	18.8	-69 936 378	65.4
2009	102 142 613	-22.6	140 928 421	-30.2	- 38 785809	72.5
2010*	102.122.224		164.921.703		-46.877.611	62.0
Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.						
2010* yılı onbir aylıktır.						

Tablodan da izleneceği gibi, ithalat artış oranı 2000-2008 dönemi için %21 ile ihracat artış oranının üzerinde gerçekleşmiştir. Özellikle 2003 yılından sonra Türkiye'de uygulanan düşük kur yüksek faiz politikası sonucu, ihracat artışından daha yüksek oranda ithalatta artış meydana

gelmiştir. 2009 dünya krizi ihracattan daha çok ithalatı olumsuz etkilemişse de, yine de 2000-2009 dönemi için ithalat artış oranı ihracat artış oranının üzerinde kalmıştır.

1980'lere kadar ihracatın ithalatı karşılama oranı %'50'lerin altında iken bu tarihten sonra bu oran yükselmiş ve sürekli % 50'lerin üzerinde seyretmiş, zaman zaman %75'lerin üzerine de çıkmış, 1988 yılında ise %80'i aşmıştır. Dış ticaret hacmi de 100 milyar doları aşarak dünya ticareti içinde anlamlı paylara ulaşmıştır. Bu yapısal değişim, Türkiye'nin kendi kaynaklarına dayalı büyüme ve döviz geliri elde edebileceğini de göstermektedir. Aynı zamanda dünya ile rekabet edebilirliğini ve kalkınmayı dünya ile entegre olarak sağlayabileceğini göstermektedir. Ancak Türkiye dış ticaretini dengeleyecek ya da pozitif bir değere ulaşacak rakama bu güne kadar ulaşamamıştır.

3.3.2. Ülkelere Göre Türkiye'nin Dış Ticareti

Tablo 7'de 2010 yılının 11 Aylık dönemi için, Türkiye'nin dış ticaretinin ülke guruplarına göre sıralanışı görülmektedir. Tablodan da izleneceği gibi, Türkiye ihracatının % 46'sını, ithalatının ise % 39'unu Avrupa Birliği ülkeleriyle yapmaktadır. Türkiye, Afrika, Ortadoğu ve İslam Konferansı Teşkilatı dışındaki bütün ülkelere karşı dış ticaret açığı vermektedir. Türkiye'nin, dış ticaret hacmine göre en fazla dış ticaret açığı verdiği ülke gurubu Diğer Asya ülkeleridir. Türkiye ihracatının ithalatını karşılama oranı Avrupa Birliği Ülkeleri (27) için %74 iken, OECD ülkeleri için bu oran %61 ve Diğer Asya Ülkeleri için %20'ye inmektedir. Yine Türkiye'nin nispi olarak daha fazla dış ticaret açığı verdiği ülke gurubu Bağımsız Devletler Topluluğu'dur. Türkiye'nin Bağımsız Devletler Topluluğu'na karşı ihracatının ithalatını karşılama oranı % 36 çıkmakta, bu kadar yüksek açık oluşmasının sebebi ise, bu bölgeden sağlanan doğalgaz ve petrol ihracatıdır.

Tablo 7: 2010 yılının 11 Aylık Dönemi İçin Ülke Gruplarına Göre Türkiye'nin Dış Ticareti

	İhracat milyon \$	İthalat milyon \$	Fark
TOPLAM	102 122 224	164 921 704	-62.799.480
A- Avrupa Birliği (27)	47 302 151	64 023 706	-16 721 555
B-Serbest Bölgeler	1 873 127	785 701	1.087.425
D-DİĞER ÜLKELER	52 946 946	100 112 297	-47.165.351
1-Diğer Avrupa (A.B Hariç)	10 229 227	26 963 107	-16.733.880
2-Kuzey Afrika	6 361 397	3 966 562	2.394.835
3-Diğer Afrika	1 990 253	1 936 137	54.116
4-Kuzey Amerika	3 794 084	11 443 855	-7.649.771
5-Orta Amerika ve Karayipler	550 706	555 950	-5.245
6-Güney Amerika	1 111 343	2 649 707	-1.538.364
7-Yakın ve Orta Doğu	20 725 040	14 526 429	6.198.611
8-Diğer Asya	7 742 839	36 882 598	-29.139.759
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	354 206	406 050	-51.844
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	87 851	781 903	-694.052
<u>Seçilmiş ülke grupları</u>			
1-OECD Ülkeleri	53 300 111	86 356 491	-33.056.380
2-EFTA Ülkeleri	2 237 751	3 713 753	-1.476.002
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	12 992 804	29 827 296	-16.834.492
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	6 785 211	12 019 915	-5.234.704
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	9 892 121	27 435 943	-17.543.822

6-Türk Cumhuriyetleri	3 534 919	4 172 918	-637.999
7-İslam Konferansı Teşkilatı	29 064 956	25 260 405	3.804.551

3.3.3. Türkiye İhracatının Sektörel Yapısı

Tablo 8: Türkiye İhracatının Sektörel Yapısı (Milyon dolar)

Yıllar	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Toplam	27.775	73.476	85.535	107.272	132.027	102.143	102.122
1. Tarım ürünleri	1.683	3.468	3.611	3.883	4.171	4.536	4.500
2. Madencilik	400	810	1.146	1.661	2.155	1.168	2.424
3. İmalat sanayi	25.517	68.813	80.246	101.082	125.188	95.449	94.611
a) Gıda Ürünleri ve İçecek	1.835	4.271	4.339	5.164	6.476	5.931	5.929
b) Tekstil Ürünleri	4.614	8.742	9.266	10.804	11.323	9.559	9.795
c) Hazır iyim	5.417	9.925	10.175	11.795	11.503	9.603	9.613
d) Ana Metal Sanayi	2.247	6.888	9.334	12.349	22.570	15.103	13.002
e) Otomotiv ve Motorlu Kara Taşıtı	1.745	10.226	12.677	17.016	19.362	12.862	13.273
f) Diğer imalat sanayi	9.659	28.761	34.455	43.954	53.954	42.391	42.999
5. Diğer	175	385	532	646	513	990	585
*2010 Kasım ayı itibarıyla hesaplanmıştır.							

Tarım ve madencilik sektörlerin ihracattaki nispi önemleri azalırken, sanayinin nispi önemi hızlı bir şekilde artmıştır. 1980’de tarım ve

madencilik sektörünün toplam ihracatı 2.158 milyon dolar iken, sanayinin toplam ihracatı 751 milyon dolar ile bu değerin %35 kadarlık bir oranda kalıyordu. 2000 yılında ise, tarım ve madencilik sektörü yaklaşık 1980'deki değere yakın bir miktar kadar ihracat yaparken, sanayi sektörü 34 kat artarak ihracatı 25.517 milyon dolara yükselmiş, 2010 yılında ise 94.611 milyon dolara ulaşmıştır.

Tablo 9: Türkiye İhracatının Sektörel Yapısı (%)

Yıllar	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Toplam	100	100	100	100	100	100	100
1. Tarım ürünleri	6,0	4,7	4,2	3,6	3,2	4,4	4,4
2.Madencilik	1,0	1,0	1,3	1,5	1,6	1,1	2,3
3. İmalat sanayi	92,0	94,0	94,0	94,0	95,0	93,4	92,6
a)Gıda Ürünleri ve İçecek	6,6	5,8	5,1	4,8	5,0	5,8	5,7
b) Tekstil Ürünleri	16,6	11,9	10,8	10,1	8,5	9,4	9,5
c) Hazır giyim	19,5	13,5	11,9	11,0	8,7	9,4	9,5
d) Ana Metal Sanayi	8,1	9,4	11,0	11,5	17,1	14,8	12,9
e)Otomotiv ve Motorlu Kara Taşıtı	6,3	14,0	15,0	16,0	14,6	12,6	13,2
f) Diğer imalat sanayi	34,8	39,0	40,0	41,0	41,0	41,5	41,8
5. Diğer	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
*2010 Kasım ayı itibarıyla hesaplanmıştır.							

İhracatın sektörel yapısının yüzde payları incelendiği zaman, Türkiye'nin ihracatında önemli bir yapısal değişme olduğu görülebilmektedir. 1980'de Türkiye'deki ihracatın %64,6'sı tarım ürünleri, %25,8'i imalat sanayi ürünleri ve %9,5'ini ise madencilik oluştururken, bu oranlar 2010 yılında % 4,3, 92,6 ve 2,3 olarak gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle 1980'e göre 2010 yılında tarımsal ürünlerin ihracatındaki payı 15 kat düşerken, sanayi ürünlerinin ihracatındaki payı 3,6 kat artmıştır. Ülke tarımsal ürün ihracatçısı olmaktan çıkmış, sanayi ürün ihracatçısı ülke statüsüne geçmiştir. 1980'de işlenmemiş ürün olarak tarımsal ve madencilik ürünleri ihracatı yapılırken, sonraki dönemden günümüze kadar sürekli bu ürünler işlenerek daha yüksek bir katma değer yaratılarak sanayi ürünü olarak ihraç edilmiştir. Başka bir ifadeyle, Türkiye yurt dışına artık çiğ zeytin ve pamuk yerine, zeytinyağı ve tekstil ürünü ihraç etmektedir.

Tablo 10: Dönemler İtibarıyla Tekstil ve Hazır Giyimin Toplam İhracattaki Payı

Dönemler	Tekstil Ve Hazır Giyimin Toplam İhracattaki Payı
1980	16,0
1990	37,0
1996	37,2
2000	36,1
2005	25,4
2010	19,1

İhracatın sektörel yapısında dikkati çeken başka bir nokta da, tekstil ve hazır giyim ihracatının toplam ihracat içindeki payının zaman içinde azalmış olmasıdır. Tablo 10'dan da görüleceği gibi, Türkiye'nin dışa açılmasında ihracatta öncü rolü yapmış, ihracatın artışında adeta “kalkış aşaması” görevini üstlenmiş olan bu sektörün payının azalması birkaç faktöre bağlı olmuştur; bunlar şöyle değerlendirilebilir:

Hükümetlerin takip ettiği iktisat politikaları döviz kurunun oluşmasında etkili olmaktadır. Milli paranın değer kazanması anlamında döviz kurunun düşmesi ithalatın daha hızlı artması ve ihracatın düşmesine yol açmaktadır. Dış ticaret açığı olarak da ifade edilen ithalat ve ihracat arasındaki fark büyüdükçe, ülkede döviz bir problem olarak ortaya çıkmakta ve büyümektedir. Bu döviz problemi bazen ekonomik krize, bazen gelişmiş ülkelere daha fazla bağımlı hale gelmesine, bazen ekonomik kalkınmasının yavaşlamasına, bazen de ülkenin daha fazla ve yüksek faizlerle dış borç almasına yol açabilmektedir.

İşte ülkenin ihtiyaç duyduğu döviz kendi kaynaklarına dayalı yani ihracat gelirleri, turizm gelirleri, yurtdışı faktör gelirleri ile kazanması çok önemli olmaktadır. Dolayısıyla döviz kurunun düşük belirlenmesi, ülkenin kendi kaynaklarına dayalı döviz kazançları hızla düşmekte ve ülke döviz problemiyle karşı karşıya gelmektedir. Ülkenin kendi kaynaklarına dayalı döviz kazancı azaldıkça, ülkenin üretim ve rekabet gücü de hızla düşmekte, ülke mal ve hizmet üretilip ihraç etme yerine ithalata yönelmektedir.

1980'lerden itibaren dışa açılma politikaların sürdürüldüğü bu dönemde hükümetler, büyük ölçüde, ülkenin ihtiyaç duyduğu döviz sıcak parayla temin etmeye çalışmışlardır. Bu dışa açılma politikasıyla ters düşse de, kısa dönemde gereken sermayeyi bulma bakımından hükümetleri rahatlamaktadır. Dönemlerinde problemi çözme çabası içine giren hükümetler, uzun dönem perspektifinden uzak bir şekilde kendilerini kurtarma çabasıyla bu yolu tercih etmektedirler. Böyle bir politika sonucu içerde faiz oranları sürekli yüksek belirlenmiş, dahası yabancı fonların kazandıkları faiz gelirlerinden vergi azaltılmış, son dönemde de yani 2005 yılında da tamamen kaldırılmıştır.

Dövizin sıcak parayla temin etme politikaları, Türk ekonomisini “kırılgan” bir ekonomi durumuna sokmuş, dönem dönem yüksek oranlarda büyüme sağlanmışsa da ekonomiyi “bıçak sırtında” sürdürmekten kurtaramamıştır.

Özellikle 2003 yılından sonra sağlanan yüksek oranlı büyümeler, dış ticareti dengeye getirecek tarzda kendi dövizini sağlayan ve istihdamın genişlemesine katkı yapan bir tür büyümeden uzak olmuştur. Şöyle ki, bir ülkede büyümeyi, kâr, faiz, rant ve ücret gelirlerinin toplamındaki artış oluşturmaktadır. Faizler yüksek belirlenerek, yabancı fonların kazançlarını artırarak büyüme sağlayabilirsiniz. Bu tarz bir büyüme, üretim ve rekabet gücünü, istihdamı arttırmadan sağlanmakta ve fakirleştiren bir büyüme olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde bu büyüme oranlarına rağmen işsizliğin düşmemesinin sebebi de burada aranmalıdır.

Bütün dünyada mevcut sanayi alanları içinde hâla en emek yoğun sektör tekstil ve hazır giyim sektörü olarak ortada bulunmaktadır. Özellikle kumaşlardan biçim ve dikim ile ürün meydana getirme süreci olan konfeksiyon sektörü hâlen daha emek-yoğun olma özelliğini korumaktadır.

Türkiye’de toplam istihdamın %20’si tekstil sektöründe, imalat sanayinde ise toplam istihdamın %30’u dokuma, giyim ve deri sektöründe istihdam edilmektedir. Bu tabloya göre hükümetin emek-yoğun sektörlerle özellikle tekstil sektörüne önem vermesi gerekmektedir. Ancak hükümetler bunun tersi politikalar üretmişlerdir. Üretim bazında ve ülkenin avantajlı olduğu sektörler seçilerek teşvikler yerine, genel olarak ihracata parasal destekler sağlanmış, ancak 1994 krizi ile birlikte bu parasal desteklerden de önemli ölçüde vazgeçilmiştir.

Hükümetler ülkenin avantajlı olduğu sektörleri daha çok geliştirecek ve dışarıda rekabet üstünlüğünü sürdürmeyi sağlayacak tedbirler alacak politikalar takip etmesi gerekmektedir. Dünyanın özellikle gelişmekte olan ülkelerin gelişme yolu böyle olmuştur. Bu denenmiş bir dünya tecrübesidir. Oysa Türkiye’de zaman zaman aksi politikalar ortaya konuldu. Mesela Ocak 2007 tarihinde bir uçak dolusu iş adamıyla birlikte Dış Ticaret’ten sorumlu Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen Mısır’a 1.2 milyar dolarlık tekstil yatırımı yapmaya gitti. İşçi ücretleri daha ucuz diye Bulgaristan’a, Romanya’ya v.s. gibi ülkelere tekstil üreticilerimiz yatırım yapmaya giderken hükümetler ya seyirci kaldı, ya da bunu överek destekledi.

Uras'ında belirttiği gibi, “*Yabancı hâkimiyetinden kurtulma arayışında zar zor kurduğumuz Ekoteks Tekstil ve Ekolojik Araştırma Merkez’ini Mısır’a taşıyarak, Mısır’daki vasıfsız işçiyi eğiterek, Mısır’a sahip olduğumuz teknolojiyi ve birikimi aktararak Türk tekstil sanayine kendi elimizde rakip yarattığımız gözlerden kaçıyor*” (Uras, 2007)

Türkiye’de tekstil payının azalmasının sebeplerinden bir tanesi de, dünya ihracatında tekstil ve hazır giyimin nispi payı azalmaktadır. Bu tekstil ve hazır giyime olan talebin nispi olarak düşmesinin yanında, diğer sektörlerin ihracatında nispi paylarının artışı da etkili olmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, 1990 yılında tekstil ve hazır giyimin dünya ticaretindeki payı % 3,1 iken, 2000 yılında bu pay %2,5’e, ve 2008 yılında % 1,6 ya düşmüştür.

Özellikle 1980’lerde Çin ve Hindistan’ın dünya ticaretine çok hızlı girmeleri ile birlikte tekstil ve hazır giyim sektörlerinde rekabet çok yükseldi, bu iki ülkenin de içinde bulunduğu Asya ülkelerinin bu sektördeki payları yükselince diğer ülkelerin ve Türkiye’nin de ihracat payı nispi olarak düştü.

Tablo 11: Tekstil ve Hazır Giyimin İhracat İçindeki Payları ve Değişme

Yıllar	Toplam İhracat Milyon \$	Tekstil Milyon \$	Hazır Giyim Milyon \$	Tekstil Hazır Giyim Milyon \$	Tekstil ve Hazır Giyim 1996=100	Tekstil Hazır Giyim İhracattaki Payı %	Tekstil Hazır Giyim Yıllık Değişme %
1996	23.224	3.818	4.829	8.647	100	37,2	-
1997	26.261	4.450	5.442	9.892	114,0	37,6	14,0
1998	26.974	4.794	5.716	10.510	121,5	38,9	6,5
1999	26.587	4.558	5.270	9.828	113,6	36,9	-6,5
2000	27.775	4.614	5.417	10.031	116,0	36,1	2,1
2001	31.334	4.943	5.398	10.341	119,6	33,0	3,1
2002	36.059	5.533	6.615	12.148	140,4	33,6	17,4
2003	47.253	6.841	8.154	14.995	173,4	31,7	23,5
2004	63.167	7.998	9.340	17.338	200,5	27,4	15,6
2005	73.476	8.743	9.925	18.668	215,8	25,4	7,6
2006	85.535	9.266	10.175	19.441	224,8	22,7	4,2
2007	107.272	10.805	11.795	22.600	261,3	21,1	16,2
2008	132.027	11.323	11.504	22.822	264,0	17,2	1,1
2009	102.143	9.559	9.603	19.172	221,7	18,7	-16,0
*2010	102.122	9.795	9.613	19.408	224,4	19,0	
*2010	111.122	10.265	10.365	21.272	246,0	19,1	9,5

***2010 Kasım ayı itibarıyla hesaplandı.**

****2010 Aralık ayı için projeksiyon yapılarak 2010 yılı rakamı hesaplanmıştır.**

Ancak tekstil ve hazır giyimin 1980'lerden itibaren ihracatında önemli artışlar sağlanmıştır. Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim ürünleri ihracatı da bu dönemdeki artışları sanayinin diğer sektörlerdeki ihracat artışına nispetle daha az oranda artmıştır. 1980-90 döneminde tekstil ürünleri ihracatının artış hızı yılda ortalama yüzde 15,4 olmuş ve bu oran 1990-2000 döneminde yüzde 9,9'a gerilemiştir. Hazır giyim ürünlerinin ihracatındaki yıllık ortalama artış hızı ise 1980-90 dönemi için yüzde 38,2, 1990- 2000 dönemi için yüzde 7,1 olmuştur.

Tekstil ve hazır giyimin toplamına bakıldığı zaman, 1996-2010 döneminde önemli artışlar sağladığı görülmektedir. Dünya krizinin etkisinin ortaya çıkmadığı döneme kadar artış oranı daha yüksek iken, krizin etkisiyle artış oranı negatife dönmüştür. Başka bir ifadeyle, 2000-2007 dönemi için tekstil ve hazır giyimin toplamında yıllık artış oranı % 9,2 olurken, 2008 yılında bu artış %1,1’de kalmış ve 2009 yılında ise % 16 oranında düşmüştür. Dünya krizinin daha fazla tekstil ve hazır giyim sektörünü etkilediği görülmektedir. Mesela 2008 yılında toplam ihracatta %23,3’lük bir artış ve 2009 yılında ise %22,6’lık bir düşüş yaşanırken, iki yıllığın ortalama değişmesinin pozitif olduğu görülmekte, oysa tekstil ve hazır giyimde bu iki yıllık ortalama %7,5 oranında küçüldüğü görülmektedir.

3.3.4. Tekstil ve Hazır Giyim Ticaretinin Coğrafi Ülke Guruplarına ve Ürün Bazında Değerlendirilmesi

Tablo 12 ve Tablo 13’de tekstil ve hazır giyim ihracat ve ithalatları yıllar itibarıyla verilmiştir. Son 5 yılda tekstil ve hazır giyimdeki gelişmeleri de gösteren bu iki tablodan da anlaşılabacağı üzere, tekstil ve hazır giyimde Türkiye net dış ticaret fazlası vermektedir.

Tablo 12: Tekstil ve Hazır Giyim İhracat ve İthalatı (1000 Dolar)

Yıllar	Tekstil		Hazır Giyim	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
2006	9.265.791	4.226.822	10.175.067	961.970
2007	10.804.632	5.316.839	11.794.827	1.357.371
2008	11.323.038	5.093.383	11.503.751	1.902.149
2009	9.559.338	4.345.439	9.603.288	1.764.452
2010*	9.794.835	5.394.767	9.612.768	2.133.830
*2010 Onbir Aylıktır, TÜİK verilerinden derlenmiştir.				

**Tablo 13 : Tekstil ve Hazır Giyim İhracat ve İthalatının Toplamı
(1000 Dolar)**

Yıllar	Tekstil ve Hazır Giyim Toplamı	
	İhracat	İthalat
2006	19.440.858	5.188.792
2007	22.599.460	6.674.210
2008	22.826.789	6.995.532
2009	19.162.627	6.109.891
2010	19.407.604	7.528.597
*2010 Onbir Aylıktır, TÜİK verilerinden derlenmiştir.		

Coğrafi ülke gruplarına göre ülkenin tekstil ve hazır giyim ihracat ve ithalat değerleri TÜİK'in verilerinden hesaplanmıştır. Tekstil ve hazır giyim değerleri hesaplanırken TÜİK'in mal fasılları olarak düzenlediği aşağıdaki fasıllara göre yapılmıştır.

50 İpek

51 Yün,kıl,at kılı:bunların iplik ve dokumaları

52 Pamuk,pamuk ipliği ve pamuklu mensucat

53Dokumaya elverişli bitkisel lifler,kağıt ipeği ve dokumaları

54 Dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler

55 Sentetik ve suni devamsız lifler

56 Votka,keçe,dokunmamış mensucat,özel iplik,sicim ve mamulleri

57 Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları

58Özel dokunmuş mensucat,dantela,duvar halıları,işlemeler

59Emdirilmiş,sıvanmış,kaplanmış mensucat,bunlardan teknik eşya

60 Örme eşya

61 Örme giyim eşyası ve aksesuarları

62 Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları

63Mensucattan mamul diğer eşya,kullanılmış eşya,paçavralar

64Ayakkabılar,getrler,tozluklar vb. eşya ve aksamı

65 Başlıklar ve aksamı

66 Şemsiye,baston,kamçı,kırbaç ve bunların aksamı

67 Hazır kuş tüyü ve insan saçı mamulleri,yapma çiçekler

TÜİK'in "Giyim Eşyası" ve "Tekstil" başlıkları altında sınıflandırma yaparken, söz konusu bu fasılların bir kısmı giyim eşyası sınıflandırmasında yer almamaktadır. Dolayısıyla TÜİK'in tekstil ve giyim eşyası ihracat ve ithalatın toplamı söz konusu bu fasıllara göre hesapladığımız tekstil ve hazır giyim değerlerine göre farklı, özellikle ithalat daha düşük çıkmaktadır.

Yukarıdaki fasıllara göre hesapladığımız tekstil ve hazır giyim ihracat ve ithalat rakamları Tablo 12 ve 13'de yer almaktadır. Ülke bazında tekstil ve hazır giyim ihracatının %68'ini Avrupa Birliği (27) ülkelerine yapılmaktadır. Diğer Avrupa ülkelerini de Avrupa Birliği (27)'ye dahil ettirirsek Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim ihracatının %78'i Avrupa bölgesine yapılmaktadır. Tekstil ithalatının ise %21'i Avrupa bölgesinden yapılmakta, dolayısıyla Avrupa bölgesi için yüksek miktarda net dış ticaret fazlası elde edilmektedir.

Türkiye'nin, söz konusu bu fasıllara göre hesaplandığında, tekstil ve hazır giyimde sürekli net dış ticaret fazlası vermektedir. Dövizin çok önemli olduğu ve dış ticaret açığının çok yüksek oranda gerçekleştiği dolayısıyla cari açığın ekonomik krizlere yol açacak kadar yüksek gerçekleştiği Türkiye için tekstil ve hazır giyim sektörü adeta can simididir. Tablolardan da ayrıntılı incelendiğinde de görülecektir, tekstil ve hazır giyim sektörlerinde son yıllarda 10 milyar doların üzerinde dış ticaret fazlası elde edilmektedir. Diğer Asya gurubu dışındaki bütün ülkelere karşı net dış ticaret fazlası verilmektedir.

Bu sektörün önemli özelliğinden bir tanesi, hem ülke içinde hem de dünya çapında yüksek bir rekabetin olmasıdır. Özellikle dünyaya karşı Türkiye'nin kendi sektörünü destekleyecek ve rekabet üstünlüğünü sağlayacak politikalar üretmesi gerekli ve önemlidir.

Tablo 14 : Coğrafi Ülke Gruplarına Göre Tekstil ve Hazır Giyim İhracat (1000 Dolar)

YILLAR	2007	2008	2009	2010 *
AVRUPA BİRLİĞİ 27	16.226.123	15.895.872	13.355.144	13.293.085
DİĞER AVRUPA	1.981.271	2.423.467	1.745.200	2.009.367
KUZEY AFRİKA	640.856	764.351	825.828	873.535
DİĞER AFRİKA	1.002.333	122.434	108.357	109.710
KUZEY AMERİKA	343.295	950.247	652.722	755.152
ORTA AMERİKA VE KARAYİPLER	20.494	27.936	22.905	27.400
GÜNEY AMERİKA	44.322	54.087	84.763	104.981
YAKIN VE ORTA DOĞU	1.205.936	1.515.114	1.621.503	1.685.508
DİĞER ASYA	720.428	703.016	594.610	739.123
AVUSTRALYA VE YENİ ZELANDA	33.834	35.393	34.446	34.737
Toplam	22.218.892	22.491.917	19.045.478	19.632.598

*2010 Onbir Aylıktır.

Tablo 15 : Coğrafi Ülke Gruplarına Göre Tekstil ve Hazır Giyim İthalatı (1000 Dolar)

YILLAR	2007	2008	2009	2010 *
AVRUPA BİRLİĞİ 27	2.774.464	2.965.580	2.241.930	2.243.925
DİĞER AVRUPA	176.826	166.884	121.278	131.440
KUZEY AFRİKA	139.829	180.288	217.776	300.213
DİĞER AFRİKA	39.889	26.095	28.373	53.144
KUZEY AMERİKA	2.212.945	717.653	591.567	830.352
ORTA AMERİKA VE KARAYİPLER	3.669	5.929	6.231	7.091
GÜNEY AMERİKA	80.787	95.354	74.086	130.039
YAKIN VE ORTA DOĞU	186.188	189.419	212.783	392.126
DİĞER ASYA	5.774.936	6.011.320	5.440.552	7.207.150
AVUSTRALYA VE	28.815	20.159	10.398	20.758

YENİ ZELANDA				
Toplam	11.414.679	10.378.681	8.944.974	11.316.238
Fark (ihracat-ithalat)	10.804.213	12.113.236	10.100.504	8.316.360

***2010 Onbir Aylıktır.**

Türkiye'nin bu sektörde rekabet üstünlüğünü kaybettiği ülke grubu, tablo 14 ve 15'den de görüleceği gibi, Diğer Asya ülkeleridir. Türkiye bu sektörlerde bu ülkelere karşı yüksek bir dış ticaret açığı vermektedir. Türkiye, diğer yıllarda da olduğu gibi, 2010 yılının 11 aylık rakamlarına göre Diğer Asya ülkelerine 739 milyon dolar ihracat yaparken, 7 milyar 207 milyon dolar ithalat yapılmakta ve yaklaşık 6,5 milyar dolar dış ticaret açığı vermektedir.

2010 yılının 11 ayında, Diğer Asya bölgesinde en çok tekstil ve hazır giyimde açık verdiğimiz ülkeler tablo 16'da yer almaktadır. Bu ülkelerin başında bir milyar doların üzerinde bir dış ticaret açığı ile Çin gelmekte, Hindistan ve Pakistan Çin'i takip etmektedir. Son sırada yer alan Türkmenistan ve Özbekistan ülkelerinde ise özellikle çok miktarda pamuk alındığı için dış ticaret açığı verilmektedir.

Tablo 16 : Tekstil ve Hazır Giyimde En Çok Dış Ticaret Açığı Verdiğimiz Ülkeler (2010, 11 Aylık, 1000 Dolar)

Ülkeler	İhracat	İthalat	Açık
Çin	70.789	1.223.005	-1.152.215
Hindistan	29.036	440.565	-411.528
Pakistan	15.869	373.476	-357.606
Bangladeş	4.949	340.982	-336.032
Endonezya	16.833	318.483	-301.650
Vietnam	7.181	202.748	-195.566
Güney Kore	12.506	191.900	-179.393
Tayland	7.526	137.550	-130.023
Malezya	10.104	87.300	-77.195
Türkmenistan	28.584	141.545	-112.960
Özbekistan	21.418	103.869	-82.450
Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.			

1994 Uruguay görüşmeleri sonucunda, GATT yetki ve görevlerini Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) devrettikten sonra, dünya ticaretini düzenlemek ve artırmak üzere daha geniş yetkilere sahip bir uluslar arası kuruluş olarak, dünya ticaret örgütü kurulmuş oldu. Uruguay görüşmeleri sonucunda tarifeler, tarife dışı önlemler, tarım, hizmetler, tekstil, hazır giyim, sanayi ve fikri mülkiyet hakları alanında önemli kararlar alındı. Bu çerçevede dünya ticaretinde yapılan serbestleşme sonucu, dünya ticaret hacminde önceki dönemlere göre daha yüksek artışlar sağlanmış oldu. Özellikle on yıllık süre içerisinde aşamalı olarak tarifelerde önemli indirimlerin yanında kotaların kaldırılması, tarımda sübvansiyonların azaltılması kararları, tekstil ve tarımsal ürünlerin daha fazla dış ticarete konu olması gerçekleşti. Bu anlaşmaya göre 2005 yılına gelindiğinde AB ve AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ bölgelerinde kotalar tamamen kaldırılmış olacaktı. Bu karar geliştirmekte olan ülkelerin tekstil ürünlerini daha çok bu bölgelere ihraç etmesi sonucunu doğurdu.

Ancak Çin, 1994 Uruguay görüşmeleri döneminde Dünya Ticaret Örgütüne üye olmadığı için bu kararlardan yararlanma hakkına sahip değildi. 2001'in son ayında Çin Dünya Ticaret Örgütü'ne üye oldu ve diğer üyeler gibi özellikle 2002 yılının başından itibaren kotaların azaltılması uygulamalarından yararlanmaya başladı. Çin 2002 yılında AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'ne tekstil ve hazır giyim ihracatını iki mislinden fazla artırdı. Çin'in bu alandaki ihracat artışı, bütün ülkelerde yıkıcı etkiler yapacak boyutlarda, hızlı bir şekilde devam etti. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ Çin'e karşı 2005 yılında tek taraflı olarak "haksız rekabet sonucu uğradığı zararları azaltmak" gerekçesiyle tekstil ve hazır giyim ürünleri için bazı kategorilerde kota koydu. Nihayet ABD, 8 Kasım 2005 tarihinde Çin ile imzaladığı anlaşma ile 21 ürün gurubunda, 34 kategoride, 2006, 2007 ve 2008'de kota uygulanması ve yıllık yüzde 5,5-16 arası değişen kota artış oranlarının belirlenmesi hususunda mutabakata vardı. Ancak ABD 2007 yılının sonunda Çin'e karşı kotaları kaldırdı.

Çin ve Hindistan'ın da içinde olduğu Diğer Asya ülkeleri, daha çok günlük kullanılan ifadeyle Uzak Doğu Asya ülkeleri, özellikle emek-yoğun

ürünlerin dış ticaretinde önemli bir avantaja sahipler ve bütün dünya ülkelerine karşı dış ticaretlerinde fazlalık veren ülkelerdir. Türkiye'nin en avantajlı olduğu sektörde dahi bu ülkelere karşı önemli açıklar vermektedir. Türkiye, bu ülkelere karşı herhangi bir şekilde dış ticaret mevzuatında ya da politikasında değişiklik yapma yetkisine sahip değildir. Yani 1995 yılında Türkiye Gümrük Birliğine üye olduktan sonra dış ticaret konusundaki mevzuatını “uluslar üstü” bir kuruluşa, Avrupa Birliği'ne devretti. Böylece Türkiye, dış ticaret mevzuatı hususundaki “egemenlik hakkını” Avrupa Birliğine devretmiş oldu. Başka bir ifadeyle, sanayi ürünleri alanında gümrük vergisini koyma yada mevcudu değiştirme, kota koyma, v.b. gibi karar alma ile ilgili hususlar Avrupa Birliği yetkisindedir.

Türkiye, tekstil ve hazır giyim sektörünü ancak teknik yönüyle ve üretimde destekleyebilir. Bu alanla ilgili Türkiye'nin en çok açık verdiği ürünler, Pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, Dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler ve Sentetik ve suni devamsız lifler gibi ara mallardan oluşmaktadır. Türkiye bu ürünler için teşvik vermelidir.

Türkiye Avrupa para birliğine dahil olmadığı için, döviz kurunu düşürerek, yani milli paranın değerini döviz cinsinde düşük tutmaya çalışarak, bu ürünlerin ithalat fiyatını artırmak suretiyle, bu ürünlerin içi piyasada daha fazla üretimini sağlayabilir. Özet olarak, Türk firmalarının Uzak Doğu firmalarla rekabet üstünlüğünü sağlayacak tedbirler alarak bu alanla ilgili dış ticaret açıklarını azaltabilir.

Tablo 17 : Diğer Asya Ülkeleriyle Türkiye'nin Fasıl Bazında Tekstil ve Giyim Sanayi Ticareti (1000 DOLAR, 2010, Onbir Aylık)

Ürün	İhracat	İthalat	Fark
İpek	658	27.327	-26.669
Yün,kıl,at kılı:bunların iplik ve dokumaları	32.151	106.960	-74.818
Pamuk,pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	95.639	1.382.194	-1.266.554
Dokumaya elverişli bitkisel lifler, kağıt ipeği ve dokumaları	3.186	196940	-193.754

Dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler	62.037	1099.572	-1.037.534
Sentetik ve suni devamsız lifler	90.133	1.208.507	-1.118.373
Vatka,keçe,dokunmamış mensucat, özel iplik,sicim ve mamuller	8.694	75.561	-66.864
Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları	143.809	120.632	23.177
Özel dokunmuş mensucat, dantela, duvar halıları,işlemeler	22.115	80.832	-58.717
Emdirilmiş,sıvanmış, mensucat, bunlardan teknik eşya	11.100	128.948	-117.847
Örme eşya	11.674	244.942	-233.270
Örme giyim eşyası ve aksesuarları	111.945	725.674	-613.729
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	73.066	1.111.987	-1.038.920
Mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar	50.376	78.430	-28.054
Ayakkabılar, getrler, tozluklar vb eşya ve aksamı	21.268	518.785	-497.517
Başlıklar ve aksamı	910	34.676	-33.765
Şemsiye,baston,kamçı,kırbaç ve bunların aksamı	225	37.500	-37.274
Hazır kuş tüyü ve insan saçı mamulleri, yapma çiçekler	134	27.668	-27.533
Toplam	738.986	7.207.135	-6.468,149

Türkiye'nin Diğer Asya ülkeleri ile fasıl bazında yaptığı ticaret tablo 17'de görülmektedir. Tekstil ve hazır giyim için diğer bütün ülkelerle yapılan ticarete Türkiye dış ticaret fazlası verirken, yine tekstil ve hazır giyim toplamında Türkiye'nin dış ticaret fazlası yıllık ortalama on milyar doların üzerinde iken, bu anlamda Türkiye'nin döviz kazandırıcı en önemli sektörü bu iki sektör iken, 2010 yılının onbir aylık dönemi için bu sektörlerde diğer Asya Ülkelerine karşı dış ticaret açığının 6 milyar 468 milyon dolara yükselmesi çok düşündürücüdür.

Acaba hükümet üretim, istihdam ve ihracatın öneminin farkında mı? Türkiye için tekstil sektörü bunlar demektir. Tekstil sektörü pamuğundan, çiftçisinden, müteşebbisinden itibaren Türkiye'ye direk para getiren bir sektördür. Oysa hükümet Uzakdoğu'dan ithalat yapılan malların Türkiye'ye gelerek daha fazla ihracat yapılacağı politikasını benimsemiştir. Böylece dünyanın hiçbir ülkesinde görülmeyecek kadar şaşkın bir ithalat politikası içinde, tüccara para kazandıran, sanayiciyi yatırımdan vazgeçiren, konfeksiyoncuyla işini kaybetme noktasına getiren bir sektör yaratılmıştır. Diğer yıllarda da bu açık var idi, ancak 2003 yılından itibaren bu açıklar büyümeye başladı. Hükümetin bu hususta önemli bir politika değişikliğine gitmesi, acil bir takım önlemler alması kaçınılmazdır.

Tablo 18 ve Tablo 19 imalat sanayinde üretimde yapılan satışları esas alarak en geniş fasılda değerlendirilmiştir. Böylece tekstil ve hazır giyim sektörlerinin ne kadar geniş fasıllar altında değerlendirildiği de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tekstil ve hazır giyim sektörünün toplam sanayi içindeki oranının % 10'ların üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 18 : Tekstil Sektöründe Üretilen Ürünlerin, Satış Değeri, (Sanayi Ürünlerin Yıllara Göre Üretim Bilgilerinden Derlenmiştir)

	2005	2006	2007	2008
İplik yapımı için hazırlanan doğal tekstil elyaf	261 083	300492	25502	199465
İplik yapımı için işlenmiş suni dokuma filamanı	22 303	64 044	81 416	146327
İpek ipliği, perakende ticaret için olmayan	240 918	245616	172101	157051
Yün ipliği, perakende ticaret için olmayan	240 918	245616	33 238	157051
Pamuk ipliği,	2274835	2658429	2 679709	234555

perakende ticaret için olmayan				
Dikiş iplikleri	867 223	1 129861	1 299726	991809
Suni veya sentetik flaman ipliği, perakende satış için olmayan	1412836	1 701056	1824646	1767080
Poliamidli, ağırlıkça % 85'ten çok poliamid içeren, ince iplik - perakende satış için olmayan	1269003	1 437639	1 380713	1310257
Yün ile karışık sentetik elfay ipliği - perakende satış için olmayan	35 523	31 571	25 460	21 201
Suni ve sentetik filaman ve elyaflardan dikiş ipliği	324 790	295 312	290 051	328 183
Taraklanmış ve diğer pamuk döküntüleri	17 023	39 930	46 029	43 431
Pamuk dışındaki doğal elyaflardan dokunmuş kumaşlar (özel kumaşlar hariç)	468 846	414 412	451 135	448 813
Pamuktan dokunmuş kumaşlar (özel kumaşlar hariç)	2 790120	3 619344	3 384542	3 150 688
Sentetik ve suni filament ipliklerinden dokunmuş	1577014	1 888112	1 919232	1 865661

kumaşlar				
Sentetik devamsız elyaflardan dokunmuş kumaşlar	606 515	804 114	872 967	848 000
Suni devamsız elyaflardan dokunmuş kumaşlar	185 945	314 290	276 404	381 348
Kadife dokumalar, havlu veya bornozluk kumaşlar ile diğer özel kumaşlar	531 375	582 242	515 688	431 909
Tekstil elyaf ve ipliklerinin ağartılması, boyanması ve baskılanması hizmetleri	232 384	217 333	255 586	274 393
Kumaşların ağartılması hizmetleri	14 052	29 054	17 872	18 891
Kumaşların boyanması hizmetleri	1249115	1 483861	1 760268	1 696262
Kumaşların baskılanması hizmetleri	241 494	432 107	429 240	403 987
Diğer tekstil tamamlama ve apreleme hizmetleri	183 525	268 342	270 588	242 663
Battaniyeler, seyehat örtüleri (elektrikli olanlar hariç)	160 780	160 343	139 193	139 190
Yatak örtüleri	819 170	842 430	897 287	831 760
Masa örtüleri	35 612	45 525	49 784	60 589

Tuvalet ve mutfakta kullanılan örtüler	480 344	524 299	549 971	585 549
Perdeler ve iç storlar, perde ve yatak farbaları (saçakları)	559 140	650 285	606 506	508 345
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer tekstil ev eşyaları; halı, kilim vb. yapımı için dokunmuş kumaş veya iplik grupları	330 899	344 304	383 454	428 391
Çuval, torba, çanta vb., paketleme işinde kullanılanlar	882 891	1 102970	1 090121	1 123141
Yelkenler, vapur veya mavna örtüleri, güneşlikler, tenteler, dış storlar, çadırlar ve kamp malzemeleri	66 488	81 057	65 881	91 530
Uyku tulumları; yatak malzemeleri	32 720	71 984	86 385	110 049
Diğer hazır eşyalar, elbise patronları dahil	28 730	30 243	47 956	32 364
Halılar, diğer tekstil yer kaplamaları - düğümlü, sarmalı	647 145	519 125	650 715	536 939
Halılar, diğer tekstil yer kaplamaları - dokunmuş	189 045	303 958	198 219	409 675

Hallılar, diğer tekstil yer kaplamaları, taftedilmiş	339 832	654 906	750 074	755 106
Diğer hallılar ve tekstil yer kaplamaları, keçeden olanlar dahil	59 332	73 252	120 620	131 537
Jüt veya tekstilde kullanılan diğer kabuk elyaflarından yapılmış sicim, halat, kordon, ip	121 038	112 079	70 006	69 193
Sicim, halat veya ipten örülmüş ağlar; kordonlar; tekstil ürünlerinden hazır ağlar ve fileler; başka yerde sınıflandırılmamış iplik ürünleri	10 756	19 235	20 108	21 041
Dokuma olmayan kumaş ile bundan yapılan ürünler (giyim eşyası hariç)	81 500	101 630	115 846	128 233
Dar dokuma kumaşlar; şerit ve benzeri	255 095	366 240	382 055	363 040
Tüller ve diğer ağ kumaşlar; örülmüş veya tığ işi kumaşlar; parça, şerit veya motif halinde danteller	366 387	405 875	348 747	416 789
Parça veya şerit halinde nakışlar	296 296	219 814	187 978	308 188

Keçe - boyanmış, kaplanmış veya haddeden geçirilmiş	54 439	101 643	102 722	99 058
Tekstil materyallerinden ve bunların ürünlerinden vatkalı; tekstil kırptıları ve döküntüleri	87 568	55 506	67 224	74 813
Kauçuk ip ve kordonlar (tekstil ile kaplanmış); tekstil ipliği (kauçuk veya plastik ile kaplanmış veya emprenye edilmiş)	32 340	108 113	53 648	44 821
Başka yerde sınıflandırılmamış metal ipliklerden dokunmuş kumaşlar ve metalize ipliklerden dokunmuş kumaşlar		15 667	2 747	74 070
Gimpe iplikleri; ipek veya pamuktan dokunmuş tüylü kordon ve saçak iplikleri; kıvrımlı pervaz iplikleri	146 351	130 129	170 860	169 657
Başka yerde sınıflandırılmamış dokuma kumaşlar (emprenye edilmiş	149 556	146 787	142 957	177 263

veya kaplanmış)				
Tekstil Toplamı	20.138.524	23.293.877	21.533.608	24.616.949
Türkiye Toplamı	254.031.776	312.493.569	348.712.159	388.910.260
Tekstil/Türkiye %	7,92	7,45	5,56	6,32
Tekstil,hazır giyim/Türkiye %	9,56	11,27	11,01	10,52

Tablo 19: Hazır Giyim Sektöründe Üretilen Ürünlerin, Satış Değeri, (Sanayi Ürünlerin Yıllara Göre Üretim Bilgilerinden Derlenmiştir)

	2005	2006	2007	2008
Yorganlama yapılmış (dikilmiş) tekstil ürünleri	823	1 728	3 850	3 292
Tüylü kumaşlar – örme veya tığ işi	401777	606365	691 278	624 401
Diğer örme ya da tığ işi kumaşlar	1041122	1 402335	1 613 407	1 580564
Çorap, külotlu çorap, tayt, jartiyer ve diğer çoraplar (örme yada tığ işi)	982 407	1 133633	1 134 777	1 199103
Kazak, hırka, yelek, jarse vb. ürünler (örme - tığ işi)	1 174732	1 139928	1 160 010	1 278972
Deri giyim eşyası	630 304	643 611	634 623	686 194
Erkekler için işte giyilen takımlar ve ceketler - sanayi ve mesleki	5 804	41 509	56 729	59 892
Erkekler için işte giyilen pantolon, tulum, kısa pantolon ve şortlar - sanayi ve mesleki	25 548	88 213	79 111	65 365
Kadınlar için işte giyilen takımlar ve ceketler - sanayi ve mesleki	1 248	49 298	28 821	23 070

Kadınlar için işte giyilen pantolon, tulum, kısa pantolon ve şortlar – sanayi ve mesleki	24 072	98 848	84 638	72 154
Diğer iş giysileri	3 670	6 821	37 477	72 327
Erkekler veya erkek çocuklar için palto, pelerin, gocuk, anorak ve benzeri eşyalar - örme veya tığ işi	401 917	428 515	307 221	353 885
Erkekler veya erkek çocuklar için takım, ceket, blazer, pantolon, tulum, iş önlüğü, kısa pantolon ve şortlar - örme	419 429	582 294	567 058	520 645
Kadınlar veya kız çocuklar için palto, pelerin, gocuk, anorak, rüzgarlık ve benzeri eşyalar - örme veya tığ işi	261 166	360 544	262 988	236 993
Kadınlar veya kız çocuklar için takım, ceket, etek, pantolon, tulum, iş önlüğü, kısa pantolon ve şortlar - örme	624 393	913 510	1 101 482	970 079
Erkekler veya erkek çocuklar için palto, pelerin, gocuk,	98 503	97 847	82 960	76 414

anorak, rüzgarlık ve benzeri eşyalar				
Erkekler veya erkek çocuklar için takım elbiseler	307 575	333 479	273 393	193 286
Erkekler veya erkek çocuklar için ceketler	72 476	64 894	154 263	93 782
Erkekler veya erkek çocuklar için pantolon, tulum, iş önlüğü, kısa pantolon ve şortlar	2 016 949	2 224 121	2 403 065	2 439 128
Kadınlar veya kız çocuklar için palto, pelerin, göcuk, anorak, rüzgarlık ve benzeri eşyalar	106 958	113 436	116 274	120 452
Kadınlar veya kız çocuklar için takım elbiseler	62 861	97 850	97 405	83 998
Kadınlar veya kız çocuklar için ceketler	144 303	139 599	166 681	152 353
Kadınlar veya kız çocuklar için elbiseler ve etekler	360 270	498 578	531 478	463 382
Kadınlar veya kız çocuklar için pantolon, tulum, iş elbisesi, kısa pantolon ve şortlar	1 284 457	1 083 670	1 327 259	1 057 499
Erkekler veya	423 444	358 240	407 406	334 398

erkek çocuklar için gömlekler - örme veya tığ işi				
Erkekler veya erkek çocuklar için külot, slip, pijama, bornoz, gece gömleği, robdöşambır ve benzeri eşyalar - örme veya tığ işi	238 810	271 115	262 535	254 926
Kadınlar veya kız çocuklar için külot, kombinezon, jüp, jüpon, slip, bornoz, gecelik, pijama, sabahlık, lizöz ve benzeri eşyalar - örme veya tığ işi	266 174	378 474	329 108	330 181
Erkekler veya erkek çocuklar için gömlekler - örme veya tığ işi olmayan	296 135	447 294	529 998	523 701
Erkekler veya erkek çocuklar için atlet, külot, slip, pijama, bornoz, gece gömleği, robdöşambır ve benzeri eşyalar - örme veya tığ işi olmayan	265 831	225 483	194 917	206 337
Kadınlar ve kız çocuklar için bluz, gömlek ve gömlek-bluzlar –	205 254	373 340	479 765	360 853

örme veya tığ işi olmayan				
Kadınlar ve kız çocuklar için külot, kombinezon, jüp, jüpon, slip, bornoz, gecelik, pijama, sabahlık, lizöz ve benzeri eşyalar - örme veya tığ işi olmayan	335 752	355 993	350 709	339 532
Sütyen, kuşak, korse, korse kemeri, pantolon askısı, çorap bağları ve benzeri eşyalar ile bunların parçaları - örme veya tığ işi olmayan	143 776	141 698	123 977	134 641
Tişört, atlet ve diğer iç giyim eşyaları örme veya tığ işi	3 650 949	4 549 671	4 832 676	4 466 242
Bebekler için giyim eşyası ve giyim aksesuarları - örme veya tığ işi	124 656	121 152	111 602	123 997
Spor, kayak ve yüzme kıyafetleri - örme veya tığ işi	180 701	262 888	233 586	208 814
Eldiven, beyzbol eldiveni ve diğerleri - örme veya tığ işi	3 478	6 206	7 912	11 370

Diğer hazır giyim aksesuarları; giyim eşyası veya giyim aksesuarlarının parçaları - örme	52 487	59 809	40 893	47 382
Tekstil kumaşlarından bebekler için giyim eşyası ve giyim aksesuarları – örme veya tığ işi olmayan	53 734	27 414	42 061	51 049
Spor, kayak ve yüzme kıyafetleri - örme veya tığ işisi olmayan	98 885	98 331	86 739	89 071
Tekstil kumaşlarından başka yerde sınıflandırılmamı ş mendil, şal, kravat, eldiven, boyun bağı ve benzeri hazır giyim aksesuarları; giyim eşyası ve giysi aksesuarlarının parçaları - örme veya tığ işisi olmayan	63 478	102 923	120 474	139 468
Deri veya deri karışımından	80 355	59 299	68 090	60 830

yapılan giyim elbise aksesuarları				
Keçe veya dokuma olmayan ürünlerden yapılan giyim eşyaları ile emprenye edilmiş veya kaplanmış tekstil kumaşlarından giyim eşyaları	75 563	55 949	54 282	30 963
Diğer başlıklar ve saç bantları ile başlık iç şeritleri, astarları, kılıfları, siperlikleri ve çene altı kayışları	4 060	5 921	3 894	3 604
Toplam	4.189.622	11.944.752	19.016.274	16.365.790
Türkiye Toplamı	254.031.776	312.493.569	348.712.159	388.910.260
Tekstil/Türkiye %	1,64	3,82	5,45	4,2
Tekstil,hazır giyim/Türkiye %	9,56	11,27	11,01	10,52

4. Tekstil ve Hazır Giyimde Yoğunlaşma

Fiyat mekanizması yada piyasa mekanizmasının düzenleyici rolüne çok önem veren, üretimin ve bölüşümün bu mekanizmalarla mükemmel sonuçlara varacağına inanan Neoklasik iktisat teorisinin temel varsayımlarından biri, piyasaların “tam rekabet” şartları altında faaliyette bulunduklarıdır. Fakat gerçek hayatta firmaların farklı büyüklüklere ve pazar gücüne sahip oldukları görülmektedir. Rekabet durumuna göre

piyasalar, katı oligopol, gevşek oligopol, tekelci rekabet, hakim firma ya da monopol şeklinde sınıflandırılabilir. Katı oligopolde, pazardaki lider dört firmanın pazar payı %60'ın üzerindedir. Gevşek oligopolde ise bu oran %40 veya daha azdır. Tekelci rekabet, etkin bir biçimde rekabet eden çok sayıda rekabetçi firmanın oluşturduğu piyasa türüdür. Hakim firma pazarın önemli bir bölümüne sahiptir ve yakın rakibi yoktur. Piyasa yapılarına bağlı olarak firmaların elde ettikleri kârlar da farklı olmaktadır (Yolaç, 2005).

Dışa kapalı bir politika uygulayan Türkiye ekonomisinde 1980'lere kadar rekabetin çok sınırlı kaldığı, dışa açılma politikasıyla birlikte rekabetin daha çok yükseldiği bilinmektedir. Ancak 1980'den sonra rekabete etkinlik kazandırıcı düzenlemeler 1994 yılına kadar sınırlı kaldı. Gümrük Birliği'ne giriş sürecinde AB'nin kesin taleplerinden birisi olduğu için, 1994 yılında rekabet yasası çıkarıldı ve bu yasanın öngördüğü şekilde, 1997 yılında Rekabet Kurumu oluşturularak, rekabette etkinliğin sağlanmasına hız verildi.

Bu çerçevede TÜİK'de sanayi ve hizmetler sektöründe yoğunlaşmaya yönelik araştırmalar yapmaya ve bu bilgileri kamuoyu ile paylaşmaya başladı.

Yoğunlaşma, piyasada var olan veya potansiyel firmaların sayısı ve birbirleriyle göreceli ilişkilerini yansıtan bir kavramdır. Bu nedenle piyasa yapısının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Yoğunlaşma, aynı malın üretildiği belirli bir faaliyet dalındaki (veya belirli bir mal piyasasındaki) üretim ve fiyat politikalarının bir veya birden fazla firmanın oluşturduğu küçük bir grup tarafından belirlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır (TÜİK, 1994; s.183). Firmaların içinde bulundukları piyasalarda fiyatları etkileyebilme imkanları piyasa gücü olarak tanımlanırsa, rekabetçi firmaların zayıf, oligopolcü firmaların ise yüksek pazar gücüne sahip oldukları varsayılabilir (Çakmak, 1991; s.21). Rekabetçi firmalar fiyatları etkileyemezken, pazar gücü yüksek oligopolcü firmalar, fiyatları ve dolayısıyla kârları etkilemektedir.

Sanayi ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşma temel göstergelerinden biri olan CR4, bir ekonomik sınıftaki en büyük ciro değerine sahip ilk 4 girişimin ciroları toplamının, o ekonomik sınıftaki toplam ciro değerine bölünmesiyle elde edilmekte, C8 ise ilk 8 girişim için aynı işlemler yapılmaktadır.

Türkiye imalat sanayiine ait yoğunlaşma rakamlarına bakıldığında, pazardaki bir ya da birkaç firmanın, oldukça yüksek pazar payına sahip oldukları görülmektedir. Yüksek pazar payları, söz konusu firmaları lider konumuna getirmektedir. Bunun sonucunda da, piyasa rekabet ortamından uzaklaşmakta, oligopolistik yapı özellikleri göstermektedir.

Yoğunlaşma üzerinde etkili olduğu düşünülen sebepler, ölçek ekonomileri, reklam harcamaları ve sermaye ihtiyacının yüksekliği olarak sıralanabilir.

Üretim kapasitesinin artırılmasıyla büyük ölçeklerde üretilen ürünün, birim üretim maliyetleri azaltması “ölçek ekonomileri” olarak tanımlanmaktadır. Bir firmanın ölçek ekonomileri yoluyla diğer firmaların pazara girişine etkin bir engel yaratabilmesi, toplam üretiminin ne kadarını kontrol ettiğiyle ilgilidir. Ölçek ekonomilerinin gerçekleştiği minimum optimal ölçekteki üretim kapasitesi, toplam endüstri arzının ne kadar büyük bir bölümünü oluştursa, endüstride o kadar az sayıda firma olur. Çünkü bu durumda küçük firmaların, minimum etkin ölçekten küçük düzeyde piyasaya girmeleri etkin değildir. Böylece ölçek ekonomileri, giriş engeli oluşturarak piyasadaki yoğunlaşma düzeyini etkilemektedir. Teknoloji, minimum etkin ölçeğin belirlenmesinde önemli bir faktördür. Birim maliyetlerin azalarak minimum etkin ölçeğin büyümesi, teknolojik gelişimle mümkündür (Yolaç,2005).

Reklam, firma talep eğrisinin esnekliğinin azaltılması için yapılan satış artırma faaliyetlerinden biridir. Reklam, malların veya hizmetlerin herhangi bir yönü ile ilgili mesajların veya bilginin sağlanması işlemi şeklinde tanımlanmaktadır(Yolaç,2005). Reklamla yaratılan imaj, o malın

piyasa hakimiyetini kurmada önemli bir unsurdur. Zaten reklam bir ölçüde eksik rekabet piyasasının bir göstergesidir. Reklamla yaratılan imajdan dolayı, yeni firmanın aynı imajı yaratmak üzere katlanmak zorunda kalacağı reklam maliyeti, firmanın piyasaya girişinde caydırıcı bir etki yapmaktadır.

Bazı endüstrilerde firmanın kuruluşu ve faaliyete geçişi büyük miktarda sermaye gerektirir. Yerleşik firmalar piyasada tanındıkları için, yeni bir firmaya göre nispeten daha elverişli koşullarla iç finansmana ya da sermaye piyasalarına başvururlar. Bu da giriş için büyük miktarda sermayenin gerekli olduğu piyasalarda, potansiyel girişin önemli ölçüde engellendiğini gösterir. Schmalensee (1989)'ye göre de, sermaye ihtiyacı, pazara girişle negatif ilişkilidir. Pazara girişin bu şekilde sınırlandırılması, yoğunlaşmayı arttırıcı etkide bulunmaktadır (Yolaç,2005).

Yoğunlaşma düzeyleri; düşük derecede yoğunlaşma $CR_4 < 30$, orta derecede yoğunlaşma $30 \leq CR_4 < 50$, yüksek derecede yoğunlaşma $50 \leq CR_4 < 70$, çok yüksek derecede yoğunlaşma $CR_4 \geq 70$ şekilde belirlenmiştir. Aynı değerlendirme CR_8 için de geçerlidir.

24 Aralık 2010 tarihinde 2008 yılı için yaptığı Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri kapsamında yoğunlaşma araştırmasının sonuçlarını şu şekilde yayımladı: Yoğunlaşma oranları, TÜİK'e göre, 2008 yılı Sanayi ve Hizmet İstatistikleri çalışmasının kapsamına giren girişimlerin faaliyet türü birimlerinin ciro değeri kullanılarak NACE Rev. 1.1. sınıflamasına göre 4 rakamlı (sınıflar) düzeyde hesaplanmıştır. Girişimin faaliyet gösterdiği her farklı ekonomik faaliyet sınıfı, faaliyet türü birimi olarak alınmıştır. Bu çalışmada temel alınan yoğunlaşma oranı (CR_4), bir ekonomik sınıftaki en büyük 4 girişimin ciroları toplamının, o ekonomik sınıftaki toplam ciro değerine bölünmesiyle elde edilmiştir (TÜİK, 2010). 2008 yılı için, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri kapsamında girişimler 446 farklı sınıfta faaliyet göstermişlerdir. CR_4 'e göre 118 sınıfta çok yüksek, 65 sınıfta yüksek, 72 sınıfta orta, 191 sınıfta ise düşük derecede yoğunlaşma vardır.

Ancak 2008 yılının ayrıntılı rakamları henüz yayımlanmadığı için tekstil ve hazır giyime ilişkin yoğunlaşma araştırma sonuçları yalnız 2006 ve 2007 ile sınırlandırılmıştır.

Tablo 20 : CR4 ve CR8 Düzeyinde Tekstil ve Hazır Giyim Sektörlerinde Yoğunlaşma

	CR4		CR8		Girişim Sayısı	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Doğal ve sentetik pamuk elyafının hazırlanması ve eğrilmesi	13.3	13.1	18.8	18.3	1,757	1,118
Doğal ve sentetik yün elyafının hazırlanması ve eğrilmesi	59.3	58.8	76.5	73.5	155	153
Doğal ve sentetik kamgarn elyafının hazırlanması ve eğrilmesi	75.7	80.0	96.6	97.6	14	14
Tarak döküntüsü dahil, ipek atılması ve işlenmesi; sentetik ya da yapay iplik elyafının atılması ve işlenmesi	22.1	22.1	34.5	34.5	341	389
Dikiş ipliği imalatı	73.1	80.4	90.2	92.7	19	16
Diğer tekstil elyaflarının hazırlanması ve eğrilmesi	68.9	72.1	92.4	95.0	12	11
Pamuklu dokuma	15.7	19.4	26.5	31.6	3,603	2,545
Yünlü dokuma	92.9	95.4	99.1	99.9	15	17
İpekli dokuma	70.0	71.5	95.5	96.5	15	15
Diğer dokumalar	21.7	17.9	33.7	26.7	1,113	1,224
Dokumanın aprelenmesi	6.5	6.7	11.5	11.9	1,798	2,254
Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatı	31.6	26.7	40.9	37.0	7,162	5,841
Halı ve kilim imalatı	26.9	25.5	35.8	36.4	819	913
Halat, ip, sicim ve ağ imalatı	41.2	52.0	64.0	70.4	112	131

Giyim eşyası hariç, dokuma olmayan kumaş ile bundan yapılan ürünlerin imalatı	92.4	92.5	100.0	100.0	6	6
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer tekstil ürünlerinin imalatı	28.8	23.3	36.2	28.8	3,370	3,428
Trikotaj (örme) ve tığ-ışi kumaş imalatı	13.9	15.2	20.7	22.7	634	571
Trikotaj (örme) ve tığ-ışi çorap imalatı	14.8	17.1	22.8	26.3	1,206	1,552
Trikotaj (örme) ve tığ-ışi kazak, hırka vb imalatı	14.1	9.2	21.0	14.2	3,572	3,339
Deri giyim eşyası imalatı	16.7	16.8	29.6	28.2	986	996
İş giysisi imalatı	35.2	29.4	42.2	37.6	417	310
Diğer dış giyim eşyaları imalatı	7.5	5.9	11.4	10.2	37,555	39,484
İç giyim eşyası imalatı	6.3	5.9	10.2	10.0	6,733	8,804
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer giyim eşyası ve aksesuarların imalatı	21.4	18.5	28.5	24.5	1,594	1,957

Genel olarak Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri kapsamında yoğunlaşma araştırmasının sonuçlarının aksine tekstil ve hazır giyim sektöründe daha az yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Tablo 21'den de görüleceği gibi, 2007 yılı için CR4 ölçütüne göre, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri toplam 446 faaliyet alanına ayrılmıştır; bunun 24'ü tekstil ve hazır giyim faaliyet alanı olarak belirlenmektedir. Genel sektörlerde yani Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerinin toplamı olan 446 faaliyet alanının % 26'sinde çok yüksek oranda yoğunlaşma varken, bu oran tekstil ve hazır giyimde % 25'e düşmektedir. Yine düşük yoğunlaşma oranı Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri toplamında %43 iken, tekstil ve hazır giyimde bu oran %67olarak belirlenmektedir. Bu sonuçlar bize genel Sanayi ve Hizmet

sektörlerine göre tekstil ve hazır giyim sektöründe yoğunlaşmanın daha düşük kaldığını gösteriyor.

Tablo 21 : Genel Sektörlerde ve Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Yoğunlaşmanın Karşılaştırılması

	Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri		Tekstil ve Hazır Giyim	
	Sayı	Oran %	Sayı	Oran %
Toplam	446	100	24	100
Çok yüksek	118	26	6	25
Yüksek	65	15	2	8
Orta	72	16	0	0
Düşük	191	43	16	67

Yine 2007 yılı için CR4' ölçütüne göre, tekstil ve hazır giyim sektöründe yoğunlaşmanın yüksek olduğu alanlar, Doğal ve sentetik kamgarn elyafının hazırlanması ve eğrilmesi, Dikiş ipliği imalatı, Diğer tekstil elyaflarının hazırlanması ve eğrilmesi, Yünlü dokuma, İpekli dokuma ve Giyim eşyası hariç dokuma olmayan kumaş ile bundan yapılan ürünlerin imalatı şeklinde belirlenmektedir. Diğer alanlarda ise düşük yoğunlaşma görülmektedir.

Tekstil ve hazır giyimde yoğunlaşmanın çok yüksek olduğu iki alan, yünlü dokuma ve ipekli dokumadır. 2007 yılına göre yünlü dokumada toplam 17 firma bulunmakta, bu firmaların en büyük 4'ü CR4 toplam üretimin % 99,1'ini yapmaktadırlar , yine bu firmaların en büyük 8'i, CR8 üretimin %99,9'unu yapmaktadırlar. Aynı şekilde ipekli dokumada da 15 firma bulunmakta, en büyük 4 firma üretimin %95,5'ini sağlamaktadırlar, geri kalan 11 firma da üretimin ancak % 4,5'ini yapmaktadırlar.

5. Ekonomik Kalkınma ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Ekonomik kalkınma ile sermaye birikimi arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Ekonomik kalkınma; bağlı olduğu yetişmiş insan gücü, müteşebbis sayısı ve niteliği, piyasa büyüklüğü, bilgi birikimi gibi faktörlere ilave olarak doğrudan ve yüksek oranda sermaye birikimiyle ilişkili bulunmaktadır. Bir ekonomide sermaye birikiminde artış sağlamak, yatırım mallarına yapılacak ilavelerle mümkündür. Daha açık bir ifadeyle, ekonomide yeni yatırımlar sermaye birikimini artırmaktadır.

Türkiye gibi gelişme yolunda olan ülkelerde ekonomik sorunların başında “kaynak yetersizliği” yani sermaye birikimi yetersizliği gelmektedir. Çünkü, ekonomik kalkınma için yatırım yapılması bir zorunluluktur. Bir ekonomide yatırım bir “akım değişken” olup, sermaye stokunda zaman içindeki değişmezdir. Teoride net yatırım, yenileme yatırımı, brüt yatırım, özel-kamu yatırımı, uyarılmış-otonom yatırım demografik yatırım gibi farklı özellikte yatırımlar da vardır.

Yatırımların iç tasarruflar ve dışarıdan gelecek sermaye olarak iki önemli kaynağı bulunmaktadır. Bu iki kaynağa ekonomi hangi ölçüde sahip olursa yatırım da o ölçüde gerçekleşir.

Türkiye için bu anlamda bir değerlendirme yaptığımızda, iç tasarruf miktarı, gelişmiş ülkelerle mukayese ettiğimizde çok düşük oranda kalmakta ve bu iç tasarrufun önemli bir miktarına devletin finansman açığı sebebiyle iç borç olarak el koyulmaktadır. İkinci önemli kaynak, doğrudan yabancı sermayedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir ülkede mal ve hizmet üretmek üzere gelen ve ülke ekonomisi içinde yatırıma dönüşen yabancı yatırımlardır. Bu yatırımlar, birden çok ülkede yatırım yapan, “çok uluslu şirketler” aracılığıyla yapılmaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye girişi, rekabeti artırdığı, daha yüksek bir teknoloji getirdiği, istihdamı artırdığı, ihracatı artırdığı, yeni tür ve daha

kaliteli mal üretimi sağladığı için olumlu bakılabilmektedir. Dolayısıyla daha fazla doğrudan yabancı sermayenin gelmesine Türk ekonomisi için ekonomik büyümeyi sağlayıcı, üretim kapasitesini artırıcı olmasının yanında, ihtiyaç duyulan sermaye birikimine de katkı sağlayıcı bir rolü olacağı için olumlu olarak değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin dünyadaki dolaşan miktarla ve Türkiye'ye benzer ülkelere giden miktarla mukayese edildiğinde, çok az geldiği görülmektedir.

1990-2002 döneminde Macaristan, Romanya, Yunanistan, İspanya, Polonya, Güney Kore, Tayland gibi ülkelere her yıl ortalama 7 ile 12 milyar dolar doğrudan yabancı sermaye girişi olmuştur. Söz konusu bu dönemde dünyada dolaşan yabancı sermaye miktarı yılda ortalama 800 milyar dolardır. Türkiye'ye yeteri kadar yabancı sermayenin gelmeyişinin bir çok sebebi sayılabilir. Bunun en önemli sebebi; enflasyon, iktisadi ve siyasi istikrarsızlıktır. Bir çok bakımdan Türkiye'ye benzeyen ve yukarıda sayılan söz konusu ülkelerin durumlarına bakıldığında; bu ülkeler, makro düzeyde ekonomik istikrar sağlamış, kamu açıkları nerdeyse yok denilecek kadar az, enflasyon ve reel faizler de çok düşük olan ülkelerdir. Türkiye'den farklı sayılabilecek bu yönlerinden dolayı da yabancı sermaye bu ülkelere daha yüksek miktarda gitmektedir.

Bilindiği üzere ekonomik büyümeyle uluslararası sermaye hareketleri arasında yüksek ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Sermaye girişlerinin fazla olduğu yıllarda ekonomik büyümenin de yüksek olduğu, sermaye girişlerinin düşük olduğu veya sermaye çıkışının yaşandığı dönemlerde ise büyümenin de düşük oranda arttığı hatta ciddi miktarda gerilediği görülmektedir. Örneğin Şili'de 1990'da, özellikle Pinochet dönemi bitip demokratik bir iktidar kurulduktan sonra, 9 yıl boyunca, yılda ortalama 7 milyar dolar doğrudan yabancı sermaye girişi olmuştur ve Şili ortalama % 8'in üzerinde büyüme sağlamıştır. Benzeri örnekler Çin, Brezilya, Meksika v.b. ülkeler içinde verilebilir. Yabancı sermaye yatırımlarının olduğu diğer ülkelerde de yüksek oranda ve istikrarlı bir büyüme sağlanabilmiştir. Her şeyden önce doğrudan yabancı sermaye

yatırımı ekonomide üretim kapasitesini genişlettiği için ekonomik büyümeye yüksek oranda katkı sağlar, daha da önemlisi, büyümenin sürekli devam etmesine imkân verir.

Acaba yabancı yatırımların olumsuz etkileri hiç yok mudur?

Doğrudan yabancı sermayenin geldiği sektörler ve yeni bir faaliyette bulunmak üzere gelmeleri de önemli olmaktadır. Eğer daha çok yeni bir yatırım olarak imalat sanayine geliyorsa ekonomiye katkıları daha çok büyük olmaktadır.

Böylece gelen yabancı yatırımların sektörel bazda ele alınması, olumlu ve olumsuz etkilerinin daha iyi irdelenmesine imkân verecektir.

17 Haziran 2003 tarihinde hükümetin yeniden “doğrudan yabancı sermaye kanunu” yürürlüğe koymasıyla, bu kanunda özellikle yabancılara gayri menkul satışının serbest kalmasıyla birlikte, yabancı sermaye miktarında bir artış olduğu gözükmemektedir. Çünkü 2003 yılında 998 milyon dolar ve 2004 yılında bir milyar 343 milyon dolar, 2005 yılında 2 milyar dolar ve 2006 yılında 2 milyar 922 milyon dolar yabancılara gayri menkul satışı sayesinde bu yıllarda yabancı sermaye girişinde artış sağlanmıştır. Benzer şekilde en önemli artış miktarı ise 2005, 2006 ve 2007 yıllarında gözükmemektedir.

Yabancı sermaye yatırımlarının ülkeler arasında dağılımı büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Bazı yıllarda büyük sıçramalar ve düşüşler olmakla birlikte, son beş-altı yılın ortalaması olarak dünyada doğrudan yabancı sermaye miktarı 800 milyar ABD Doları civarındadır. Dünyada bu yabancı sermaye miktarının genel trendi, % 80’i yani yaklaşık 640 milyar dolarlık kısmı gelişmiş ülkeler arasında yatırıma dönüşmektedir. Geri kalan % 20’sinin de % 80’i yani yaklaşık 130 milyar doları büyüme oranı nispeten yüksek olan 15 ülke arasında yatırıma dönüşmektedir. Bu ülkeler başta Çin olmak üzere Güney Kore, Singapur, Meksika, Brezilya, Malezya, Tayvan gibi sayılabilir. Son kalan 30 milyar dolarlık yabancı sermaye yatırımı, dünyadaki diğer geri kalan ülkelere gitmektedir. Çok fakir yaklaşık 100’ün üzerinde ülkeye doğrudan yabancı sermaye hiç

gitmemektedir. Bu tabloya bakarak, yabancı sermayeyi gelişmiş ve gelişme derecesi yada büyüme oranı nispeten yüksek ülkeler arasında cereyan eden bir olgu olarak değerlendirebiliriz.

Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımı miktarı ise 1950-1980 döneminde net giriş olarak yalnız 280 milyon dolar iken, 1980-90 döneminde yılda ortalama 500 milyon dolar, 1990-2000 döneminde de yılda ortalama 1 milyar dolar net doğrudan yabancı sermaye girişi olmuştur. Yani Türkiye dünyadaki yabancı sermayeden aldığı pay bakımından sıralaması çok gerilerdedir. Ancak aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi, 2003 yılından itibaren yabancı sermaye yatırımlarında önemli artışlar sağlanmıştır.

Tablo 22 : Yıllar İtibarıyla Yabancı Sermaye Miktarı (milyon ABD Doları)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Tarım, Madencilik*	14	79	47	128	346	193	256
İmalat Sanayii	440	190	785	1,866	4,211	3,931	1,713
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	249	78	68	608	766	1,252	214
Tekstil Ürünleri İmalatı	2	9	180	26	232	189	78
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	9	38	174	601	1,109	200	339
Diğer İmalat Sanayi	180	65	363	631	2,104	2,290	1,082
Toptan ve Perakende Ticaret	58	72	68	1,166	165	2,084	403
Ulaştırma,	1	639	3,285	6,696	1,117	170	382

Haberleşme							
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	51	69	4,018	6,957	11,662	6,069	497
Diğer	132	141	332	826	1,636	2,286	2,750
TOPLAM	696	1,190	8,535	17,639	19,137	14,733	6,001

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Uluslar Arası Doğrudan Sermaye Yatırımları.

Tablo tarafımızdan kısaltılmıştır. Mesela ilk satırda tarım, avcılık, ormancılık, balıkçılık, madencilik ve taşocakçılığı başlıklarıyla üç satır tek satıra indirilmiştir. Benzer şekilde Elektrik, Gaz ve Su, İnşaat, Oteller ve Lokantalar, Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri, Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler ve Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri olarak sınıflandırılan satırları son satırda yer alan diğer başlığı altında birleştirilmiştir.

Tablodan da görüldüğü üzere, imalat sanayine gelen yabancı sermayenin toplam sermaye içindeki payı %25-30 aralığında bir oran olarak maalesef çok düşük çıkmaktadır. Yukarıdan da vurgulandığı gibi, ülke ekonomisine daha çok katkı sağlayacak yabancı sermaye, imalat sanayine yatırılacak olan kısımdır.

Tekstil ve hazır giyim sektörüne baktığımız zaman, imalat sanayinin önemli bir kolu sayılan bu sektöre de yabancı sermaye gelmemektedir. Geçmiş yıllarda da tekstil ve hazır giyim sektörüne yabancı sermaye çok az miktarda gelmişti, söz konusu yukarıdaki tablodan da 2003-2009 dönemi için yabancı sermaye yine çok az geldiği görülmektedir. Bu sektöre 2007 yılında 232 milyon dolarlık bir yatırımla en yüksek değere ulaşmıştır.

5.1. Organik Tekstil

Organik Tekstil Organik ürün; yetiştirilme süreçlerinde herhangi bir kimyasal kökenli madde ile takviye edilmeyen ve insan sağlığını bu yönüyle tehdit etmeyen ürün anlamına geliyor. Normal koşullarda üretilen tekstil ürünlerinin ise üretim, kullanım ve yok edilme esnasında her zaman

Çevreye ve insana zarar verme ihtimali vardır. Bunu engellemek için üretilen organik kökenli ürünler, gelecekte önemli bir sektör yaratılacağının sinyallerini veriyor.

Bu yeni ve doğa hassasiyetine vurgu yapan anlayış “etik moda” olarak adlandırılıyor ve etkisi her geçen gün artıyor. Son zamanlarda oldukça sık konuşulan bu kavram, giydiğimiz kıyafetleri, kullandığımız tekstil ürünlerini üreten insanları ve çevreyi dikkate alarak, ürün tercihlerini belirlemek anlamına geliyor. Etik modayı takip edenler, aldıkları bir elbise, ayakkabı ya da pantolonun; nerede, nasıl ve kim tarafından, hangi koşullarda yapıldığını düşünerek karar veriyor. Söz konusu tüketicisi grubunda, çevreci yaklaşımın yanında ürünlerin yumuşaklığı da tercih nedenlerinin başında geliyor. Organik tekstil ürünleri, diğer ürünlere nazaran çok daha yumuşak ve bu özelliğini sürekli olarak koruyabiliyor (KobiFinans dergisi).

Türkiye tekstil ve hazır giyim sektöründe daha yüksek bir katma değer yaratabilmesi ve bu alanda dış ticarete rekabet edebilmesi için organik tekstil ürünlerine ağırlık vermesi gerekmektedir. Organik tekstil Türkiye’nin kalkınmasına da önemli katkılar sağlayacaktır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÜCRETLER VE TEKSTİL SEKTÖRÜ

6. Ücret Teorileri

6.1. Giriş

Bütün toplumlar için üretim çok önemli bir konu olmaktadır. Üretimin bir çok anlamı vardır. En belirgin anlamlarından bir tanesi, ham maddenin yada ara malların işlenerek, fiziksel, kimyasal değişikliğe uğratarak tüketicinin kullanımına hazır hale getirilmesidir. Üretimin başka bir anlamı, üretim faktörlerinin mal haline dönüşmesidir. Daha açık bir ifadeyle üretim faktörleri sayesinde üretim yapılabilmektedir. Üretim faktörleri ise, üretime katkı sağlayan her türlü makine, teçhizat, emek, toprak gibi unsurlara denir. Üretim faktörleri dört grupta altında sınıflandırılır. Bunlar; emek, sermaye, toprak ve müteşebbistir. Üretim faktörlerinin üretime sağladıkları katkılardan dolayı üretimden pay alırlar. Bu paylar, sırasıyla ücret, faiz, rant ve kârdır.

Üretimde bu payların nasıl olacağına dair çalışmalar, bilindiği gibi, bölüşüm olarak tanımlanır. Bölüşümün nasıl olacağı, toplumsal, siyasal ve iktisadi bakımdan en önemli konulardan bir tanesidir. Çalışmanın bu kısmında, bölüşümün bütün unsurlarını ve bölüşüm teorisini değil, yalnız ücret unsurunu ele alarak, ücretin ne olması gerektiği, nasıl belirlendiği ve ücret ile ilgili düşünceleri irdelemeye çalışacağız.

Emek, üretime katkı sağlayan, müteşebbis dışında her türlü beşeri olan unsura denmektedir. Emek, belli bir ücret karşılığında üretime katkı sağlamayı kabul eden kişidir. O halde ücret, emeğin üretime sağladığı katkı karşılığında ödenen bedeldir.

Ücret için başka tanımlamalar da şöyle yapılabilir: Ücret; Ekonomik anlamı ile mal ve hizmet üretiminde harcanan insan emeğinin karşılığı, başka bir ifadeyle işgücünün fiyatıdır.

Bir üretim faaliyetine bedensel ve düşünsel çaba harcayarak katkıda bulunan kişiye emeği karşılığı, üretim miktarı, zaman veya başka bir kritere göre belli bir yöntemle hesaplanarak ödenen paradır.

Ekonomik açıdan "emeğin fiyatı", sosyal siyaset açısından "emeğin geçim aracı" ve iş hukuku açısından da "emeğin fıkri ve bedeni faaliyetlerinin karşılığı"dır (Yalçıntaş, 1969,41).

J. M. Keynes, ücretlerin büyük bir kitlenin gelirini oluşturmaları nedeniyle yüksek ücretlerin efektif talebi artırma gücünün yüksek olduğunu ileri sürmüştür. Keynes'e göre kapitalist ekonomilerin asıl problemi tasarruf bolluğudur. Yüksek tasarruf miktarlarını eritmek için ücretleri artırmak gerekmektedir. Artan ücretlerle, ücretlerin tüketim eğilimi yüksek olduğundan, efektif talep artacak, ekonomi bir krize doğru gitmekten kurtulacaktır.

Ücret cari üretimden ödenir. Ücretler milli gelirden işgücünün payını temsil etmektedir. Ücretler işgücünün fiyatıdır, böylece diğer fiyatlar gibi arz, talep,ve işgücü piyasalarındaki monopol ve monopson durumlardan etkilenirler. Sendikalar ücret oluşumunda en önemli rol alırlar (Astarlıoğlu, 1978, 7) .

Sanayileşmenin başlangıcı ile birlikte ekonomik ve sosyal politikaların temel problemlerden birini ücretler oluşturmaktadır. Üretim faktörlerinden, vazgeçilmez bir unsurunu emek oluşturmaktadır. Ancak üretim sonucu elde edilen hasılanın ne kadarının emeğin payı ücret olarak ödeneceği konusu önemli bir problem olarak ortaya çıkmıştır. İşçi açısından geliri, işveren açısından ise maliyeti oluşturan ücret işçi ve işveren açısından çatışma noktasını oluşturmaktadır.

Ücretlerin reel hesabı işçiler açısından önemli olmaktadır. Reel ücret satın alma gücünü gösterdiği için, işçilerin bu ücretleri ile ne kadar

ürün satın alabildiklerini göstermektedir, bu işçilerin kendi durumlarını değerlendirebilecekleri, çalışma kararını verebilecekleri bir durumdur.

Nominal ücret bir ülkenin milli parasıyla ödenen miktarını göstermekte, reel ücret ise fiyat artışından arındırılmış ücreti göstermektedir. Yani işçinin eline geçen para artıkça refah düzeyi artmaz, eline geçen parayla satın aldığı mal miktarı artarsa refah düzeyi yükselir. Dolayısıyla işçi reel ücretlerle ilgili iken, işveren için önemli olan nominal ücretlerdir çünkü, işveren işçilik maliyetlerini nominal ücretlere göre tespit eder. (Astarlıoğlu, 1978. 2)

6.2. Ücret Fonu Teorisi

Ücret fonu teorisi, bir ekonomideki sermaye miktarı ile ücret düzeyi arasında bir ilişki olduğunu iddia eder. Buna göre işverenler sermayelerinin belli ve kendilerince bilinen bir kısmını istihdam edecekleri işçilerin ücretlerini ödemek üzere önceden avans olarak ayırırlar. Bu avansların toplamı ücret fonunu oluşturmaktadır; bu fon, emek talebini ve ücretlerin seviyesini tayin edici bir rol oynamaktadır. Emek arzı ise nüfusun çoğalma oranına bağlıdır. Böylece ücret fonu emek arzına bölünerek ücret düzeyi belirlenmektedir. O halde emek arzı azaldıkça veya sermaye miktarı arttıkça ücret düzeyi de yükselir (Astarlıoğlu, 1978, 4).

6.3. Asgari Geçim Haddi Teorisi

Bu teorinin fikir babası Davit Ricardo'dur. Ricardo, ücreti “doğal ücret” ve “cari ücret” diye ikiye ayırmaktadır. Doğal ücrete “asgari geçim haddi”de diyerek işçinin ve ailesinin gıdası, giyinmesi ve barınmasını mümkün kılmak için ödenen miktardır (Yalçıntaş, 1969, 25). İşçinin fiziki hayatını devam ettirmesi ve iş yerindeki çalışmayı sürdürebilmesi için gerekli olan asgari geçim harcamaları, onun doğal ücretidir.

Emeğin pazardaki arz ve talebe göre gerçekleşen ücretine ise cari ücret demektir. Cari ücret emeğin nadir olduğu zaman yüksek, bol olduğu zaman ise düşük gerçekleşmektedir. Ancak uzun vadede ücret doğal ücrete doğru yönelmektedir.

6.4. Emeğin Sömürüsü Teorisi

Karl Marx’a atfedilen bu teori, Ricardo’nun “asgari geçim” teorisi ile aynı sonuca ulaşmaktadır. Yine bu teorinin temeli Adam Smith’in “emek değer” teorisine dayanmaktadır. Emek değer teorisi Ricardo’nun bir çok iktisat teorisine dayanak oluşturduğu, Karl Marx’ında komünist sistemi inşa ederken temel aldığı bir teori olmaktadır. Emek değer teorisi, kısaca, malların değeri, o malları üretirken kullanılan emek miktarı ile ölçülür. Yani değeri yaratan yalnızca emektir. Oysa emeğin yarattığı bu değerden daha az miktarda bir değer ücret olarak emeğe verilmektedir.

Marx, buna emeğin sömürüsü demektedir. Şöyle ki, işçi yaşaması ve neslini sürdürmesi için gerekli olan 4 saatlik çalışma yerine, 8 saat çalıştırılmakta fakat yalnız 4 saatlik ücret kendisine ödenmekte geri kalan 4 saatini de kapitalist artık değer olarak kendisine almaktadır.

İşçinin yaşaması ve neslini sürdürmesi için gerekli olan ücret kendisine ödenmektedir. Marx buna asgari ücret demektedir. Ücretler uzun dönemde asgari ücret düzeyinde gerçekleşmektedir. Ücretlerin sürekli asgari ücrette gerçekleşmesine yol açan, sürekli işsizlerin olmasıdır. “Yedek sanayi ordusu” olarak da ifade edilen bu işsizler sayesinde ücretler asgari ücretin üzerine çıkamamaktadır.

6.5. Marjinal verimlilik teorisi

Ücret teorisini marjinal verimlilik yaklaşımı ile ele alan teori, Marx’tan sonra bir tepki olarak doğmuş ve gittikçe gelişmiştir. Değerin emeğe dayandığı iddiasını taşıyan görüş, bu tahlilde yerini faydaya terk etmiştir. Neo-klasik yaklaşım olarak da ortaya çıkan marjinal verimlilik teorisi iktisat teorisini de gittikçe kesinliği artan bir bilim haline sokmuştur.

Marx’ın tersine, Neo-klasik iktisatta değer, ihtiyaç üzerine kurulmuştur ve marjinal faydaya bağlıdır. Başka bir ifadeyle, bir malın değerini belirleyen o malın üretiminde kullanılan emek miktarı, yani emek değer teorisi değil, o malın bize sağladığı marjinal faydadır. Bu bağlamda

Üretim faktörlerin değeri üretilen malların değerine yaptıkları katkıya bağlıdır (Ülken, 1980, 21).

Marjinal verimlilik teorisi esas itibariyle işçinin çalışması sonucunda ortaya çıkan ürün ile ilgilenmektedir. İşverenin istihdam etmiş olduğu marjinal işçinin yaratmış olduğu üretim artışı, marjinal işçinin kendi ücretini belirlemekle kalmaz diğer işçilerin de ücretlerinin tespit edilmesinde esas alınır. Teoriye göre ücret haddi emeğin üretime sağladığı değer tarafından belirlenir (Astarlıoğlu, 1978, 6).

Emeğin bir gayret, bir efor, bir çaba harcamasına emeğin zahmeti denir. Emek cret almak için bu zahmete katlanır. cret yükseldikçe emek daha fazla zahmete katlanmaya razı olur. Bu emek arzı ile ücret arasındaki pozitif bir ilişkiyi gösterir ve emek arzı ücretin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkar. Sonuç olarak emeğin marjinal zahmeti ücret haddine eşit olur.

Emeğin talebi ise, emeğin üretime sağladığı katkının sonucu olarak ortaya çıkar. Emeğin üretime sağladığı katkı yani emeğin fiziki ürünü ile bu ürünün piyasa fiyatı çarpımı sonucu emeğin ürün değeri ortaya çıkar. Emeğin marjinal ürün değeri emeğe ödenen ücretle mukayese edilir. Emeğin marjinal ürün değeri artıkça ücret dolayısıyla emek talebi artar. denecek cret bu ürün değeri ile mukayese edilir ve emek talebi ücretin bir fonksiyonu olarak meydana gelir. cretle emek talebi arasında negatif ilişki bulunmakta, ücretler düştükçe emek talebi artmaktadır.

Emek arzı ücretin pozitif, emek talebi ücretin negatif bir fonksiyonu olduğunda, emek arz ve talebinin kesiştiği noktada ücret düzeyi ve tam istihdam düzeyi gerçekleşmektedir. Marjinalist ekolun klasik ve neo-klasik anlayışına göre, tam istihdam düzeyinde toplam arz esnekliği sıfırdır ve ekonomi dengededir. Bu denge durumu herhangi bir şekilde değişmez ve otomatik denge sağlanır, dolayısıyla ekonomik politiğin etkisizliği vardır. Başka bir ifadeyle, ekonomide alınacak her hangi bir tedbir veya müdahale ekonomik bir değişmeye yol açmaz. Maliye politikası ve para politikası etkisizdir.

6.6.Pazarlık Teorisi

Pazarlık teorisine göre, iş piyasasında çok çeşitli ve birbirini etkileyen faktörler bulunduğunu, sadece emek arz ve talebi mekanizmasının işlemesi sonucu ücret haddinin belirlenemeyeceğini iddia edilmektedir. Ücret haddinin en yüksek ve en düşük sınırları vardır. İşverenin ödeyebileceği en yüksek ücreti “en yüksek ücret haddi”, işçinin razı olabileceği en düşük ücreti “en düşük ücret haddi” oluşturmaktadır (Yalçıntaş, 1969, 53). Bu iki ücret haddi arasında çeşitli ücret hadleri bulunmaktadır. Tarafların pazarlık gücü cari ücret haddinin bu iki sınır arasında bir noktada belirlenmesini sağlamış olacaktır.

Ücret haddinin hangi noktada belirleneceği bazı faktörlere bağlıdır. Aynı üretim dalındaki diğer işletmelerin rekabeti, işçilerin verimliliği, emeğin makine ve diğer teçhizatla ikame edilebilme imkânları, işletme kredilerin faizi gibi hususlar işveren açısından ücret haddini tayin eden faktörlerdir.

Asgari ücret mevzuatı, sendikaların politikaları, işçilerin kendi kanaatlerine göre değişen en düşük ücret seviyeleri emeğini arz edenler açısından ücret düzeyini etkileyen faktörlerdir. Ücretlerin alt ve üst sınırdan hangisine daha yakın belirleneceği tarafların pazarlık gücüne göre belirlenecektir.

Ücret haddinin en yüksek ve en düşük seviyesinin ne olacağı bu teori içinde belli değildir. Eğer ekonomide tam istihdam sağlanmışsa işçi örgütlerinin pazarlık güçleri artacağından işçinin ücreti verimliliğinden daha hızlı artacaktır. Ekonomide işsizlik var ise bunun tersi olacak ve ücret düzeyi işçinin marjinal verimliliğinin altına düşecektir.

6.7. Sendikaların Ücretleri Belirlemede Etkisi

Sanayileşmeyle birlikte işçi hareketleri de önem kazanmaya başlamıştır. Bu açıdan sanayileşmenin anlamı, işlerin tezgâhlarda yoğun bir emek kullanılarak, kol gücüne bağlı yaptıkları üretim yerine, makinenin

emek yerine ikame edilmesiyle birlikte fabrikasyon denilen sistemle üretimin yapılmasıdır. Sanayileşmeyle birlikte, toplumun iktisadi ve sosyal meselelerine eğilmeyi ret eden ilgisiz bir devlet, üstün sınıflarla iş birliği yapan bir kilise, hukuken hür olduğu halde, işçinin çalışma şartlarını tartışılmasına müsaade etmeyen bir sermayedar ve liberalizmi kutsal kabul eden bir kamu oyunu karşılarında bulan işçiler, kendi aralarında birleşerek teşkilatlanıp bozulan iktisadi ve sosyal dengeyi yeniden kurup çalışanların fakirlik ve sefaletine bu suretle son vermekten başka çıkar yol olmadığını anlamaya başlamışlardır (Turan, 1979, 38-39). Bu tarz çalışmaların devamında da sendikal haklar tanınmaya başlanmıştır.

Üretimde ortaya çıkan hasıladan işveren kâr oranını yükseltmek üzere daha fazla pay almaya, işçiler ise ücretlerini yükseltmek üzere daha fazla pay almaya çalışırlar. Birbirine zıt bu iki talep yüzünden işçi ve işveren daima bir çatışma içindedir. Bu durumda bir pazarlık süreci başlamakta ve pazarlık sonucu bir ücret düzeyi belirlenmektedir.

Teorik çalışmalarda işçiler homojen varsayılmıştır ve bu bir çok güçlükler yol açmaktadır. Zira, homojenlik gerçekçi bir varsayım değildir. Bir ekonomide çeşitli meslek grupları vardır ve işçilerin farklı niteliği bu gruplar arasında herhangi bir rekabeti ortaya çıkartmaz. Hukukçuyla mühendis arasında, kısa dönemde, herhangi bir rekabet söz konusu değildir. Bundan dolayı da emek arz ve talep eğrileri tahlilleriyle ücret düzeyinin belirlenmesi sonucu bazı güçlükler içermektedir.

Bu durumda aralarında herhangi bir rekabetin olmadığı grupların genel ücret seviyelerinin farklılığını rahatlıkla açıklar, bu tür gruplar arasında mobilitenin eksikliği, yani hukukçunun mühendis olmaması, ücret farklılığında önemli bir faktördür (Ülken, 1980, 65).

Hatta rekabetçi olmayan grupların içinde de ücret farklılıkları kendini gösterebilir. Bir yandan yaş, cinsiyet, ırk ve dine göre takılan değişik tutumlar ve diğer yandan farklı kabiliyetler, ücretlerin farklılaşmasında büyük etkiye sahiptir. Kısaca genel ücret seviyesi derken,

Ücretlerin üniform bir nitelik taşırmaktan uzak olduğu ve eşitlik eğilimlerinin birçok hallerde ksteklendiğini hatırlamalıyız.

Homojen olmayan veya bazı kabiliyetlere sahip bazı emek türlerinin işverenle ücret pazarlığı yapabilme imkânı vardır. Ancak homojen emeğin işveren karşısında ücret pazarlığı yapmada çok zayıf olacağı bir gerçektir. Bu tür emeğin, işverenin vereceği ücrete razı olmaktan başka çaresi bulunmamaktadır. Işverenin ise kâr maksimizasyonu yapma amacından dolayı en düşük creti verme eğilimi içinde olacağı açıktır.

Işilerin örgütlenerek, işveren karşısında örgütlü şekilde ücret pazarlığı yapmada başarılı olabilecekleri, ancak bu şekilde pazarlık gücüne sahip olabildikleri bir gerçektir. Işilerin bu şekilde örgütlü hareket etmesi sendikalaşmalarıdır. Gerçek bir sendikacılığın yapılabilmesi ancak demokratik toplumlarda mümkündür. Bu anlamda demokrasi bölüşüm problemini en iyi halledebilen bir sistemdir. Sendikalar creti yükseltmenin yanında istihdam hacmini de yükseltmeye çalışırlar.

6.8. Toplu Pazarlığın Teorik Yönü

Sendika ile işverenler veya devlet arasında yapılacak ücret sözleşmesi pazarlığında, istisnalar hariç tutulursa, işveren işçilere daha az ücret ödemeyi, sendika ise daha yüksek ücret ödenmesini talep eder. Bu pazarlık çoğunlukla iktisat biliminin tam olarak aydınlatamayacağı siyasi ve psikolojik unsurlar çerçevesinde yapılır. Buna rağmen Samuelson'un yaptığı sınıflandırmayı esas alırsak bu pazarlığı 7 temel unsur üzerinde teorize edebiliriz.

6.9. Geçinme Endeksi

Günümüzde açlık sınırı, yoksulluk sınırı gibi somut ölçülerle ifade edilebilen endeksler, pazarlık masasında önemli bir yer tutmaktadır. Sendika temsilcileri, işçilerin refah düzeyini belirli bir seviyenin üzerinde tutacak bir ücret üzerinde ısrarla durmak zorundadır. Aynı şekilde, özellikle zorunlu tüketim malları fiyatlarında bir düşüş yaşanıyorsa, bu da işveren tarafının üzerinde duracağı bir pazarlık konusu olabilmektedir.

7. Sektörel Analiz

Mevzubahis iş kolunun karlılığına dayalı bir pazarlık söz konusudur. Üzerinde pazarlık yapılan sektör yüksek karlılığa ve refaha sahipse, sendika temsilcileri bu durumu öne sürerek işçiler için daha yüksek bir ücret talep edecektir. Tam tersi şekilde sektörde olumsuz bir durum söz konusuysa, işveren tarafı bunu ücret artışını sınırlayan bir unsur olarak kullanacaktır.

7.1. Verimlilik

Verimlilik de yine her iki tarafın da kullanabileceği bir pazarlık unsurudur. İşçilerin verimliliği, firmanın verimliliğini oluşturan unsurlardan birisidir. Verimliliğin yüksek olduğu bir sektörde veya firmada, işçilerin verimlilik üzerindeki payı vurgulanacaktır. Tam tersi durumda ise sınırlı verimliliğin nedeni olarak işçiler gösterilecektir. Özetle, yüksek verimlilik düzeyinde sendika, düşük verimlilikte ise işveren, pazarlığı bu konuya yönlendirmeye çalışacaktır.

7.2. Ücret Farklılıkları

Aynı bölgede veya aynı iş kolunda benzer bir iş için farklı ücretler ödeniyorsa, her iki taraf da bu olumlu veya olumsuz farkları dile getirerek pazarlığı kendi lehine çevirmeye çalışacaktır. Aynı şekilde, ekonominin genelinde hakim olan ortalama ücretler de pazarlığı şekillendirecek önemli bir unsurdur.

7.3. Makroekonomi – Mikroekonomi Boyutu

Sendika temsilcileri, ücret artışının satın alma gücünü, milli geliri ve refahı arttıracığını öne sürebilir. Hane halkının satın alma gücü, harcama düzeyini belirleyecektir. Ve dolayısıyla firmaların üretimini karşılayacak talebi oluşturacaktır. Bu analiz, kapitalist bir ekonomide sendikalar olmasa dahi müteşebbisin ücretleri minimum seviyede veya Marx'ın değişimiyle “asgari geçim düzeyi”nde belirlemek istemeyeceğinin göstergesidir.

İşverenler ise daha çok üretim maliyetleri üzerinde dururlar. Önemli bir maliyet unsuru olan ücretlerin firma üzerindeki ağırlığından şikayet edeceklerdir.

7.4. Milli Perspektif

Kömür, çelik, otomotiv gibi ana endüstrilerde ücret düzeyi, hem sektörün büyüklüğü, hem de milli karakteri açısından son derece önemlidir. Aynı zamanda bu temel endüstrilerde belirlenen ücretler, ekonominin geneline de örnek teşkil edecektir. Dolayısıyla hem özel sektör, hem de sendikalar, ekonomide önemli bir yer tutan bu endüstrilerde yaptıkları ücret pazarlığında çok hassas davranmak zorundadırlar.

7.5. İslah Faktörü

Her yıl, enflasyon oranının çok az üzerinde yapılan bir ücret artışı, psikolojik açıdan işçilerin refah seviyesinde sürekli bir artışın olduğu izlenimini vermektedir. Bu durumu “ıslah faktörü” olarak adlandırabiliriz. İşverenler genel olarak böyle bir eğilime razıyken, sendikalar çoğu zaman bu artış önerilerini komik bulmaktadır.

8. Ücretler ve Tekstil Sektörü

8.1. İş Gücü Maliyeti

Konuya başlamadan önce ücretle ilgili bazı kavramları tanımlamak gerekir. Bu kavramlar şöyledir;

Brüt Çıplak Ücret: 225 saatlik veya 30 günlük ücrettir (temel ücret, kök ücret olarak da tanımlanabilir)

Brüt Giyinik Ücret: Brüt Çıplak Ücret +

- 1- İlave Tediye Ve İkramiye
- 2- Fazla Çalışma, Ulusal Bayram Ve Tatil Günlerinde Çalışma
- 3- Sosyal Yardım Ve Aile Zammı

- 4- Yemek, Taşıma, Giyim, Süt ve Yoğurt-Gıda v.s,Yardımları
- 5- Gece Zammı Ve Vardiya Zammı
- 6- Kıdemli İşçiliği Teşvik ve Üretim Primi ve diğer primler

İşgücü Maliyeti: Brüt Giyinik Ücret +

- 1- SSK İşveren Primleri
- 2- İşsizlik Sigortası İşveren Payı
- 3- Kıdem ve İhbar Tazminatı
- 4- Evlenme, Ölüm, Hastalık, Doğum v.s.Yardımları

Ücretli çalışanlar: İş sahibi ve ortakları ile ücretsiz çalışan aile fertleri dışında işyerindeki sıfatı ne olursa olsun, emeği karşılığında maaş, ücret, yevmiye vb. adı altında para almak suretiyle çalışanları kapsar.

Aylık ücret: Brüt temel ücret ve maaş ödemeleri ile her ay yapılan ücret niteliğindeki diğer düzenli ödemeleri ve fazla çalışma ödemelerini kapsar. İşveren tarafından ücretli, maaşlı çalışanlara referans yılında yapılan bu kapsamdaki ödemelerin aylık ortalamasıdır.

Aylık işgücü maliyeti: İşverenin ücreti çalışanlara yaptığı toplam ödemelere (kazanç) ek olarak sosyal güvenlik ödemeleri ve diğer işgücü maliyeti ödemelerini kapsar. İşveren tarafından ücretli çalışan istihdamına ilişkin referans yılında katlanılan maliyetin aylık ortalamasıdır.

Tablo 1: 2008 Ve 2007 Yıllarında Fiilen Çalışılan Saat Başına İşgücü Maliyeti (YTL/Saat)

İşkolu 2008	İşçi Sayısı (Yıllık Orta.)	Çıplak Ücret	Hafta Tatili Genel Tatil Ücret	İzin Ücret	İkramiye Prim Vb.	Sosyal Ödemel er	Diğer Giderler	Toplam İşgücü Maliyeti
Tekstil 2008	17105	3.91	0.91	0.37	1.33	3.78	0.32	10.62
Ortalama (%)	170098	5.77 (36.4)	1.31 (8.3)	0.55 (3.5)	2.53 (16.)	5.46 (34.5)	0.21 (1.3)	15.83 (100)
Tekstil 2007	18143	3.56	0.83	0.33	1.25	3.44	0.05	9.46
Ortalama (%)	170117	5.43 (37.9)	1.18 (8.3)	0.43 (3.0)	2.33 (16.3)	4.81 (33.6)	0.14 (0.9)	14.32 (100)

Kaynak: TİSK, 2007 ve 2008 Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi, TİSK'in yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre tekstil sektöründe 2007 yılında bir işçi saat başına 9,46 TL'sine mal olmuş; 2008 yılında ise 10,62 TL'ye mal olmuştur. Aynı yıllar için imalat sanayi ortalama işgücü maliyeti saat başına ise yine aynı çalışmanın sonuçlarına göre bunun çok üzerinde gerçekleşmiştir. Mesela 2007 yılında saat başına ortalama iş gücü maliyeti 14,32 TL iken, 2008 yılı için bu değer 15,83 TL olmuştur. Yani 2008 yılı için tekstil işçisinin maliyeti imalat sanayisindeki işçinin maliyetinin yaklaşık % 67'si kadardır. Tekstil sektöründe ücretlerin imalat sanayinin ortalamasından daha düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuç bize, tekstil sektöründe işveren açısından ücretlerin önemli olduğunu, ücret yükselme taleplerini işverenlerin daha büyük dirençleriyle karşılaştığını göstermektedir. Yine sektörde rekabetin daha yoğun yaşandığı tespiti yapılabilmektedir. Genelde rekabetin daha yoğun yaşandığı sektörlerde ücret düzeyleri, eksik rekabetin yaşandığı sektörlerle göre daha düşük olduğu tespiti yapılmıştır.

Mevcut tekstil sektörü işgücü maliyetleri artışları genel imalat sanayisi ile eşzamanlı ve aynı oranlıdır ve diğer sektörler gibi ekonominin genel durumundan etkilenmektedir.

Tablo 2: 2008 Ve 2007 Yıllarında İşgücü Maliyetinin Bölünüşü (%)

2008							
İşkolu	İşçi Sayısı (Yıllık Ortalama)	Çıplak Ücret	Tatil Ücret	İzin Ücretleri	İkram iye Prim Vb.	Sosyal Ödemeler	Diğer Giderler
Tekstil	17105	36.8	8.6	3.5	12.5	35.6	3.0
TOPLAM	170098	36.4	8.3	3.5	16.0	34.5	1.3
2007							
Tekstil	18143	37.6	8.8	3.5	13.2	36.4	0.5
TOPLAM	170117	37.9	8.3	3.0	16.3	33.6	0.9

Kaynak: TİSK, 2007 ve 2008 Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti.

Tablo 2'den de görüleceği gibi, 2008 yılında toplam işgücü maliyetinin % 36.4'ünü "**çıplak ücret**"; % 8.3'ünü "**hafta tatili ve genel tatil ücretleri**"; % 3.5'ini "**izin ücretleri**"; % 16.0'ını "**ikramiye, prim v.b.**"; % 34.5'ini "**sosyal ödemeler**" ve % 1.3'ünü "**diğer**" personel giderleri oluşturmaktadır. Tekstil sektöründeki oranlar toplam oranlara çok yakın çıkmaktadır.

Tablo 3: 2008 Ve 2007 Yıllarında Fiilen Çalışılan Saat Başına İşgücü Maliyeti (YTL/Saat)

İşkolu	İşçi sayısı (Yıllık Ortalama)	Toplam İşgücü Maliyeti
Tekstil	17105	10.62
Gıda (TÜGİS)	3092	10.46
Cam	4975	23.03
Kimya (KİPLAS)	5634	27.20
Ortalama	170098	15.83
2007		
Tekstil	18143	9.46
Gıda (TÜGİS)	1810	8.02
Cam	4930	20.77
Kimya (KİPLAS)	3202	18.43
Ortalama	170117	14.32

Kaynak: TİSK, 2007 ve 2008 Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti.

Tablo 3'ten de görüleceği gibi, 2008 yılında hesaplanan çalışılan saat başına ortalama işgücü maliyeti; en az 10.46 TL ile gıda sektöründe ve en çok 27.20 TL ile kimya sektöründe bulunmakta; saat başına ücret bu iki değer arasında değişmekte, 15 işkolunda ise ortalama 15.83 TL olmaktadır. Buna göre, fiilen çalışılan gün başına işçilik maliyeti ise 118.73 TL' olarak hesaplanmaktadır.

Yine TISK raporuna göre Ocak 2007 tarihi itibarıyla en düşük ücretin gerçekleştiği gıda işkolunda ortalama aylık brüt giydirilmiş ücret 1.568 TL'dir. Ortalama net giydirilmiş ücret ise 1.112 TL'sidir. Ortalama aylık işgücü maliyeti 1.963 TL'sidir. Bu rakamlardan anlaşıldığı gibi, işverenin ödemelerinin % 48,5'i işçiye aylık brüt çıplak ücret olarak ödenmektedir. Arta kalan 51,5'i ise ikramiye, sosyal ödemeler, yasal işveren hisseleri, fon ödemeleri ve ulaşım ödemelerini kapsamaktadır. Ayrıca sektörde işveren ödemelerinin yalnızca % 56,6'sı işçinin cebine net kazanç olarak girmektedir. Kesintilerin bu kadar yüksek oluşu, emeğin üzerinden bir takım rantların ve fonların elde edildiğini göstermektedir.

Önümüzdeki yıllarda geliştirilecek yeni tekniklerin her iki alanda da işgücü maliyetlerinde tasarruf sağlayacağı ve verimlilik artışlarına yol açacağı öngörülebilirse de, günümüzde işgücü maliyetinin tekstil sektöründe rekabet gücünü belirleyici en etkili unsur olma özelliği ve ülkelerin özellikle dış ticaretlerinde belirleyici konumunu sürdürdüğü söylenebilir.

Rekabet gücünü etkilemesi bakımından en önemli nokta işgücü maliyetinin işgücü verimliliği ile birlikte ele alınması gereğidir.

Teknolojik gelişmeler sonucu maliyet yapısının değişme göstermesine bağlı olarak değişen işgücü verimlilikleri arasındaki farklar da bir diğer belirleyici etken olmaktadır.

Tablo 4: Sektörel Bazda Ücret Ve İşgücü Maliyetleri (2007) (TL)

İşkolu-Sendika	Ortalama Brüt Kök Ücret	Ortalama Brüt Giydirilmiş Ücret	Ortalama Net Giydirilmiş Ücret	Ortalama İşgücü Maliyeti
AĞAÇ	1,058	1,490	1,019	1,907
CAM	1,517	2,760	1,961	3,582
ÇİMENTO	939	1,763	1,210	2,322
DERİ (1) (2)	829	1,544	1,106	1,770
GIDA (1) *	809	1,568	1,112	1,963
İLAÇ	1,856	3,397	2,244	4,277
İNŞAAT (1)	819	1,300	932	1,606
KAMU-İŞ	1,389	2,436	1,772	3,065
KİMYA*	1,317	2,359	1,688	2,915
METAL (2)	1,028	1,958	1,455	2,358
TEKSTİL (2)	773	1,254	935	1,508
TÜHİS	1,510	2,454	1,801	3,175

Kaynak: TİSK

(1) Fazla çalışmaya ilişkin ödemeler, giydirilmiş ücret ve işgücü maliyetine dahil değildir.

(2) Kıdem ve ihbar tazminatları, işgücü maliyetine dahil değildir.

(*) işyerleri anketine dayalı, Ocak 2007 başlangıçlı yeni ücret serisi

Öte yandan TÜİK dörder yıllık periyotlarla işgücü maliyeti araştırması yapmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından ilk işgücü maliyeti araştırması 2004 yılı referans alınarak 2005 yılında yapılmıştır. Dört yılda bir uygulanan serinin ikinci uygulaması ise 2008 yılı referans alınarak 2009 yılında gerçekleştirilmiştir.

İşgücü maliyeti araştırmalarında işyerinde ücret karşılığı çalışan kişiler kapsamaktadır. Yayımlanan tablolar homojenliğin sağlanması için çırak ve stajyerler kapsamaksızın hazırlanmıştır.

Tablo 5 :TÜİK Verilerine Göre Seçilmiş Üç Sektörde İşyerlerinin Aylık Ortalama Brüt Ücret Ve İşgücü Maliyeti

YILLAR	Ücretli Çalışanların Oranı		Aylık Ortalama Brüt Ücret		Aylık Ortalama İşgücü Maliyeti	
	2004	2008	2004	2008	2004	2008
İmalat sanayi	47,2	40,9	782	1154	1129	1576
Gıda ürünleri	6,6	4,3	819	1210	1180	1681
Tekstil ve tekstil ürünleri	17,8	12,2	594	826	841	1091
Ana metal ve fabrikasyon metal ürünleri	5,7	4,6	1127	1496	1378	1863

Kaynak: TÜİK, ilgili yıllar.

Aylık ortalama işgücü maliyeti, 2004 referans yılı için 1 388 YTL, 2008 referans yılı için 1 833 YTL olarak tahmin edilmiştir. İşgücü maliyeti; ücret ödemeleri, ücretli çalışana yapılan diğer ödemeler (ikramiye, prim gibi her ay yapılmayan düzensiz ödemeler, ayni yardım ödemeleri ve tasarruf sandıklarına yapılan ödemeler), sosyal güvenlik ödemeleri ve diğer işgücü maliyeti ödemeleri olarak dört ana grupta incelendiğinde, işgücü maliyeti içinde en büyük payı ücret ödemelerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu pay, 2004 yılında % 69,4 iken 2008 yılında % 75,4 olarak gerçekleşmiştir. Araştırma sonuçları, ekonomik faaliyet kolu ayırımında incelendiğinde, ücretli çalışana yapılan diğer ödemelerin işgücü maliyeti içindeki payının genellikle düştüğü gözlenmektedir. Bu pay, 2004 yılında %13 ve 2008 yılında % 6,3 olarak tahmin edilmiştir. Sosyal güvenlik ödemelerinin işgücü maliyeti içindeki oranı ise 2004 yılında %

16,9, 2008 yılında ise % 17,6 olarak gerçekleşmiştir. Diğer işgücü maliyeti ödemelerinin payı her iki dönemde de % 0.6'dır.

9.Türkiye’de İmalat Sanayinde Ücret Seyri

9.1. Giriş

Bu bölümde ücretleri üç dönem olarak inceleyeceğiz. Birinci dönem 1963-1980 dönemini kapsayacaktır. Bu dönem için Türkiye’de ithal-ikameci sanayileşme politikası takip edilmektedir. Bu dönemin temel özelliği, Türkiye’nin sanayileşmesinde devletin özel bir çaba içine girmesidir. Bunun için ülkede üretilebilen malların ithalatını yasaklamak ve bu malların yurt içinde üretilmesi için gerekli olan ara ve yatırım malların ithalatını serbest bırakmak hatta teşvik etmek en belirleyici özellik olarak ortaya çıkmaktaydı. Bu tür politikanın ücret oluşumunda önemli etkileri bulunmaktadır.

İkinci dönem 1980-1990 dönemidir. Siyasi olarak bu dönemin özelliği, 12 Eylül darbesinin hüküm sürmüş olmasıdır. İktisadi olarak da bu dönem dışa dönük sanayileşmeye ağırlığın verildiği, başka bir deyimle Türkiye’de ekonominin libere edildiği bir dönemdir. Ekonominin liberalizme yöneldiği, rekabetin arttığı, ihracatın teşvik edildiği v.s. durumunda üretimde maliyetler önemli bir faktör olmaya başlamaktadır. Bu da işçi ücretleri üzerinde önemli etkiler yapmaktadır.

1990’lardan günümüze kadar da koalisyon hükümetlerin işbaşına geldiği özel bir dönemdir. Bu dönemde ücretlerin belirlenmesinde ücretliler kesimi çok duyarlı davranış içine girmiş ve siyasi iktidarlar da oy talebinden dolayı ücretleri dikkate almak zorunda kalmıştır.

9.2. 1963-1980 Döneminde Ücretler

Bu dönemlerle ilgili kamu, özel ve genel ayırımından ilk önce nominal ve reel ücret seyri tablo 6 ve 7’de verilmiştir.

Tablo 6 : İmalat Sanayinde Aylık Nominal Ücretler

	Nominal Ücretler		
	Kamu	Özel	Genel
1963	658	514	578
1964	708	558	623
1965	809	638	712
1966	895	681	775
1967	998	766	865
1968	1,023	881	940
1969	1,180	937	1,028
1970	1,421	1,106	1,217
1971	1,669	1,459	1,539
1972	2,145	1,553	1,772
1973	2,165	1,887	2,902
1974	2,870	2,372	2,544
1975	3,930	3,177	3,443
1976	6,107	4,501	5,091
1977	7,988	6,174	6,844
1978	11,736	9,291	10,191
1979	18,984	14,475	16,179
1980	34,144	22,578	26,799

Kaynak: D.İ.E. İstatistik Göstergeleri 1923-1995

Tablo 7 : İmalat Sanayinde Aylık Reel Ücretler

	Kamu	Özel	Genel	Endeks
1963	836	653	734	100,00
1964	889	701	783	106,68
1965	960	757	845	115,12
1966	1.006	765	871	118,66
1967	1.035	795	897	122,21
1968	1.023	881	940	128,07
1969	1.095	869	954	129,97
1970	1.220	949	1.045	142,37
1971	1.229	1.074	1.133	154,36
1972	1.389	1.006	1.148	156,40
1973	1.209	1.054	1.063	144,82
1974	1.352	1.117	1.198	163,22
1975	1.545	1.249	1.354	184,47
1976	2.063	1.521	1.720	23,43
1977	2.109	1.630	1.807	246,19
1978	2.105	1.666	1.828	249,05
1979	2.172	1.656	1.851	252,18
1980	1.812	1.198	1.422	193,73

Reel ücretler tablo 6'daki verilerden hareketle, tüketici fiyat endeksi ile deflete edilmiştir.

1963-1980 döneminde imalat sanayinde aylık kamu, özel ve genel ücretler seyri ele alınmıştır. 1963-1980 döneminde ele alınan nominal ücretler tüketici fiyat endeksi ile deflete edilerek, 1963 fiyatlarıyla reel ücretlere çevrilmiştir. Reel ücretler 1963=100 olarak son sütunda endekslenmiştir. Reel ücretler seyrine baktığımızda söz konusu dönemde genel bir artış trendi gözlenmektedir. Buna göre 1963 yılına göre 1980 yılında kamuda reel ücret artışı % 236, özel sektörde % 83 ve genelde % 94 olmuştur. Ancak 1979 yılına göre 1980'de reel ücretlerde önemli düşüşler yaşanmıştır.

Reel ücretlerdeki artış seyrine baktığımızda kamu ücretlerinde söz konusu dönemde düzgün bir artış gözlemlenirken, özel sektör reel ücretlerinde bu düzgün artış 1979 yılına kadar devam etmekte, ancak 1979 yılına göre 1980'de % 28'lik bir düşüş görülmektedir. Bu durum 1980 yılında genel ücret seviyesinde % 23'lük bir düşüşe neden olmaktadır.

Tablo 8'de seçilmiş beş sektörde reel ücret endeksi tablo 7'deki genel reel ücret seyrindeki artış trendine uymaktadır. 1963-1980 dönemi için imalat sanayi anket sonuçlarından ortalama reel ücretler endekslenerek ve imalat sanayi gıda, dokuma, lastik, kimya ve taşıt araçları alt sanayiler bazında veriler düzenlenmiştir. Tablo 8'de bu veriler görülmektedir.

1963-1980 döneminde reel ücretlerde sürekli bir artış görülmektedir. 1963 yılına göre reel ücretlerde en hızlı artışın olduğu yıllar 1977 ve 1978 yıllarıdır. Kimya sektöründe 1977 yılında reel ücretler % 221.3'lük bir artışla dönemin en yüksek reel ücretine ulaşmıştır.

Tablo 8: Ortalama Reel Ücret Endeksi (1963 = 100)

Yıllar	Gıda	Dokuma	Lastik	Kimya	Taşıt Araçları
1963	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1964	129,5	115,7	123,5	103,9	109,7
1965	136,3	123,7	206,1	103,8	115,2
1966	134,3	123,1	214,2	108,0	132,9
1967	139,5	125,7	203,5	112,5	118,5
1968	139,3	128,4	220,6	115,4	122,5
1969	-	-	-	-	-
1970	153,2	143,0	218,5	135,5	121,1
1971	176,0	197,9	252,2	134,5	143,2
1972	145,2	164,6	238,9	136,9	140,8
1973	176,5	169,3	139,7	110,6	162,8
1974	203,2	176,1	135,5	165,9	144,4
1975	220,5	194,4	291,1	181,2	182,9
1976	226,9	194,9	291,1	181,2	182,9
1977	296,0	279,1	204,7	247,6	204,3
1978	279,5	197,5	178,5	243,1	187,1
1979	251,2	190,4	180,3	205,4	203,7
1980	218,6	155,5	205,5	206,1	204,6

Kaynakça: D.İ.E. İmalat Sanayi Anketleri, ilgili yıllar.

Özellikle bu dönemde kanunun verdiği geniş haklar çerçevesinde, çok sayıda sendika kurulmuş ve sendikal rekabetle ücret yükselmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Hak grevinin kabul edilmiş olması, firmaların sendikal baskıyı bertaraf etmeyi imkansız hale getirmiştir. Yine mevcut sendikayla ücret sözleşmeleri düşük bağlanmışsa, böyle bir işyerinde işçilerin % 51'i ya başka bir sendikaya veya yeni bir sendika kurarak yeniden ücret görüşmelerine başlama imkânları bulunmaktaydı.

Takip edilen ekonomi politikaları da reel ücretlerin yükselmesinde önemli etkiler yapmıştır. İthal ikameci sanayileşme politikası gereği iç üretim yüksek gümrük duvarlarıyla koruma altına alınmıştır. Bu durum, üretimde rekabeti ortadan kaldırarak yüksek oranda bir tekelleşme ve oligopol piyasasının kurumsallaşmasına yol açmıştı. Tekel ve oligopolün hakim olduğu bir piyasada, maliyetler önemli olmamakta, fiyat ve talep artışıyla daha yüksek kârlar elde edilebilmektedir. Durum böyle olunca firma bazında ücret artışının doğurduğu maliyetler firmayı çok büyük ölçüde olumsuz etkilememektedir. Firmaların bütün direnmelerine karşı yüksek ücret talepleri kırılmıyorsa, üretilen malın fiyatlarını yükseltmek suretiyle, tekrar yüksek kârlar yakalama imkanlarına sahip olabilmektedirler (Durusoy,1998,207).

Dönemin hükümetleri yaygın ve bazen de ideolojik grevler karşısında çaresiz kaldıkları görülmüştür. Genelde ise hükümetler ücret yükselmelerine, makro düzeyde toplam talebin yükseleceğini, üretimin artacağını ve sanayinin gelişeceğini hesaplayarak fazla müdahale etmemişlerdir. Gerçekten makro düzeyde ekonomiye baktığımızda, ihracatın yapılmadığı, ithalatın yasaklandığı bir yapıda, ücretler genel seviyesindeki yükselmelerin iç talebi canlandıracağı, iç piyasaya üretim yapan sanayiye geliştireceği muhakkaktır.

Tablo 8 incelendiğinde görüleceği gibi, ücret artışının en az gerçekleştiği sektör dokuma sektörüdür. Söz konusu tarihlerde imalat sanayi verileri tekstil ve hazır giyim yerine dokuma olarak sınıflandırılmıştır. Bu durum, tarihsel olarak da tekstil sektörünün çok rekabetçi bir yapıda sürdürüldüğü görülmektedir.

9.3. 1980-1991 Döneminde Ücretler

Türkiye’de derli toplu bütün kesimleri kapsayacak bir ücret seyri bulunmamaktadır. Bunun yapılamayışının en önemli sebebi ücretler arasında büyük bir dengesizliğin bulunmasıdır. Hem sektörler hem de firmalar bazında bu dengesizlik göze çarpmaktadır.

1980’lerden sonra Türkiye’nin ihracata yönelmesi ve gümrük duvarlarının indirilmesi ile birlikte içerde rekabet artmış, bu bakımdan ücretler, maliyetler içinde önemli bir faktör olmaya başlamıştır. Özellikle ihracata yönelik sektörlerde ücretler daha da önem kazanmıştır. Bu bakımdan 1980’lerden 1989’a kadar ücretlerde reel olarak önemli düşüşler göze çarpmaktadır.

Türkiye’de imalat sanayi ekonominin kalbidir. Ekonomideki gelişmeler, ancak imalat sanayindeki gelişmelerle sağlanabilmektedir. Ayrıca imalat sanayindeki ücretler diğer sektörlerdeki ücretin belirlenmesinde de önemli olmaktadır. Bu bakımdan konuyu daha fazla rakama boğmamak için yalnız imalat sanayinde aylık ortalama ücretler ve ücretin toplam katma değer içindeki oranı ele alınmıştır.

TÜİK İmalat sanayi verilerinden elde edilen ücretler, işveren prim payı dışında gelir vergisi ve emeklilik keseneklerinden önce bordrolarda brüt olarak görülen ödemeleri ihtiva etmektedir. Bu ücretlere fazla mesai, ikramiye, prim, tazminat ve ayni yardımlar dahil edilmektedir. Yani, işveren prim katkısı dışında yapılan bütün ödemeler ücreti oluşturmaktadır.

Tablo 9 dikkatlice incelendiğinde reel olarak ücretlerin 1989’a kadar sürekli düştüğünü görebiliriz. Özellikle ücret artışı oranına baktığımızda 1981’den 1989’a kadar hep negatif artış görmekteyiz. Bu arada 1985’te ücretlerde düşme % 21.5 olmuştur.

Ücretlerdeki düşmeyi ücretlerin toplam katma değer içindeki oranına bakarak da görebilmekteyiz. Bilindiği gibi, katma değer üretim sonucunda elde edilen kar, faiz, rant ve ücretlerin toplam değeridir. Katma değer in bölüşümü çok önem arz etmektedir. Ücretlerin katma değer

içindeki oranına baktığımızda bu bölümün ücretlerin aleyhine seyrettiğini görmekteyiz. Özellikle ücretlerin katma değer içindeki oranı sürekli düşmüştür. Mesela 1988 yılında ücretin katma değer içindeki oranı % 15 olmuştur. Yani imalat sanayinde üretim sonucu elde edilen 100 liralık bir değer 85 lirası kâr, faiz ve rant olarak ödenmiş geri kalan 15 lira ise ücret olarak ödenmiştir.

1981 yılına göre 1991 yılında ücretlerde reel olarak % 79'luk bir artış sağlandığı halde, ücretlerin katma değer içindeki oranı % 27,06'dan % 24,94'e düşmüştür. Bu durum şunu göstermektedir; söz konusu tarihler arasında, kâr, rant ve faizlerdeki artış ücretlerden daha çok artmıştır. Yine yıllar itibariyle üretimde meydana gelen verimlilik ve sanayide meydana gelen büyümenin hepsi toplam katma değeri büyütmüş, bölümünde ise ücrete düşen pay küçülmüştür.

Tablo 9: İmalat Sanayinde Nominal ve Reel Ücretler,

Yıllar	Aylık Ücret	Reel Ücret	Reel Ücret Endeksi	Reel Artış %
1981	38,480	38,480	100	-
1982	47,868	37,691	97,9	-2,1
1983	59,489	35,901	93,2	-6,8
1984	78,168	31,380	81,5	-18,5
1985	107,898	30,240	78,5	-21,5
1986	140,763	30,448	79,1	-20,9
1987	209,428	34,309	89,1	-10,9
1988	343,299	33,417	86,8	-13,2
1989	702,926	40,353	104,8	4,8

1990	1,362,836	50,510	131,2	31,2
1991	2,939,276	68,990	179,2	79,2

Kaynak: Çalışan başına aylık ücretler serisi TÜİK. yıllık imalat sanayi istatistikleri yayınlarından alınmıştır. Bu seri istatistikler içinde imalat sanayindeki bütün kamu işyerlerini, özel sektör içinde 10 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerlerini kapsamaktadır. Nominal çalışan başına aylık ücretler TÜİK, T.E.F.E ile reel çevrilmiştir. Daha sonra da endekslenerek gelişme seyri gözlemlenmiştir.

Tablo 10: İmalat Sanayinde Ücretlerin Katma Değere Oranı, Reel Kârlar ve Sanayideki Büyüme

Yıllar	Ücretin KD Oranı	Reel Karlar Endeks.	Yıllık Sanayi Büyüme Oranı
1981	27,06	100	9,9
1982	25,11	99,27	5,1
1983	24,84	113,66	6,7
1984	23,48	158,96	10,5
1985	21,23	222,77	6,5
1986	16,08	181,78	13,0
1987	17,30	237,37	9,3
1988	15,43	209,62	2,1
1989	18,96	192,44	4,2

1990	21,74	210,55	903
1991	24,94	-	2,8
1991 yılındaki aylık ücret rakamı ve ücretin katma değere oranı ise “D.İ.E. Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar Mart 1994” sayısından alınmıştır. Sanayideki Reel Karlar Endeksi (1981=100) 1981 fiyatlarıyladır. Hesaplamalar tarafımızdan yapılmıştır.			

Tablo 10’da reel olarak karlarda sürekli artış görülmektedir. Özellikle ücretlerin çok düştüğü 1985 yılında karlardaki artış % 122.77, 1987’de ise % 137,37 oranında olmuştur. En son yıllık imalat sanayi istatistiklerinde çıkarabildiğimiz 1990 yılındaki reel kârlarda artış 1981 yılına göre % 110,55’tir.

Sanayide yıllık büyüme oranlarına baktığımızda söz konusu büyüme oranları sürekli pozitif çıkmıştır. Eğer ekonomide sürekli bir büyüme ve gelişme var ise reel ücretlerde de bir artış olması beklenilebilir. Çünkü büyüme emek ve sermayenin katkısıyla sağlanılmaktadır. Ancak büyümeye paralel olarak reel ücretlerde artış yerine düşüşler gerçekleşmiştir.

Özellikle 1989’dan sonra kamuda çalışanların ücretleri daha hızlı arttığı için genel ücret artış oranı da bundan etkilenmiştir.

9.4. 1991-1996 Döneminde Ücretler

Ücretlerin bu kadar fazla dönemlere göre değerlendirilmesinin sebebi, her döneme ilişkin hükümetin ücret politikaları farklılaşmış ve bu farklılıklardan önemli ölçüde ücret farklılıkları meydana gelmiştir. Ücretlerin geriye doğru bu kadar götürülmesinin önemli sebepleri bulunmaktadır. Özellikle 1980’lerden sonra ücret payının genelde sürekli düşük düzeyde kalması, gelir dağılımındaki bozukluğun da, yoksulluktaki artışın da önemli sebeplerinden bir tanesidir.

Tablo 11: İmalat Sanayinde Saat Başına Ortalama Ücret

	Saat Başına		
	Ortalama Ücret		
Yıllar	Kamu	Özel	Toplam
1990	3,502	2,038	2,489
1991	7,449	4,577	5,501
1992	13,269	7,022	8,920
1993	22,453	11,404	14,632
1994	37,468	17,829	23,432
1995	54,271	30,653	36,099
1996	91,182	50,911	58,988

Kaynak: TÜİK, İlgili yıllar.

Tablo 12: İmalat Sanayinde Saat Başına Ortalama Reel Ücret ve Endeksi

Saat Başına Ortalama						
	Reel Ücret			Reel Ücret Endeksi		
Yıllar	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
1990	3,502	2,038	2,489	100	100	100
1991	4,793	2,945	3,539	137	144	142
1992	5,269	2,788	3,542	150	136	142
1993	5,629	2,859	3,669	160	140	147
1994	4,256	2,025	2,662	121	99	106
1995	3,270	1,847	2,175	93	90	87
1996	3,172	1,771	2,052	90	86	82

Kaynak: Tablo 11'deki değerlerden hesaplanmıştır.

1990'lara gelindiğinde reel ücretlerdeki önemli düşüşler, ücretli kesimden hükümete yönelik büyük tepkilere yol açmıştır. Dönemin siyasi iktidarı büyük ölçüde oy kaybetmişti. Siyasi partilerin hepsi ücret yükseltme yönünde vaatlerde bulundular. Bu siyasi ortamda 1989 yılından başlayarak 1993 yılına kadar kamu kesiminde nominal ücretlerde % 100'ün üzerinde varan artışlar yapıldı. Reel ücret endeksinde bakıldığında 1990'dan itibaren bu artış daha iyi görülebilmektedir. Ancak reel ücretler 1994'ten itibaren düşmeye başlamıştır. 1990 yılına göre 1996 yılında kamu kesiminde reel ücretlerde % 10'luk, özel kesimde % 14'lük, toplamda ise % 18'lik bir düşme olmuştur. Bu düşüşte 1994 yılı ekonomik krizin çok büyük etkisi olmuştur.

1994 yılını esas aldığımızda bu yıla göre günümüze kadar ücret değişimi aşağıdaki tabloda kamu, özel ve memur olarak endeks şeklinde verilmiştir. Bu endekse göre, hem kamu hem de özel sektörde, 1999-2000 yılları hariç diğer tüm yıllarda reel ücret düzeyi 1994 yılının altında seyretmiştir.

Tablo 13: Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler (Reel Endeks 1994=100)

	İşçi		Memur
	Kamu	Özel	
Yıllar			
1996	62	93	102
1997	74	90	119
1998	73	106	118
1999	104	118	123
2000	111	119	108

2001	98	95	104
2002	89	94	111
2003	87	94	110
2004	88	97	112
2005	91	98	116
2006	88	97	123
2007	91	99	128
2008	90	101	136
2009	90	-	147

Kaynak : Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT, TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları

(1) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TEFE (1994=100), 2005 yılından sonra ise ÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır.

2009 yılı için TÜFE tahmini yüzde 6,2 alınmıştır.

Not: 2008 yılından itibaren net ele geçen ücretlere bekar çalışan için asgari geçim indirimi dahildir.

10. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Ücretleri ilgilendiren önemli konulardan biri fonksiyonel gelir dağılımıdır. Fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelir içinde üretim faktörlerinin payları, yani daha çok kâr, faiz, rant payı ile ücret payı mukayese edilerek verilmektedir.

Bilindiği gibi, milli gelir, bir ülkede, bir yılda üretilen mal ve hizmetin toplam değerini oluşturmaktadır. Milli gelir üç yöntemle hesaplanır: harcama, üretim ve gelir yöntemi. Harcama yöntemiyle milli gelir hesaplamasında, piyasa

fiyatlarıyla satılan mal ve hizmetlere yapılan nihai harcamalar dikkate alınıyor. Piyasa fiyatları içinde dolaylı vergiler ve amortismanlar bulunduğu ve net dış faktör payı ilave edilmediği için ortaya çıkan rakama Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) diyoruz. Türkiye’de üçer aylık olarak harcama yöntemiyle milli gelir hesaplanır ve yıl sonunda birleştirilerek yıllık GSYİH değerine ulaşılır.

Gelirler yönteminde, üretimde kazanılmış olan ücret, faiz, rant ve kârlar toplanarak doğrudan milli gelir elde edilir. Aşağıdaki tablo gelirler yöntemiyle hesaplanmış milli gelir rakamlarını göstermektedir. Birinci sütunda üretimde ve ithalat mallarında devletin gelir olarak elde ettiği vergiler gösterilmektedir. İkinci sütunda devletin üreticilere verdiği sübvansiyonları, takip eden sütunlarda sabit sermaye tüketimi, ücret ödemeleri ve işletme artığı olarak kâr, faiz ve rant ödemelerin milli gelir içerisindeki paylar görülebilir.

Tablo 14:Gelirler Yöntemine Göre Milli Gelir Hesabı					
Yıllar	Üretim ve İthalat Vergileri	(Eksi) Sübvansiyonlar	Sabit Sermaye Tüketimi	İşgücü Ödemeleri	İşletme Artığı
1987	9,0	0,9	7,0	20,7	64,2
1988	8,8	0,9	7,4	21,5	63,2
1989	8,7	1,0	6,5	24,0	61,8
1990	9,7	1,1	5,9	27,2	58,3
1991	10,5	1,6	6,2	31,9	53,1
1992	10,8	2,2	6,1	31,7	53,6
1993	11,2	1,9	5,7	30,9	54,1
1994	10,8	2,4	7,0	25,5	59,1
1995	10,9	1,2	6,5	22,2	61,6

1996	11,7	1,6	6,3	23,9	59,8
1997	12,4	1,3	6,1	25,8	57,1
1998	12,2	1,7	6,3	25,5	57,7
1999	13,1	2,1	6,9	30,7	51,4
2000	14,8	1,3	6,6	29,2	50,8
2001	15,3	1,3	8,3	28,3	49,4
2002	15,6	0,4	8,6	26,3	50,0
2003	16,5	0,3	7,6	26,1	50,0
2004	17,1	0,2	7,0	26,3	49,8
2005	18,0	0,2	6,5	26,1	49,5
2006	17,7	0,2	6,2	26,2	50,1
Kaynak: TÜİK, ilgili yayınlar, gelirler yöntemiyle milli gelir hesabı gecikmeli yapılmaktadır. Avrupa Hesaplar Sistemi olarak adlandırılan ESA 1995'e uyum kapsamında 1998=100 bazlı revize çalışmaları devam ettiği için 2007,2008, 2009 ve 2010 dönemi rakamları 2011 yılında yayımlanacaktır.					

Üretim ve ithalat vergilerinin milli gelir içindeki payı 1987 yılından 2006 yılına yaklaşık iki katına çıkmıştır ve son üç yılda bu payın önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Özellikle ithalattaki artış milli gelir büyümesine önemli ölçüde bir kaynak oluşturduğunu göstermektedir.

Toplam milli gelir rakamında devletin üretime verdiği sübvansiyonlar çıkarıldığı için, sübvansiyonlardaki azalma milli gelir büyümesine etki yapmaktadır. Yine son üç yılda üretimdeki sübvansiyonların düşmesi, büyümeye sağladığı katkının yanında, ithal mallarıyla üretim ve rekabet etme gücünü de zayıflatmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelir içinde üretim faktörlerinin payları, yani daha çok kâr, faiz, rant payı ile ücret

payı mukayese edilerek verilmektedir. Yukarıdaki Tablo14’de bu rakamlara baktığımızda, yıllar itibariyle değişmeler göstermekle birlikte ücret payının son yıllarda %26’lar civarında ve işletme artışı olarak faiz, kâr ve rant payının %50’ler mertebesinde gerçekleştiği görülmektedir (Akın, 2010).

OECD ülkelerinde ücretin milli gelir içindeki payının % 60’lar mertebesinde olduğu göz önüne alındığında, Türkiye’de fonksiyonel gelir dağılımındaki eşitsizliğin ne derece büyük olduğunu göstermektedir.

Daha da ilgi çekici bir nokta ise, son on yılda toplam gelir vergisinin ortalama olarak %62’sinin ücret gelirlerinden alınmış olmasıdır. Yani Milli Gelirin ortalama %50’sini oluşturan kâr, faiz ve rant gelirlerinden alınan vergi gelirleri toplam vergi gelirlerinin ortalama son on yılda %38’ini oluştururken, geri kalan gelir vergisinin %62’si ücret gelirlerinden kesinti yoluyla elde edilmektedir. Kaldı ki vergiler ücretin elde edildiği ayda kesildiği halde kâr, (genelde) faiz, rant gelirlerinde bir sonraki yılda üç taksitle alınmaktadır. Enflasyonun yüksek seyrettiği ekonomilerde bu vadeli alışlardan doğan değer kaybı çok yüksek olmaktadır. Bu değer kaybı hesaba katıldığında, gelir vergisi içinde toplam ücretlerin ödediği vergi payı çok daha yükselmektedir.

2003 yıldan beri iktidarda olan bu hükümetin, bu tabloyu bozmaktan başka bir iş yapmadığı görülmektedir. Üretime dayalı, kalkınmayı esas alan bir ekonomik büyüme yerine, üretimde sübvansiyonları azaltarak, faiz, kâr, ithalat ve üretim vergilerini artırarak büyümeyi sağlayan bir politika hükümetin tercihi olmuştur. Milli gelirden büyümeye rağmen işsizliğin niçin azaltılamadığının da sebebi bu tabloda görülmektedir (Akın, 2010).

Sanayi ve imalat sanayi sektörlerinde yaratılan katma değer içinde ücret payı, milli gelir içindeki ücret payından daha düşük çıkmaktadır. Bilindiği gibi, sanayi sektörü, madencilik, imalat sanayi, elektrik, gaz ve su sektörlerini kapsamaktadır. Bu sektörlerin içerisinde en geniş ve kapsamlı olanı ise imalat sanayidir.

Tablo 15: Sanayide ve İmalat Sanayinde Ücret Payı

Yıllar	Sanayi	İmalat Sanayi
2006	20,2	17,0
2005	20,6	17,3
2004	21,1	17,8
2003	21,5	18,0
2002	22,5	18,9
2001	22,8	19,0
2000	23,5	19,9
1999	22,3	18,8
1998	22,7	19,2
1997	22,2	18,4
1996	22,0	18,2
1995	23,4	19,7
1994	24,1	19,8
1993	24,4	19,9
1992	25,4	20,9
1991	26,4	21,9
1990	24,6	20,8
1989	24,5	20,9
1988	22,9	20,0

1987	24,8	20,7
Kaynak: TÜİK, ilgili yayınlar, gelirler yöntemiyle milli gelir hesabı gecikmeli yapılmaktadır. Avrupa Hesaplar Sistemi olarak adlandırılan ESA 1995'e uyum kapsamında 1998=100 bazlı revize çalışmaları devam ettiği için 2007, 2008, 2009 ve 2010 dönemi rakamları 2011 yılında yayımlanacaktır.		

Tablo 15'te de görüleceği gibi, katma değer içerisinde ücretlerin payı son üç yılda düşmüştür. 1987 yılına göre 2006 yılında sanayide işçilik ücretleri payı 4,6 puan yani %18,5'lik bir düşüş gerçekleşmiş, imalat sanayinde ise bu düşüşler sırasıyla 3,7 ve % 18'dir. 2006 yılından bu yana, gerek gelirler yöntemi ile milli gelir hesabı, gerekse üretimde katma değer hesabının yapılmayışı bu açıdan düşündürücüdür. Acaba üretimde işçilik payı daha çok düştüğü için mi(?) bu değerler açıklanmıyor sorusu sorulmadan edilemiyor.

11. İstihdam

Tablo 16: Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler (*)
(15+Yaş, Bin Kişi)

	2006	2007	2008	2009	2010
Çalışma Çağındaki Nüfus	49174	49994	50772	51933	52788
İşgücü	22751	23114	23805	25319	25873
İstihdam	20423	20738	21194	22019	22972
İstihdam Oranı	41,5	41,5	41,7	42,4	43,5
Tarım	4907	4867	5016	5738	5999
Sanayi	3919	4178	4269	4169	4489
Hizmetler	10000	10735	11247	10703	10965
İnşaat	-	-	-	1.410	1.520
İşsizlik	2328	2377	2611	3299	2901
İşgücüne katılma	46,3	46,2	46,9	48,8	49,0

oranı					
İstihdam oranı	41,3	41,5	41,5	42,4	43,5
İşsizlik oranı	10,2	10,3	11,0	13,0	11,2
Tarım dışı işsizlik oranı	12,7	12,6	13,6	16,4	14,1
Genç nüfusta işsizlik oranı	20,6	19,9	19,1	24,0	21,3
Sektör payları					
Tarım	-	-	-	26,1	26,6
Sanayi	-	-	-	18,9	19,5
İnşaat	-	-	-	6,4	6,6
Hizmetler	-	-	-	48,6	47,7

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları Ekim 2010, mevsim etkilerinden arındırılmış.

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

Tarımın toplam istihdamdaki payı 2010 yılında %26,6 ile halâ çok yüksek olduğu görülmektedir. Zira gelişmiş ülkelerde bu oran %4-5 civarındadır.

TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarına göre, 2010 yılı Ekim döneminde, Türkiye'de kurumsal olmayan nüfus bir önceki yılın aynı dönemine göre 801 bin kişilik bir artış ile 71 milyon 574 bin kişiye, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise 855 bin kişi artarak 52 milyon 788 bin kişiye ulaşmıştır.

2010 yılı Ekim döneminde, Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,2 puanlık artışla % 49 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemler için yapılan kıyaslamalara göre; erkeklerde işgücüne katılma oranı 0,4 puanlık azalışla % 70,8, kadınlarda ise 0,9 puanlık artışla % 28'dir.

İşgücünün eğitim ve yaş dağılımları ise;

Toplam işgücünün % 17,4'ünü 15-24 yaş grubundakiler oluşturmaktadır.

Lise altı eğitimlilerde işgücüne katılma oranı; erkekler için % 69,7, kadınlar için % 24,1'dir.

Yükseköğretim mezunu erkeklerde % 84,8 olan işgücüne katılma oranı, kadınlarda % 71,6'dır.

2010 yılı Ekim döneminde istihdam edilenlerin sayısı, geçen yılın aynı dönemine göre 953 bin kişi artarak, 22 milyon 972 bin kişiye yükselmiştir. Bu dönemde, tarım sektöründe çalışan sayısı 353 bin kişi, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 600 bin kişi artmıştır.

Ekim 2010 döneminde istihdam edilenlerin % 25,7'si tarım, % 19,6'sı sanayi, % 6,6'sı inşaat, % 48,1'i ise hizmetler sektöründedir. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında tarım sektörünün istihdam edilenler içindeki payının 0,5 puan, sanayi sektörünün payının 0,4 puan, inşaat sektörünün payının ise 0,1 puan arttığı, buna karşılık hizmetler sektörünün payının 1 puan azaldığı görülmektedir.

İstihdamın yapısı incelendiğinde:

Ekim 2010 döneminde istihdam edilenlerin;

% 71,5'i erkek nüfustur.

% 59,2'si lise altı eğitimlidir.

% 61,2'si ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, % 25,1'i kendi hesabına veya işveren, % 13,7'si ise ücretsiz aile işçisidir.

% 59,1'i 10 kişiden az çalışanı olan işyerlerinde çalışmaktadır.

% 2,6'sının ek bir işi vardır.

% 2,6'sı mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak bir iş aramaktadır.

Ücretli olarak çalışanların % 87,9'u sürekli bir işte çalışmaktadır.

Ekim 2010 döneminde yaptığı işten ötürü herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışanların oranı, önceki yılın aynı dönemine göre 1 puanlık azalışla % 43,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, geçen yılın aynı dönemine göre tarım sektöründe sosyal

güvenlikten yoksun çalışanların oranı % 86,4'ten % 85,3'e, tarım dışı sektörlerde % 30,4'ten % 29,1'e düşmüştür.

Türkiye genelinde işsiz 2009 yılının Ekim dönemine göre 2010 yılında 398 bin kişi azalarak 2 milyon 901 bin kişiye düşmüştür. İşsizlik oranı ise 1,8 puanlık azalış ile % 11,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kentsel yerlerde işsizlik oranı 1,9 puanlık azalışla % 13,6, kırsal yerlerde ise 1,8 puanlık azalışla % 6,4 olmuştur.

Tablo 17: İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumları (*) (15+Yaş, Bin Kişi)

	2008		2009		2010	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Ücretli ve Yevmiyeli	12937	61,0	13.104	59,5	13.967	60,8
Kendi Hesabına Çalışan ve İşveren	5573	26,3	5.677	25,8	5.736	25
Ücretsiz Aile İşçisi	2684	12,7	3.239	14,7	3.270	14,2
Toplam	21194	100	22.020	100	22.973	100

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

11.1. Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe İstihdam

Tablo 18: Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründeki İşçilerin Sendikalara Üyelikleri

Toplam Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe İşçi Sayısı	Sendika Adı	Sendikalara Üye Sayısı	%
583.244	ÖZ İPLİK-İŞ (Tüm Dokuma,İplik,Trikotaj ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası)	90.067	15,44
	TEKSİF (Türkiye Tekstil,Örme ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası)	338,835	58,09
	GIYİM-İŞ (T.Dokuma,Giyecek Konfeksiyon,İplik,Ütü, Boyama Sanayii İşçileri Sendikası)	479	0,08
	DOKU ÖR-İŞ (Dokuma ve Örme İşçileri Sendikası)	853	0,14
	TÖBGİS (Trikotaj, Örme, Boyama Giyecek ve İplik Sanayii İşçileri Sendikası)	598	0,10
	TEKSTİL (Tekstil İşçileri Sendikası)	76.237	13,07
	BATİS (Bağımsız Tekstil İşçileri Sendikası)	5.376	0,92
	DOKUMA-İŞ (Dokuma,Örme,Boyama,Trikotaj ve Giyim İşçileri Sendikası)	569	0,09
	TEKSTİL-SEN (Tekstil, Dokuma, Örme, Trikotaj, Boyama İşçileri Sendikası)	466	0,07

	DAYANIŞMA SENDİKASI (Tekstil, Trikotaj, Dokuma, Örme,İplik Boyama Konfeksiyon İşçileri Sendikası)	11	0,00
		354	0,06
TÜRKİYE'DE TOPLAM İŞÇİ SAYISI	TÜM TEKSTİL-İŞ (Tüm Tekstil, Dokuma ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası)		
5.398.296		3.232.679	59,88

Kaynak:Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İstatistikleri.

Tekstil ve hazır giyim sektörünün istihdam boyutu konusundaki veri tabanı Çalışma Bakanlığı'nın çalışma hayatı istatistiklerinden elde edilebilmektedir.

Buna göre, Türkiye'de 2009 yılı Temmuz ayında Türkiye ekonomisinde, sendikalı olan iş yerlerinde, toplam 5.398.296 işçi çalışmaktadır. Bu rakam toplam istihdamın yaklaşık % 25'ini oluşturmaktadır. Yani işyerlerinin % 75'i sendikasız işyerleridir. Sendikalı işyerlerindeki işçilerin hepsi sigortalı ve kayıtlı işçilerdir. Bu işçilerin 583.244'i tekstil ve hazır giyim sektöründe istihdam edilmiştir. Bu veriler imalat sanayindeki sendikalı iş yerlerindeki istihdamının % 10,8'inin tekstil ve hazır giyim sektöründe çalıştığını göstermektedir. Yine aynı istatistiklere göre, işçilerin üyeliklerin %87'si üç büyük sendika arasında paylaşılmakta yani, söz konusu işçilerin %58'i TEKSİF, %15,4'ÖZİPLİK-İŞ % 13'ü TEKSTİL sendikasına üye oldukları görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye için çok önemli olan tekstil ve hazır giyim sektörü detaylı bir şekilde incelenmeye çalışıldı. Bu alanla ilgili değişik tartışmalara değinildi. Buna ilişkili olarak Türkiye’de uzun dönem ücret düzeyi ve fonksiyonel gelir dağılımı konusuna değinildi.

Dünya ticaretine bakıldığında, dünya toplam mal ihracatı 12 trilyon dolara ve bunun dünya GSYİH içindeki payı ise %26’ya ulaşmıştır. Tekstil ve hazır giyim sektörünün dünya ticaretindeki payı 1990’larda %6 iken, 2008’de %4’e düşmüştür. Tekstil ve hazır giyim sektörünün dünya ticaretindeki payı azaldığı halde, değer olarak sürekli artış göstermiştir. 1990’da bu sektörün dünya ihracat miktarı 212 milyar dolar iken 2008 yılında 3 kat artışla 612 milyar dolara yükselmiştir. Başka bir ifadeyle, Dünya tekstil ve hazır giyim piyasası ihracat yönüyle 612 milyar dolarlık bir piyasadır.

Dünya tekstil ve hazır giyim ihracatını 5 bölge olarak ayırıp bölgelere göre tekstil ve hazır giyim ihracatına bakıldığında, 2008 yılında bu sektörde en fazla dünyaya ihracat yapan bölge, dünya ihracatının yarısından fazlası olan 312 milyar dolarlık ihracatla Asya (Güney Doğu Asya Ülkeleri) bölgesidir. Asya bu ihracatın % 30’unu kendi içine yani Asya bölgesine yapmış, %70’ini ise diğer dünya ülkelerine yapmıştır. Asya’nın en çok ihracat yaptığı ikinci bölge ise,%26’lık bir oranla Avrupa 27 Ülkeleridir.

Asya’dan sonra bağımsız bir bölge olarak ele alınan ülke Çin’dir. Çin’in tekstil ve hazır giyim ihracatı 185 milyar dolarlık bir değerle Dünya tekstil ve hazır giyim ihracatının %30’unu sağlamaktadır. Çin İhracatının %30’unu Asya bölgesine, % 26’sını Avrupa 27 bölgesine, %19’unu Kuzey Amerika bölgesine yapmaktadır.

Avrupa 27 bölgesi ise 222,6 milyar dolarlık tekstil ve hazır giyim ihracatı yapmakta, bunun %53’ünü kendi içine ihraç etmekte geri kalanını dünyaya ihraç etmektedir.

Diğer geri kalan bölgelerin ihracat değerleri ve oranları incelendiğinde temel iki sonuç ortaya çıkmaktadır: Birincisi her bölgenin tekstil ihracatı giderek daha fazla oranda bölge içinde yapılmaktadır. Bir başka ifadeyle, bölge üreticileri, bölge dışı üreticilerle kendi pazarlarında rekabet etmekte, bölge dışındaki herhangi bir pazarda başka üreticileri önemli ölçüde tehdit eder durumda bulunmamaktadırlar.

İkincisi ise, gelişmiş ülkelerin tekstil ve hazır giyim alanından çekildikleri ve bunu geliştirmekte olan ülkelere bıraktıkları yönündeki tezin doğru olmadığı, tam aksine, gelişmiş ülkelerin halâ önemli tekstil ve hazır giyim üreticisi ve ihracatçısı durumunda olduklarını göstermektedir.

2008 yılı için, Dünyada tekstil ve hazır giyim alanında en fazla ihracat yapan ülkeler sıralandığında, % 32’lik bir oranla Avrupa 27 bölgesi birinci sırada yer almakta, Çin %30 ile ikinci sırada yer almaktadır.

Önde gelen tekstil ve hazır giyim ihracatçısı ülkelere dikkati çeken bir ülke Türkiye’dir. Türkiye 1980 yılında dünya tekstil ve hazır giyim ihracatının %0,4’ü kadar ihracat yaparken, bu oran sürekli yükselerek 2008 yılında, 23 milyar dolarlık bir değere ulaşarak, yüzde 3.8 olmuştur. Başka bir ifadeyle Türkiye 1980 yılında ihraç ettiği tekstil ve hazır giyimin 8,5 katı kadar 2008 yılında ihracat yapmaktadır.

Türkiye’nin 24 Ocak 1980 kararlarıyla dışa açık bir politikayı tercih etmesinin bu artışta rolü çok büyüktür. Ancak Türkiye’nin toplam ihracatı içinde tekstil ve hazır giyim payı gittikçe düşmektedir. Türkiye’nin toplam ihracatı içerisinde tekstil ve hazır giyimin payı 1990 yılında % 37,2 iken, bu oran zamanla düşerek 2010 yılının Kasım ayı itibariyle %19,1’e düşmüştür. Dünyada toplam tekstil ve hazır giyimin toplam dünya ihracatı içindeki payının düşmesinin Türkiye’deki bu düşüşte rolü vardır. Ancak, ülkenin sanayileşmesinde olduğu gibi, Türkiye’nin dışa açılmasında da ihracatta

öncü rolünü yapmış olan bu sektörün dış ticaretteki payının azalmasını hükümetlerin takip ettiği yanlış politikalardan aramak gerekir.

Türkiye’de toplam istihdamın %20’sini, imalat sanayinde ise toplam istihdamın %30’unu tekstil ve hazır giyim sektörü üstlenmektedir. Bu tabloya göre hükümetin emek-yoğun sektörlerle, özellikle tekstil ve hazır giyim sektörüne önem vermesi gerekmektedir. Ancak hükümetler bunun tersi politikalar üretmişlerdir. Üretim bazında ve ülkenin avantajlı olduğu sektörler seçilerek teşvikler yerine, genel olarak ihracata parasal destekler sağlanmış, sonuçta ithal girdisi daha yüksek olan sektörlerin öne çıktığı ve dış ticaret açıklarının sürekli büyüdüğü bir yapı ortaya çıkmıştır.

Dünya tecrübesi bize göstermiştir ki, dış ticarete ve iktisadi gelişmede başarı sağlamanın yolu ülkenin avantajlı olduğu sektörleri daha çok geliştirerek, dışarıda rekabet üstünlüğü sürdürmeyi sağlayacak politikalar takip edilerek yapılabilir. Tekstil sektörü hem yoğun bir istihdam alanı olması hem de Türkiye için net dış ticaret fazlası vermesi bakımından Türkiye’nin avantajlı ve önemli bir sektörüdür. Türkiye’de Hükümetlerin özellikle dış ticaret alanında, takip ettiği “düşük kur ve yüksek faiz” politikaları, Türkiye’de sektörü öğrenmiş ve başarı sağlamış bazı Türk müteşebbislerin Mısır, Bulgaristan, Romanya gibi çevre ülkelerine gidip yatırım yapmalarına yol açmıştır.

Tekstil ve hazır giyim sektörünün Türkiye için en büyük önemi, diğer bütün sektörlerde hem sektörel bazda hem de toplamda Türkiye dış ticaret açığı verirken, tekstil ve hazır giyimde sürekli net dış ticaret fazlası vermektedir. Örneğin 2010 yılının 11 aylık dönemi için Türkiye’nin dış ticaret açığı yaklaşık 47 milyar dolar olurken tekstil ve hazır giyimde yaklaşık 12 milyar dolarlık dış ticaret fazlası verilmiştir.

Özellikle 1980’lerde Çin ve Hindistan’ın dünya ticaretine çok hızlı girmeleri ile birlikte tekstil ve hazır giyim sektörlerinde rekabet çok yükseldi, bu iki ülkenin de içinde bulunduğu Asya ülkelerinin bu sektördeki payları yükselince diğer ülkelerin ve Türkiye’nin de ihracat payı nispi

olarak düştü. Etkileri bununla da kalınmayarak, Türkiye'nin tekstil ve hazır giyimde bu bölgeye karşı dış ticaret açığı vermeye başladı. Örneğın Türkiye, diğer yıllarda da olduğı gibi, tekstil ve hazır giyim ticaretinde 2010 yılının 11 aylık rakamlarına göre Asya Bölgesi ülkelerine 739 milyon dolar ihracat yaparken, 7 milyar 207 milyon dolar ithalat yapılmış ve yaklaşık 6,5 milyar dolar dış ticaret açığı vermiştir. Ülke bazında Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim dış ticareti açığına bakıldığında ise, bu ülkelerin başında bir milyar doların üzerinde bir dış ticaret açığı ile Çin gelmekte, Hindistan ve Pakistan Çin'i takip etmektedir. Bu tablo, Hükümetin bu alanla ilgili derhal bir takım tedbirler alması gereğı ortaya çıkmaktadır.

TÜİK'in Türkiye'nin sanayi ve hizmetler kesiminde yapa geldiğı yoğunlaşma değerleri incelendiğinde tekstil ve hazır giyim sektörü yoğunlaşmanın en az görüldüğü bir sektördür. Bu durum, uluslararası olduğu gibi, ülke içinde de bu sektörde yüksek bir rekabetin olduğunu göstermektedir.

Yüksek rekabetin olduğu sektörler, ayakta kalabilmek için bir miktar kayıt dışına ve sendikasızmaya gittikleri görülmektedir. Bu sektörde kayıt dışı ile birlikte yaklaşık 2 milyonun üzerinde kişinin çalıştığı tahmin edilmektedir. Fakat sendikalı iş yerleri itibarıyla çalışan sayısı yalnız 583 bin kişi olduğu Çalışma Bakanlığı istatistiklerinde görülmektedir. Sendikalı iş yerlerinde çalışanların % 60'ına yakını TEKSİF sendikasının üyesi olduğu, geri kalanın ise 10 sendika arasında bölüşüldüğü tespit edilmiştir.

Yüksek rekabetin olduğu sektörlerde ortaya çıkan diğer bir sonuç ise ücretlerin düşürölmesidir. Bu açıdan bakıldığında, imalat sanayi esas alındığında tekstil ve hazır giyim sektörü ücretlerin en düşük olduğu sektörlerden birisidir.

Türkiye'de ücret düzeyi genelde düşüktür. Ücretlerin düşük oluşunun iki tane göstergesi bulunmakta; birincisi milli gelir içinde, ikincisi ise katma değer içinde ücret paylarıdır. Türkiye'de milli gelir içerisinde ücretlerin

payı son yıllarda %26'lar civarında, imalat sanayi katma değer içerisindeki payı ise %20'ler civarındadır. Bunun anlamı şudur: Üretimde elde edilen gelirin %20'si ücret olarak ödenmekte geri kalan %80'i ise kâr, faiz ve rant geliri olarak ödenmektedir. Bu durum ücretlerin çok aleyhine g   mektedir.

Bu durumun daha da adaletsiz bir sonucu ise, vergi cephesinde kendini g  stermektedir. Milli gelirin %26'sını elde eden   cretli kesimin, di  er yıllarda oldu  u gibi, 2009 yılında ger  ekle  en gelir vergisinin %62'sini   cretli kesim   demif  tir.

KAYNAKÇA

1-Akalın, Güneri. 2001 **Türkiye’de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Ekonomik Kriz**. TİSK yayını, Ankara.

2-Akın, Fetullah, 2010, **Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılması**, Türk-İş yayını.

3-Astarlıoğlu, Sabri. 1978, **Türkiye’de Ücret-Fiyat İlişkileri**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi yayını.

4-Çakmak, Ahmet, Nesrin Ertel ve Erol Katırcıoğlu (1991); **Türkiye Özel Kesim İmalat Sanayiinde Firma Davranış Kalıpları ve Yatırım Kararları**, İstanbul Sanayi Odası, Yayın No: 17, İstanbul.

5-Durusoy, T. Ömer ve Diğerleri, 1998, **Türkiye’de İstihdam İşsizlik, Ücretler, Gelir Dağılımı ve Tekstil Sektörü**, Öz İplik İş Sendikası Yayını, Ankara.

6-Güngör, Uras, **Milliyet**, 19.01.2007

7-Ginwala, Padamji P. (1944). “Industrial Develeopment in Relation to Natural Resources”, **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 233, 113-120.

8-Hansen, Richard W., and Gary M. Munsinger. (1972). “A Perspective Model for Industrial Development”, **Land Economics**, 48 (2), 76-81.

9-Hiç, M. (1980) “Sanayide Kaydedilen Gelişmeler”, M. Yaşa ve diğerleri, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi, 1923-1978**.

10-İlkin, A. (1970), “Türkiye’de Sanayi Politikası (1923-1973)”, **İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası** C.30, No: 1-4.

11-Kanoğlu, N., Öngüt, E. (2003), **Dünyada ve Türkiye’de Hazır Giyim Sektörleri ve Türkiye’nin Rekabet Gücü**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.

12-Kutal, Metin. 1969, **Asgari Ücret**, İstanbul.

13-Lewis, Stephen R. (1967). “Interrelations between Agricultural and Industrial Development”, Journal of Farm Economics, 49 (5), 1151-1157.

14-Samuelson, A. Paul. 1973, **İktisat**, (Çev. Y. Demirgil), İstanbul.

15-Taşçıoğlu, Muharem. 1971, **Asgari Geçim, Asgari Ücret**, Ankara.

16-Ülken, Yüksel.1980, **Fiyat Teorisi Cilt II Faktör Piyasası**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi yayını , İstanbul.

17-Yalçıntaş, Nevzat. 1969, **Ücretler ve Emek Arzı**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi yayını , İstanbul.

18-Yolaç (2005), **Türkiye İmalat Sanayiinde Yoğunlaşma**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 50.

-İnternet Siteleri

19- Birleşmiş Milletler, Ayrıntılı Yapı ve Açıklayıcı Notlar,
<http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=2>.

20- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Temel Ekonomik Göstergeler,
www.dpt.gov.tr.

21-T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, İstatistikler,
<http://www.hazine.gov.tr>.

22- Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu, <http://www.tgdf.org.tr/turkce>.

23- Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Göstergeler: 1923-2007, <http://www.tuik.gov.tr>.

24-Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, İstatistikler, <http://sanayi.tobb.org.tr>.

25-Çalışma Bakanlığı, Çalışma Hayati İstatistikleri http://www.csgeb.gov.tr/articles.php?category_id=50.

26-TİSK, <http://www.tisk.org.tr/gostergeler.asp>.

27-D.İ.E. İstatistik Göstergeleri 1923-1995.

28-D.İ.E. İmalat Sanayi Anketleri, İlgili Yıllar.

29-D.İ.E. Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar Mart 1994.

30-DTÖ, International Trade Statistics 2009.

31-Kobi Finans Dergisi 14. Sayı.

32-TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları.

33-TÜİK Hane Halkı Gelir Dağılımı Araştırması İlgili Yıllar .

34-Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü Web Sitesi.

NOT

NOT

NOT

NOT

NOT